

Τα Καντιώτικα

Ενημερωτική και Πολιτιστική Έκδοση
της Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών Δήμου Κόνιτσας
Τεύχος 29, Αύγουστος 2022

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Υπεύθυνος έκδοσης: Άρτεμις Ζιώγα,
Πρόεδρος Δ.Σ. Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών
Επιμέλεια: Κώστας Αργύρης
Σχεδιασμός-σελιδοποίηση: Θωμάς Γκινούδης
Διευθύνεται από συντακτική επιτροπή
της Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών Δήμου Κόνιτσας

Συγγραφείς της παρούσας έκδοσης:
Νικ. Β. Βασούλης, Χαρ. Γ. Γκούτος, Νίκος
Δημητρώλης, Θωμάς Β. Ζιώγας, Γιάννης Καναβός,
Πασχάλης Δ. Μανώλης, Θωμάς Αθ. Μουκούλης,
Βασίλης Γ. Παπαγεωργίου, Χαρητάκης Ι.
Παπαϊωάννου, Άγγελος Σινάνης, Δημήτρης Θεοδ.
Στρατσίανης

Εικόνα εξωφύλλου:
Κατάλογος εισπραχθέντων φόρων από την
κοινότητα (χώρα) Καντσίκου και τους ιδιώτες.
Περίοδος 1844-1845.

- Άρθρα και επιστολές που έχουν σταλεί για δημοσίευση, ενδέχεται, λόγω θεματολογίας ή περιορισμένου χώρου, να δημοσιευτούν σε επόμενα τεύχη.
- Δημοσιεύονται μόνο ενυπόγραφα κείμενα, που δεν εκπράζουν απαραίτητα και τις απόψεις του εκδότη.
- Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού μπορεί να δημοσιεύσει τα άρθρα ή τις επιστολές κατά την κρίση της, χωρίς όμως να αλλάξει το ύφος και το νόημα του κειμένου.

Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών

Δήμου Κόνιτσας

Δροσοπηγή 441 00, τηλ.: 26550 81414

E-mail: info@drosopigi.gr

www.drosopigi.gr

Περιεχόμενα

Ένα αδημοσίευτο τεφτέρι είσπραξης φόρων
και δανείων (από ιδιώτες και κοινότητες)
Επαρχίας Κονίτσας (1844-1875)
Βασίλης Γ. Παπαγεωργίου 4

Το γεφύρι του Αη Νικόλα στην Κόνιτσα
Χαρητάκης Ι. Παπαϊωάννου 9

Συνεχώς λιγοστεύουμε
Θωμάς Β. Ζιώγας 17

Αχλαδόσχημοι φεγγίτες στον ναό του Αγίου
Δημητρίου (1871), Μοσχοχώρι Καστοριάς
Άγγελος Σινάνης 18

Χαράλαμπος Ν. Ρεμπέλης (1887-1947)
ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ
Νικ. Β. Βασούλης 21

Η Κοινωνικοποίηση του Παιδιού
Θωμάς Αθ. Μουκούλης 25

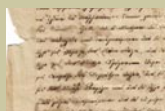

Τα Σχολεία και η Φιλεκπαιδευτική
Αδελφότητα Βούρμπιανης
Επιμέλεια: Θωμάς Ζιώγας 27

Κεράσσο, δασικοί χάρτες και ιστορία!
Δημήτρης Θεοδ. Στρατσίανης 34

Μια ευχάριστη έκκληξη
Νίκος Δημητρώλης 36

Συμφωνητικό διανομής κληρονομιάς στη
Στράτσιανη το 1862
Επιμέλεια: Χαρ. Γ. Γκούτος 38

Μεταβυζαντινά μνημεία Λαγκαδιωτών
μαστόρων
Πασχάλης Δ. Μανώλης 41

Ο Άρης Βελουχιώτης στη Δροσοπηγή
(Κάντισκο) Κόνιτσας
ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΑ
Γιάννης Καναβός 45

Αιμοδοσία 62

ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ
ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Ζούμε πλέον στην εποχή του παραλόγου. Τίποτα δεν έμεινε βέβαιο και ασφαλές. Όλα αλλάζουν και ανατρέπονται. Η πόρευση της ζωής των ανθρώπων έγινε δύσκολη. Από τη μια στιγμή στην άλλη μπορεί να βρεθεί κανείς στο περιθώριο. Προσπάθειες δεκαετιών ειρήνης για ανύψωση και προκοπή εξανεμίζονται από τις δυσμενείς συγκυρίες.

Η υγεία μας βρίσκεται σε διαρκή κίνδυνο από τον συνεχώς μεταλλασσόμενο ιό covid 19, ο οποίος δεν λέει να ξεκουμπιστεί, παρά τις προσπάθειες της επιστήμης. Και εκεί που πιστέψαμε ότι ξεφύγαμε πλέον απ' αυτόν, μας πλάκωσε η ακρίβεια και ο πληθωρισμός, προϊόντα στρεβλώσεων του οικονομικού συστήματος, τα οποία ροκανίζουν τα εισοδήματα.

Ήλθαν από πάνω και οι συνέπειες από τις πολιτικές αποφάσεις για τα πολεμικά γεγονότα στην Ουκρανία, οι οποίες επιβάρυναν προς το χειρότερο όλα τα κακά που μας μαστίζουν. Φθάσαμε πλέον στα έσχατα όρια της αντοχής. Έλεος πια! Ας βρεθεί, επί τέ-

λους, ένας ηγέτης ή οργανισμός να βάλει ένα τέλος στον καταστρεπτικό κατήφορο.

Και το χωριό μας, η Δροσοπηγή, όπως και όλα τα Μαστοροχώρια, βιώνει με οξύ τρόπο τις δυσμένειες των καιρών. Όμως, είναι αναγκαίο να αντέξει και να κρατήσει μάλιστα ένα επίπεδο, ως αφετηρία για νέα μελλοντική προσπάθεια ανέλιξης.

Προς αυτήν την κατεύθυνση καλό είναι να συστρατευτούμε όλοι, αλλιώς δεν θα τα καταφέρουμε. Κανείς δεν περισσεύει, γιατί και δημογραφικά μόλις που απογραφόμαστε στα χαμηλότερα όρια της πληθυσμιακής καμπύλης, όπως αυτό καταφαίνεται και στα δύο διαγράμματα του άρθρου «Συνεχώς λιγοστεύουμε» που εμπεριέχεται στο παρόν τεύχος.

Ευχόμαστε να είστε όλοι καλά, μέλη, χωριανοί και φίλοι, και καλή αντάμωση στη Δροσοπηγή, συν γυναίξί και τέκνοις.

Το Δ.Σ. της Αδελφότητας Δροσοπηγής

Ευχαριστούμε θερμά τα παρακάτω μέλη και φίλους της Αδελφότητας για την οικονομική τους ενίσχυση: **Στασινό Δημήτριο** 50€, **Σιάφη Ελένη** 20€, **Μουκούλη Θωμά** 100€ εις μνήμη της Γιάννας Κουτρομπίνα (50€) & του Μουκούλη Βασίλη (50€), **Δημητρώλη Νίκο** 600\$, **Κοτσίνα Θεοδώρα** 150€

Ένα αδημοσίευτο τεφτέρι είσπραξης φόρων και δανείων (από ιδιώτες και κοινότητες) Επαρχίας Κονίτσης (1844-1875)

«Καταγραφή των ομολογιών
όπου μας χρεωστούν ο κόσμος
ομού μετά του τόκου των!»

Πρόδρομη ανακοίνωση

Εις μνήμην Ευριπίδου Σούρλα

Ο Ευριπίδης Ζ. Σούρλας (1891-1988), ύστερα από ένα ταξίδι στην Πυρσό-γιαννη, τον Αύγουστο του 1946, έγραψε: «Ποτέ μου δεν θα ξεχάσω, την συγκίνησιν που δοκίμασα, όταν ανακάλυψα, κατά το διάστημα της παραμονής μου στο χωριό, ένα μέρος από

1921. Ο Ευριπίδης Σούρλας (1891-1988) Καθηγητής στο σχολαρχείο Βούρμπιανης.

Εισπραχθέντων φόρων				1887:	77:20
τοῦ	10	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	600	
αὐτοῦ	15	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	1087:20	90
αὐτοῦ	15	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	2055:	34
αὐτοῦ	15	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	2853:20	64 10
αὐτοῦ	21	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	525	89 10
αὐτοῦ	21	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	1800	32 10
αὐτοῦ	20	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	20108:	403:10
αὐτοῦ	12	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	1216:	
αὐτοῦ	27	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	250:	18 30
αὐτοῦ	10	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	300:	
αὐτοῦ	15	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	600:	
αὐτοῦ	15	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	1150:	
αὐτοῦ	4	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	50	
αὐτοῦ	29	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	140	
αὐτοῦ	25	845	ἡμερῶν: τοῦ χιόου	150:	3 20
				422:0	

Εικ. 1. Περίοδος 1844-1845. Κατάλογος εισπραχθέντων φόρων από την κοινότητα (χώρα) Καντσίκου και τους ιδιώτες: παπαδημήτρη, νάσιου και τέλη σούφλα, σιόμου τζήμου, νηκόλα μακρή, θήμιου τζηλημήγκα, στέφου κοτζίνα, νηκόλα νακούλη, βηλλά. Στις δύο στήλες δεξιά βλέπουμε το κεφάλαιο και τους τόκους (διάφορο), σε γρόσια.

το Αρχείο της Ιστορικής οικογενείας των Σουλαιών και συγκεκριμένως του Γιαννούλη Γ. Σούρλα (γιου του Γκουτζουμπίν). Και η συγκίνησής μου έφθασε στο κατακόρυφο όταν ανοίγοντας την παλιά μεσάντρα βρέθηκα αντιμέτωπος σε μια κασέλα που μόλις διακρινόντανε στο βάθος, αλλ' η οποία είχε διαφύγει του χρόνου την φθοράν και των ανθρώπων την λεηλασίαν –λες και κάποια αόρατος ψυχή των παππούδων την φύλαξε αβλαβή.

Με τρεμουλιασμένα χέρια την άνοιξα και όταν σκαλεύοντας ανέσυρα παλιά τεφτέρια του Γκουτζουμπίν και έγγραφα οικογενειακά φυλαγμένα

μέσα σε παλιά μεσίνια και σε τενεκέδες σκουριασμένους, έμεινα με την εντύπωση εκείνη τη στιγμή πως ανέσυρα από το βάθος της κασέλας τα άγια των αγίων της οικογενείας'».

Το τεφτέρι (εικ. 1, 2, 3) που μου παρέδωσε ο Άδωνις Σούρλας (1929-2022), γιος του Ευριπίδη Σούρλα, είναι ένα από αυτά τα παλιά τεφτέρια της κασέλας του Γιαννούλη Γ. Σούρλα.

Πολύτιμη και ανεκτίμητη μαρτυρία για τις οικονομικές σχέσεις και συνθήκες των χωριών της επαρχίας Κονίτσας. Φωτίζει όψεις συγκεκριμένης περιόδου (1844-1875) της οθωμανικής κυριαρχίας.

Είναι ευτύχημα που σώθηκε συγκεντρωμένο σε ένα τετράδιο-τεφτέρι και όχι όπως συχνά συμβαίνει σε σκόρπια φύλλα.

Αποτελείται από 377 σελίδες (οι 53 είναι λευκές) με διαστάσεις 22x16,5 και πάχος 3,5 εκατοστά. Έχει εμπροσθόφυλλο και οπισθόφυλλο από δέρμα χρώματος καφέ - με μεταγενέστερη χάρτινη επένδυση στη ράχη στερεωμένη με κολλητική ταινία. Εσωτερικά της ράχης, λινάτσα κυανού χρώματος. Με 4 σελίδες βιβλιοδεσίας.

Το τεφτέρι περιέχει ένα πλούσιο και απαιτητικό υλικό που δεν ενθαρρύνει απλουστεύσεις.

Πρόκειται για είσπραξη φόρων και δανείων από κοινότητες (χώρες) και ιδιώτες της επαρχίας Κονίτσας.

Εκπρόσωποι από τις πλούσιες οικογένειες των Σουρλαίων αναδεικνύονται φοροεισπράκτορες και τοποτηρητές των Τούρκων και παίζουν σημαντικό ρόλο στα διοικητικά θέματα της επαρχίας.

«Η ανάδειξη πλούσιων οικογενειών παρατηρείται πράγματι κατά την Τουρκοκρατία, ιδίως ίσως κατά την περίοδο του Αλή Πασά Τεπελενλή (1744 ή 1750-1822), δηλαδή ιδιαίτερα στα χρόνια της δεσποτείας του ως πασά Ιωαννίνων, στα 1788-1819.

Οι Σουρλαίοι είχαν ευδοκιμήσει ήδη πριν το 1727. Βέβαιο όμως πρέπει να θεωρηθεί ότι στα χρόνια του Αλή Πασά ήταν σημαντικοί παράγοντες στην επαρχία. Στην επιγραφή ανακαίνισης στα 1802 του καθολικού της Μονής Ζέρμας εμφανίζεται ο Κώστας Σούρλας χορηγός της δαπάνης, που σημαίνει ότι έχει ήδη αποκτήσει πλούτο η οικογένεια (Ήταν συχορηγός μαζί με την άλλη γνωστή δυνατή οικογένεια της Βούρμπιανης του Κώστα Γραμματικού)»².

Από το ΑΡΧΕΙΟ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ, Ε΄ ΤΟΜΟΣ, σελ. 542 διαβάζουμε επιστολή του Μουχαμέτ-

Κατάσταση κοινότητων της επαρχίας Κονίτσας, όπως είναι γραμμένες στο τεφτέρι. Οι αριθμοί δεξιά δείχνουν πόσες φορές πληρώθηκαν οι φόροι της κάθε κοινότητας (χώρας).

Αρμάτοβο (Αρματα)	13
Βούρμπιανη	13
Ζέρμα (Πλαγιά)	24
Ίσβορος (Αμάραντος)	25
Καστάνιανη	20
Κεράσσοβο (Αγία Παρασκευή)	9
Κόνιτζα (Κόνιτσα)	18
Κάνηζκο (Δροσοπηγή)	22
Κροτίνιστα (Νικάνορας)	19
Καβάσιλα	4
Λούπσσκο (Λυκόρραχη)	3
Λιτονιάβιστα (Κλειδωνιά)	1
Μόλνιστα (Μόλιστα)	1
Μηρηάζα (Δίστρατο)	24
Μηλήζγιανη (Λαγκάδα)	15
Μπουρμπουτζηκό (Επαχώρι)	8
Μάζιο	2
Μπομπίτσκο (Πωγωνίσκος)	1
Ντένισκον (Αετομπλίτσα)	3
Ντερβένι	1
Πρησόγιανη (Πυρσόγιαννη)	24
Πλάβαλλη (Αγία Βαρβάρα)	13
Παλιοςέλη (Παλιοσέλι)	18
Πάδες	7
Πεκλάρι (Πηγή)	7
Πιστήλιαπη	18
Πληκάτι (Πληκκάδες)	1
Στράτζανη (Πύργος)	19
Σαμαρίνα	1
Σέλτζη (Οξυά)	26
Σαναβό	3
Σταρίτζανη (Πουρνιά)	8
Τούρνοβο (Γοργοπόταμος)	2
Φετόκο (Θεοτόκος)	11
Φούρκα	9
Φράσαρη	6
Φιλιππαίοι	2

Καντσίκου							
8	852	ομο: 2 αλφάκια	210	-	1400		
25	853	ομο: 2 αλφάκια	250		2055		
		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			2853	20	
		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			1087	20	
		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			1200		
27	853	ομο: 2 αλφάκια	11	10	75		
26		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			120		
		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			40		
10	853	ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια	671	10	8831		
25	852	ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια	71	20	610		
7	852	ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια	148	20	990		
11	853	ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια	30	-	200		
10		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια	21	-	140		
		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			109		
10		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια	942	10	10880		
25	852	ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			300		
20	853	ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			100		
12		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			197	20	
2		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			80		
		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			250		
		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			88		
2		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			11875	20	
17		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			120		
25		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			300		
2	853	ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			221	20	
24		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			290		
25		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			200		
		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			460		
20		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			13667		
2		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			250		
16		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			400		
11		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			165		
25	852	ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια	17	20	116		
	853	ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια	00	-	146	20	
28		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			68		
7	851	ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια			90		
26	851	ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια	00		150		
		ομο: 2 αλφάκια 2 αλφάκια	00		000		
				1056	20	15152	20

Εικ. 2. Περίοδος 1851-1852. Κατάλογος εισπραχθέντων φόρων από την κοινότητα (χώρα) Καντσίκου και ιδιώτες.

Καντσίτικα

1855: 28: ούλι:	ομοι: κώστα, μίτσοι κειράνι:	90:	13: 20:
- 855: 15: αλφ:	ομοι: κώστα σούφλα:	68:	10: 20:
— — —	ομοι: δημήτρη σούφλα:	460:	69:
— — —	ομοι: κώστα, γιάννη κοκοτούλια:	177: 20:	27:
1855: 12: ούλι:	ομοι: Γιάννη, γιάννη γατζορ:	400:	60:
1855: 5: ούλι:	ομοι: τινίτσο παπαδημήτρη:	1585: 20:	170:
1855: 5: ούλι:	ομοι: γεώργιο ντίνα:	125:	20:
1855: 5: ούλι:	ομοι: Σημίον Νικόλα:	75:	18:
1855: 15: αλφ:	ομοι: κώστα νταμάτσο:	221:	33:
1855: 10: αλφ:	ομοι: μαχαρί μονωέζο:	300:	65:
1855: 10: ούλι:	ομοι: μαχαρί, γιάννη Νικόλα:	109:	16: 20:
1855: 12: ούλι:	ομοι: Γεώργιο δημήτρη, Γιάννη:	2525: 20:	397: 20:
1855: 24: ούλι:	ομοι: κώστα τινί: ντίνα:	200:	40:
1855: 5: ούλι:	ομοι: ούλι:	490:	220: 25:
1855: 5: ούλι:	ομοι: κώστα μονωέζο:	990:	148: 20:
— — —	ομοι: ούλι:	200:	30:
20: ούλι:	ομοι: ούλι:	120:	18:
1855: 11: ούλι:	ομοι: ούλι:	140:	18:
		4915: 20:	987: 20:

Εικ. 3. Περίοδος 1853-1855. Κατάλογος εισπραθέντων φόρων από κατοίκους της κοινότητας (χώρας) Καντσίκου: κώστα, μίτσο καπλάνι, κώστα σούφλα, δημήτρη σούφλα, κώστα και Γιάννη κοκοτούλια, Γιάννη, νηκόλα γατζορ (ούλια), Γιώργο παπαδημήτρη, στέργιο ντίνα, Σήμου Νικόλα, Κώστα τζημούλι, μιχάλη μουκούλι, μιχάλη, αλέξη Γιάννη, παπαδημήτρη ιωάννη, Κώστα Γεωργίου, Κώστα μπηνηζήδμου.

χασνατάρη από την Κόνιτσα στον εκπρόσωπο της κοινότητας Φούρκας στις 11 Απριλίου 1805.

«Τον επιπλήττει για την αδράνεια της κοινότητας στην είσπραξη χρεών προς τον Αλή πασά, την οποία ο τελευταίος έχει αναθέσει στον Κώστα Σούρλα. Ο Μουχαμέτ χασνατάρης στέλνει τρία παλικάρια του από την Κόνιτσα, που, κατά τη συνηθισμένη πρακτική της εποχής, θα εγκατασταθούν στο χωριό και θα το επιβαρύνουν με έξοδα έως ότου ολοκληρωθεί η καταβολή των απαιτούμενων».

Η λαϊκή δυσανεμία, η αγωνία και ο φόβος για τους φόρους και τα δασύματα επιγραμματικά

αναδεικνύονται στη διήγηση του Καστανιανίτη μάστορα Βελισσάριου Ηλία Γκόσιου: «Δύο πράγματα φοβήθηκα στη ζωή μου. Τις σταλαγματιές απ' τη σκεπή και τους ταξιτάρηδες (εισπράχτορες φόρων)».

¹ ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ ΣΟΥΡΛΑ. ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ. ΕΦΗΜΕΡΙΣ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΝ ΜΕΛΛΟΝ». Έτος 10^{ον}, Αρ.Φύλλ. 82-83 (10 Απριλίου 1947), σελ. 3-4.

² «Τα Καντσίτικα», τχ 21, Αύγουστος 2014, σσ.3-13. Τα αρχοντικά σπίτια: η αρχιτεκτονική έκφραση της κοινωνικής διαστρωμάτωσης.

Η περίπτωση των προυχόντων της Πυρσόγιαννης, του Αργύρη Π.Π. Πετρονιώτη & Βασίλη Γ. Παπαγεωργίου.

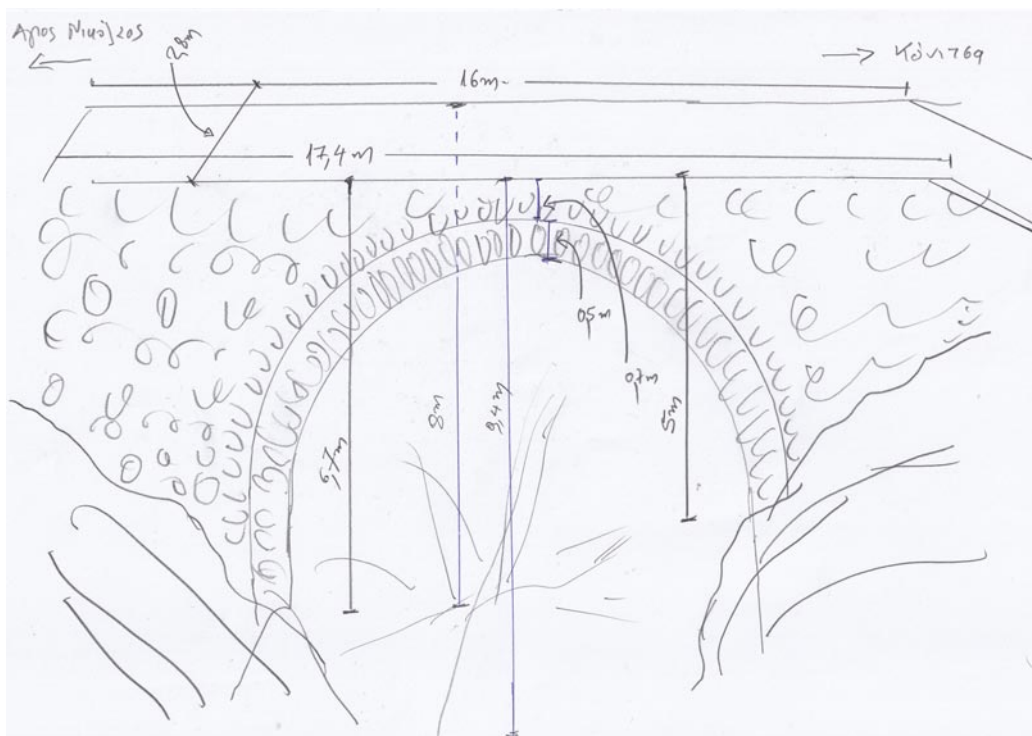
Το γεφύρι του Αη Νικόλα στην Κόνιτσα

Αγαπητέ κ. Κοτολούλη, φίλε Γιώργο, σου στέλνω ένα άρθρο μου για το «ξεχασμένο» γεφύρι της Επάνω Κόνιτσας με το οποίο με συνδέουν αναμνήσεις από την παιδική μου ηλικία αλλά και διηγήσεις από τους γονείς μου και άλλα συγγενικά πρόσωπα. Το γεφύρι αυτό βρίσκεται λίγο ψηλότερα από τα τελευταία σπίτια της Άνω Κόνιτσας επάνω στον παλιό δρόμο (ημιονική οδό) που συνέδεε την κωμόπολη της Κόνιτσας με την Πηγή (Πεκλάρι) και στη συνέχεια –διαμέσου της ορεινής διάβασης «Σουσνίτσα»– με όλα τα χωριά του Σμόλικα στην Λάκκα του Αώου (Ελεύθερο, Παλιοσέλι, Πάδες, Άρματα, Δίστρατο).

Στην ευρύτερη θέση του γεφυριού υπάρχουν τρία εξωκλήσια. Η Παναγία που είναι χτισμένη σε χαρακτηριστική εσοχή βράχου και άλλοτε ήταν μοναστήρι, ο Αη Θανάσης σε παρακείμενο

Φωτ 1. Το γεφύρι του Αη Νικόλα σήμερα εκ των κατάντη.

Σχέδιο 1. Απεικόνιση της γέφυρας εκ των κατόντων.

ύψωμα και ο Αν Νικόλας. Ανάμεσά τους βρίσκεται ο τύμβος των πεσόντων στους πολέμους της δεκαετίας του 40. Το γεφύρι βρίσκεται πολύ κοντά στο εξωκλήσι του Αν Νικόλα και συνδέει τις δύο όχθες του Λάκκου της Παναγίας, η οποία βρίσκεται λίγο ψηλότερα.

Οι αναμνήσεις

Είναι άγνωστο πότε ακριβώς χτίστηκε το γεφύρι. Ούτε γνωρίζω ποιος το έφτιαξε και ποιος πλήρωσε για την κατασκευή του. Επίσης δεν έχω εντοπίσει κάποια καταγεγραμμένη αναφορά για αυτό και κατά συνέπεια εκτιμώ ότι η ορθή αναφορά σε αυτό είναι όπως το ξέρω από τους γονείς μου (Ιωάννη Παπαϊωάννου και Μυρτώ Φλώρου- Παπαϊωάννου) και από τη γιαγιά μου (Αγγελική Παπακώστα-Φλώρου): «Το γεφύρι του Αν Νικόλα». Από το γεφύρι

αυτό περνούσα όταν ήμουν μικρός, στις αρχές της δεκαετίας του 70, μαζί με τους γονείς και τα αδέρφια μου αρκετά συχνά κατά τη διάρκεια εκδρομών που κάναμε προς τα παρακείμενα εκκλησάκια (Αν Νικόλας, Αν Θανάσης και Αν Λιάς) και το ίδιο έκανε παλιότερα και η μητέρα μου με τους δικούς της γονείς και λοιπούς συγγενείς, αφού ως ΠανωΚονιτσιώτες είχαν στενή σύνδεση με τον τόπο. Από εδώ θυμάται η μητέρα μου ότι περνούσαν τα οικοσίστα ζώα (αγελάδες) κατά την περίοδο της κατοχής για να τα πάνε για βοσκή στα σιάδια του λάκκου της Παναγίας και ίσως πιο πάνω στον Αν Θανάση και στο Μεγαχώραφο. Διατηρεί μάλιστα έντονα στη μνήμη της την αγωνία της να διαβεί με ασφάλεια το γεφύρι και το στενό μονοπάτι μια μεγαλόσωμη αγελάδα, που είχε η οικογένεια και έπρεπε η μητέρα μου, που ήταν πάνω κάτω

δέκα χρόνων τότε, να την φέρει, μαζί με τα άλλα τα παιδιά, νυχτώνοντας πίσω στο σπίτι από τη βοσκή. «Ξαναθυμήθηκα» το γεφύρι τώρα (Μάρτιος 2021) με την ευκαιρία μιας μικρής εργασίας που ανέθεσα σε δυο νεαρούς Γερμανούς εθελοντές του Γεωπάρκου Βίκου-Αώου, η οποία αφορούσε την διατύπωση προτάσεων για την διάσωση και ανάδειξη αυτού ακριβώς του «ξεχασμένου γεφυριού» της Επάνω Κόνιτσας.

Το γεφύρι

Πρόκειται για ένα μέτριου μεγέθους μονότοξο γεφύρι με επίπεδο κατάστρωμα. Το μήκος του καταστρώματός του είναι 16 με 17,4 μέτρα (ανάντη και κατάντη αντίστοιχα) και το πλάτος του 2,80 μέτρα. Είναι θεμελιωμένο και από τις δύο πλευρές πάνω σε βράχους (κυρίως στη νότια πλευρά του). Το ύψος του από τη βάση των βάθρων έως την κορυφή του καταστρώματος είναι 5 και 6,7 μέτρα (στο νότιο και στο βόρειο βάθρο αντίστοιχα), ενώ από τον πυθμένα της χαράδρας έως την κορυφή του καταστρώματος το ύψος φτάνει τα 8 και 9,4 μέτρα (ανάντη και κατάντη αντίστοιχα). (Φωτογραφίες 1-3 και σχέδιο 1). Στην φωτογραφία 1 φαίνεται η γέφυρα εκ του κατάντη, ενώ στη φωτογραφία 2 το επίπεδο κατάστρωμα του γεφυριού. Στη φωτογραφία 3 διακρίνεται το κεντρικό τμήμα του τόξου της γέφυρας εκ του κατάντη.

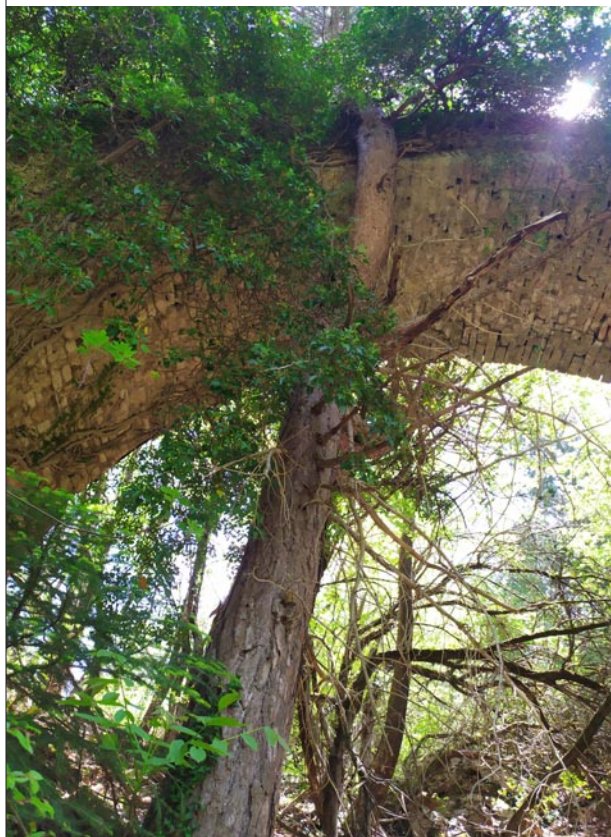
Η θέση του γεφυριού δεν εντοπίζεται σε παλιούς χάρτες, κι αυτό μπορεί να σχετίζεται με το γεγονός ότι δεν βρίσκεται επάνω σε κεντρικές οδικές αρτηρίες παλιότερων εποχών.

Ο ευρύτερος χώρος

Το γεφύρι συνδέεται στενά με το εξωκλήσι του Αη Νικόλα από το οποίο απέχει λίγα μόλις μέτρα. Δεν υπέπεσαν πληροφορίες στην αντίληψή μου για το ναό αυτό που είναι όντως ιδιαίτερα γραφικός και μάλιστα είναι ο μόνος ναός της Κόνιτσας που διατηρεί ακόμα τη στέγη του σκε-

Φωτ 2. Το κατάστρωμα του γεφυριού με τα παρακλάδια του πεύκου.

Φωτ 3. Λεπτομέρεια του γεφυριού.

πασμένη με πλάκες. Θυμάμαι τις προσπάθειες του πατέρα μου (Ι.Γ. Παπαϊωάννου), στο μακρινό παρελθόν (δεκαετία του 80) να διατηρηθεί το εξωκλήσι στην παρούσα μορφή του και να μην αντικατασταθεί η στέγη με σύγχρονα δομικά υλικά όπως απαιτούσαν οι τότε τάσεις της εποχής. Ο Αν Νικόλας εορτάζει κάθε χρόνο στις 20 Μαΐου. Στη φωτογραφία 4 φαίνεται η πλακοσκεπής στέγη του Αν Νικόλα και στα δεξιά της, μέσα στην πυκνή βλάστηση, μόλις που διακρίνεται το τόξο της γέφυρας.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν δυο παλιές -αθημοσίτευτες ως τώρα- φωτογραφίες. Η πρώτη φωτογραφία (αρ. 5) έχει ως κύριο θέμα ομάδα πεζοπόρων (εκδρομέων) επάνω στο γεφύρι

Φωτ 4. Το εξωκλήσι του Αγ. Νικολάου σήμερα. Στα δεξιά του ναού διακρίνεται αμυδρά το γεφύρι.

του Αν Νικόλα, ενώ ο ναός διακρίνεται εμφανώς στο βάθος και πιο πίσω φαίνεται η ΝΑ κόψη του υψώματος του Προφήτη Ηλία. Η φωτογραφία αυτή, που χρονολογείται στη δεκαετία του 1940, προέρχεται από το αρχείο του Βασίλη Παπαγεωργίου (Προοδευτική Ένωση Πυρσόγιαννης). Η δεύτερη φωτογραφία (αρ. 6) παρουσιάζει το τοπίο στον λάκκο της Παναγίας από το ύψος της γέφυρας και κάτω. Η γέφυρα διακρίνεται αριστερά στο μέσον της φωτογραφίας (σημείο 1). Για την ακρίβεια διακρίνεται μόνο το νότιο βάθρο της, στη θέση εκείνη που ο δρόμος κάνει το χαρακτηριστικό σπάσιμο (γωνία) για να συνδεθεί με αυτήν. Το σημείο 2 αντιστοιχεί στη θέση από την οποία τραβήχτηκε η προηγούμενη φωτογραφία αρ. 5, ενώ στο σημείο 3 βρίσκεται ο ναός του Αν Νικόλα. Στη φωτογραφία αυτή, που τραβήχτηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1950, απεικονίζεται η μητέρα μου Μυρτώ Φλώρου-Παπαϊωάννου με την φίλη της Μαξίμη και οι θείοι μου Νίκος και Κωστάκης Παπακώστας (φωτογραφία από το οικογενειακό μας αρχείο).

Ο δρόμος

Το γεφύρι του Αν Νικόλα, πέρα από τον ίδιο το ναό, συνδέεται με δύο επιπλέον θέματα. Καταρχάς με τον δρόμο από την Κόνιτσα προς την Πηγή (Πεκλάρι) και τα χωριά της Λάκκας Αώου (Ελεύθερο, Παλιοσέλι, Πάδες, Άρματα, Δίστρατο) και κατά δεύτερο με το σύστημα ύδρευσης της πόλης της Κόνιτσας. Όσον αφορά το πρώτο, και κοιτώντας την προαναφερόμενη φωτογραφία (αρ. 6), βλέπουμε ότι ο συγκεκριμένος δρόμος αλλάζει κατά τον προηγούμενο αιώνα αρκετές φορές επίπεδο, ενώ κατά περιόδους συνυπάρχει το παλιό με το νέο, δηλαδή η παλιά ημιονική οδός με τη νέα –ενδεχομένως ημιτελή-αμαζιτή οδό. Έτσι, θεωρούμε ότι αρχικά ο δρόμος, και συγκεκριμένα το τμήμα του από το γεφύρι (Φωτ. 6, σημείο 1) και προς την Κόνιτσα, ήταν χαμηλά και πιο κοντά στην κοίτη

Φωτ 6. Η θέση του γεφυριού σε σχέση με το εξωκλήσι του Αγ. Νικολάου και το οδικό δίκτυο.

Φωτ 5. Εκδρομείς στο γεφύρι του Αν Νικόλα, δεκαετία 1940 (αρχείο Βασίλη Παπαγεωργίου).

του λάκκου (Φωτ.6, σημείο 4). Παρατηρώντας την κατάσταση του μονοπατιού στη φωτογραφία, εικάζουμε πως ο δρόμος περνούσε από εκεί αρκετά χρόνια πριν από τη χρονολογία που τραβήχτηκε η φωτογραφία (τέλη δεκαετίας 1950). Αργότερα ο δρόμος «ανέβηκε» επίπεδο και ήρθε περίπου στο ίδιο ύψος με το γεφύρι (Φωτ. 6 σημείο 5). Κατά πάσα πιθανότητα αυτό συνέβη, όπως εξηγούμε παρακάτω, το 1949, αν και δεν αποκλείεται να ήταν έτσι από όταν έγινε το γεφύρι. Στο ενδιάμεσο, στη δεκαετία του 1930, εμφανίζεται δρόμος ελαφρώς επάνω από το επίπεδο του γεφυριού (Φωτ. 6, σημείο 6), χάραξη που πιθανότατα αντιστοιχεί στον λεγόμενο (αμαξιτό) «δρόμο του Γκόρτσου». Κατόπιν, ο δρόμος, ως αμαξιτή πλέον οδός, οριστικοποιείται στο σημερινό του επίπεδο (Φωτ. 6, σημείο 7), περί το 1951, και αποτελεί την κεντρική οδική οδό που έκτοτε συνδέει την Κόνιτσα με την Πηγή και τα χωριά της Λάκκας

Αώου, ενώ με τις αλλεπάλληλες διανοίξεις για την διαπλάτυνσή του οι εκχωματώσεις (μπάζα) συσσωρεύονται διαρκώς στην παλιά ημιονική οδό που βρίσκεται χαμηλότερα, δηλαδή σε αυτόν κάθε αυτόν τον δρόμο που περνά από το γεφύρι του Αν Νικόλα.

Το δίκτυο της ύδρευσης

Αναφορικά με το δεύτερο, δηλαδή με το σύστημα ύδρευσης, είναι γνωστό ότι η Κόνιτσα υδρευόταν από παλιά από την πηγή της Παναγίας και ότι υπήρχε ένα ολοκληρωμένο σύστημα παροχέτευσης του νερού σε έναν σημαντικό αριθμό κρηνών (βρύσες) εντός της κωμόπολης (22 βρύσες) (Παπαδημούλης, 1965). Αναφέρεται σε γραπτές πηγές ότι το Σύστημα ύδρευσης της πόλης έγινε το 1851 με δαπάνες των εύπορων Κονιτσιωτών Ελμάζ και Σουλεϊμάν, (Γκούτσος Χ., 2015), αμφότεροι μπέηδες της κωμόπολης. Σύμφωνα με τη μαρτυρία

της μητέρας μου, Μυρτώς Φλώρου- Παπαϊωάννου, το νερό διοχετευόταν στις βρύσες της πόλης με πήλινους σωλήνες, οι οποίοι, ολικώς ή έστω μερικώς, καταστράφηκαν κατά τη διάρκεια των πολέμων της δεκαετίας του 1940 και κυρίως από τα κούτσουρα που, προερχόμενα από τα δάση της Τραπεζίτσας και του Κλέφτη, έσερναν με φορτηγά ζώα οι Γερμανοί στους δρόμους της πόλης για να τα χρησιμοποιήσουν για τις ανάγκες τους (πιθανόν κατασκευή γεφυρών).

Σύμφωνα με την ίδια, η πλήρης ανακαίνιση του δικτύου ύδρευσης έγινε με τη λήξη των πολέμων. Χαρακτηριστική είναι η φωτογραφία του οικογενειακού μας αρχείου (Φωτ. 7), όπου εικονίζεται ο θείος μας, Ναπολέον Παπακώστας, ένας από τους πρώτους αυτοκινητιστές της Κόνιτσας –προφανώς με το φορτηγό που του έδωσε μετά τον πόλεμο η πολιτεία ως αντάλλαγμα εκείνου που του πήραν κατά την έναρξη του πολέμου–, ο οποίος μεταφέρει σωλήνες ύδρευσης στο δρόμο από τα Πλατανάκια της Κόνιτσας προς τα επάνω. Στη φωτογραφία διακρίνονται αρκετά άτομα ανεβασμένα στο φορτηγό, προφανώς μέλη του συνεργείου που έκανε την ανακατασκευή - αντικατάσταση του συστήματος ύδρευσης με μεταλλικούς σωλήνες, στη θέση των πήλινων που όπως φαίνεται ήταν παλιότερα. Στην πίσω πλευρά της φωτογραφίας αναγράφεται η χρονολογία 1949, 22 Σεπτεμβρίου, Πέμπτη απόγευμα. Αυτούς ακριβώς τους σωλήνες τους συναντούμε σήμερα στον παλιό δρόμο (μονοπάτι) που από τη γέφυρα του Αν Νικόλα οδηγεί στην Κόνιτσα.

Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι ο ρόλος του γεφυριού ήταν διττός. Αφενός η διάβαση του λάκκου της Παναγίας σε ένα δύσκολο σημείο με έντονο ανάγλυφο το οποίο έπρεπε ο δρόμος να υπερκεράσει για να περάσουν οι διαβάτες με ασφάλεια στην απέναντι πλευρά.

Φωτ 7. Μεταφορά των σωλήνων του έργου αποκατάστασης ύδρευσης της Κόνιτσας, 1949.

Και αφετέρου η εξυπηρέτηση της εγκατάστασης και λειτουργίας του συστήματος ύδρευσης της πόλης.

Ελλείπει καταγραφών και μαρτυριών από ηλικιωμένους για την περίοδο κατασκευής του γεφυριού και έχοντας ως δεδομένη τη διττή του χρήση (δρόμος και ύδρευση) θα τολμούσαμε να υποθέσουμε πως η γέφυρα στη μορφή της αυτή θα μπορούσε να είχε χτιστεί το 1851, τότε δηλαδή που έγινε (ή ανακαινίσθηκε;) το σύστημα ύδρευσης από τους μπέηδες Ελμάζ και Σουλεϊμάν και σαν μέρος αυτού του έργου δεν θεωρήθηκε σκόπιμη η εξειδικευμένη αναφορά στην κατασκευή αυτής στις –ούτως ή άλλως λιγοστές– καταγραφές της ιστορίας της κωμόπολης. Ωστόσο, δεν αποκλείεται η κατασκευή της γέφυρας να ανάγεται σε παλιότερους χρόνους και η τοποθέτηση του συστήματος ύδρευσης, απλώς να «πάτησε» πάνω σε αυτήν και στο συνοδευτικό με αυτήν οδικό δίκτυο.

Φωτ 8. Καζάνι (φρεάτιο) παλιότερου συστήματος ύδρευσης.

Για να είμαστε βέβαια ειλικρινείς και ελλείψει οποιονδήποτε σχετικών στοιχείων το γεφύρι θα μπορούσε να είχε χτιστεί οποτεδήποτε πριν από το 1900, ενδεχομένως γύρω στα 1880, τότε που η τεχνική της κατασκευής των γεφυριών με επίπεδο κατάστρωμα αρχίζει και γίνεται σχετικά συχνή (Παπαγεωργίου Β. προσωπ. πληροφ.).

Σήμερα το γεφύρι, παρόλο που είναι κυριολεκτικά πνιγμένο στην οργιωδή βλάστηση της χαράδρας, διατηρείται σε ικανοποιητική κατάσταση, εάν εξαιρέσουμε την κατακρήμνιση μέρους του δυτικού του τοίχου που συνδέει το νότιο βάθρο του με το δρόμο - μονοπάτι προς τη μεριά της Κόνιτσας και κάποιες «μικροπαρεμβάσεις» από «αναζητητές» θησαυρών. Εντυπωσιάζει η ανάπτυξη ενός μεγάλου πεύκου (μαυρόπευκο), το οποίο φύτευσε ακριβώς κάτω από το γεφύρι και κάποτε στο παρελθόν καθώς προσεγγίζει το τόξο του γεφυριού διαχωρίστηκε σε δυο παρακλάδια, τα οποία και σφικταγκαλιάζουν σήμερα το κατάστρωμά του αναπτυσσόμενα, σαν προστατευτικά κάγκελα, σε αρκετά μεγαλύτερο ύψος από αυτό (φωτ. 2).

Η πρόταση

Το γεφύρι θα μπορούσε να αποτελέσει μέρος μια περιηγητικής διαδρομής που από την Κόνιτσα και συγκεκριμένα από τη θέση Πλατανάκια ο κάθε ενδιαφερόμενος θα έφτανε διαμέσου του παλιού δρόμου και του παλιού συστήματος ύδρευσης, με τα χαρακτηριστικά πέτρινα, καλοπελεκημένα καζάνια (φρεάτια) (Φωτ. 8), στο γεφύρι και στον Αη Νικόλα και από εκεί στα υπόλοιπα ενδιαφέροντα του τόπου (Αη Θανάσης, τύμβος πεσόντων, Παναγία κτλ). Ενδεχομένως η διαδρομή αυτή θα μπορούσε να επεκταθεί και προς τον Αηλιά ή την Τραπεζίτσα ή προς την Πηγή και τα λοιπά χωριά του Σμόλικα και του Κλέφτη.

Για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει να προηγηθεί η προσεκτική επισκευή-αποκατάσταση του γεφυριού, η κήρυξή του ως Μνημείο (εάν αυτό είναι αναγκαίο), η απομάκρυνση των ογκόλιθων που έπεσαν επάνω σε αυτό καθώς και στο νότιό του βάθρο, αλλά και όλων των επιχωμάτων (μπάζα) τα οποία κατά τη διάρκεια των τελευταίων τουλάχιστον 50 χρόνων, καταπλάκωσαν το μονοπάτι και οδήγησαν στην πτώση των ξερολιθικών τοιχιών που το προστάτευαν και τα οποία πρέπει να ανακατασκευαστούν.

Γνώμη μου είναι, το πέυκο με τα δυο παρακλάδια του, που σφικταγκαλιάζουν το γεφύρι, να παραμείνει στη θέση του, διότι στην παρούσα χρονική στιγμή ενισχύει την ιδιαίτερη ταυτότητα του γεφυριού εκφράζοντας τη μοναδικότητα του και έτσι μπορεί να συμβάλει πιο αποτελεσματικά στην προβολή και ανάδειξη του γεφυριού, καθιστώντας την ευρύτερη αυτή περιοχή (γεφύρι, τύμβος, τρεις ναοί και λίγο πιο πάνω ο Αηλιάς) προσφιλές μέρος τόσο για τους ντόπιους όσο και για τους επισκέπτες αυτού του ξεχασμένου αλλά όμορφου τόπου της πατρίδας μας.

Συνεχώς λιγοστεύουμε

Δυστυχώς κάθε χρόνο γινόμαστε λιγότεροι. Σιγά σιγά αλλά σταθερά ξεμένει από ανθρώπους το χωριό μας, τα κοντινά μαστοροχώρια και όλη η επαρχία Κόνιτσας. Το δημογραφικό πρόβλημα είναι γενικότερο στην Ελλάδα, αλλά στα μέρη μας τείνει να εξελιχθεί σε αφανισμό. Μόνο ο συναισθηματικός πατριωτισμός των συντοπιτών μας κρατάει ζωντανά τα χωριά, κυρίως το καλοκαίρι. Πόσο, όμως, θα αντέξει και αυτός; Μάλλον όχι για πολύ, αφού η κρατούσα τάση είναι η φυγή, η μετανάστευση, η αστυφιλία. Οι νέοι συμπατριώτες, γεννημένοι ήδη σε άλλα μέρη, στην πλειοψηφία τους δεν έχουν πλέον βιώματα

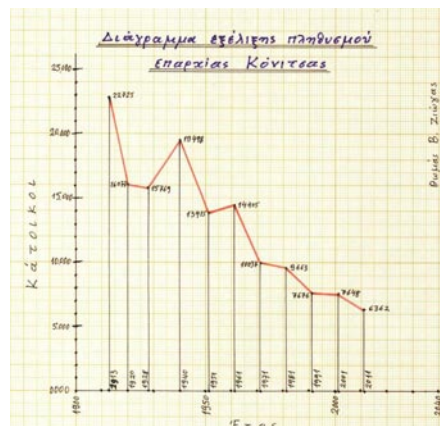
από την γενέτειρα πατρίδα, οπότε σταδιακά θα ατονήσει και το θερινό ενδιαφέρον τους να την επισκέπτονται. Οι επόμενες γενεές θα είναι παντελώς ξένες προς τη γενέτειρα, και ίσως μόνο κάποιο άκουσμα περί προγόνων εκ της επαρχίας Κόνιτσας να διασωθεί.

Δεν θέλω να πιστέψω πως με το πέρασμα του χρόνου βαίνουμε σταθερά προς κενό χώρο. Κάτι τέτοιο θα ήταν καταστροφικό για όλα τα χωριά μας. Η παντοδύναμη φύση θα επικάλυπτε τα πάντα με την υλομανούσα χλωρίδα της. Όσοι επίγονοι ενδιαφερθούν θα ψάχνουν ακόμα και με GPS μέσα στα δάση να βρουν ίχνη από το χωριό των προγόνων.

Δεν έχω να προτείνω κάτι **πρακτικό** και **επι-κτό**, στο πλαίσιο του λειτουργούντος συστήματος, για να αποτραπεί ο αναμενόμενος αφανισμός. Άλλοι έχουν την εξουσία και την εντολή να το μελετήσουν και να το αντιμετωπίσουν. Εγώ απλώς διαπιστώνω τον πληθυσμιακό κατήφορο της επαρχίας μας, τον αποτύπωσα στα 2 διαγράμματα που συνδημοσιεύονται εδώ, και ελπίζω κάτι να γίνει, ώστε ποτέ να μην συμβεί το μαύρο κακό που περιέγραφα παραπάνω.

Αθήνα, Ιούνιος 2022

Email: thovaziogas@gmail.com

Αχλαδόσχημοι φεγγίτες στον ναό του Αγίου Δημητρίου (1871), Μοσχοχώρι Καστοριάς

Το Μοσχοχώρι (παλιά Βαμπέλι) Καστοριάς είναι σήμερα ένα από τα πολλά χωριά «φαντάσματα» της περιοχής Κορεστίων-Πρεσπών, απότοκο της καταστροφής του εμφυλίου πολέμου.

Απέχει μόλις ενάμισι χιλιόμετρο βατού χωματόδρομου από την Κρυσταλλοπηγή, σημερινή μεθόριο με την Αλβανία.

Κάποιοι ελάχιστοι λιθοσωφοί, απομεινάρια των άλλοτε πέτρινων κατοικιών και ο ερειπωμένος ναός του Αγίου Δημητρίου (1871), το μόνο κτίσμα που σώζεται στον ευρύτερο χώρο της άλλοτε κοινότητας. Μόλις εξαφανιστεί ο ναός το Μοσχοχώρι θα χαθεί, σαν να μην υπήρξε ποτέ. Ο Νικόλαος Σχινάς όμως το 1886 στην εργασία του *Οδοιπορικά σημειώσεις Μακεδονίας – Ηπείρου και Θεσσαλίας* γράφει ότι το χωριό «Βαμ-

Είναι αδιανόητο να εγκαταλείπεται και να καταρρέει ένα μνημείο πολιτισμικής αξίας, να θρυμματίζονται τα μοναδικής αισθητικής λιθανάγλυφα κοσμήματα, οι αχλαδόσχημοι φεγγίτες του ναού του Αγίου Δημητρίου (1871) στο Μοσχοχώρι Καστοριάς.

Αξίζει έπαινος στον Άγγελο Σινάνη που με την πολύτιμη εργασία του «ΚΟΡΕΣΤΕΙΑ – ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΛΗΘΗΣ – ΕΛΑΤΗ ΤΡΙΚΑΛΩΝ 2015» ανέδειξε το θέμα.

Ελπίδα για την αναστήλωση του μνημείου η κινητοποίηση των μέχρι σήμερα απόντων: Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, Μητρόπολη Καστοριάς, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Πολιτιστικοί Σύλλογοι και Ιδιώτες.

*Βασίλης Γ. Παπαγεωργίου
Ιούνιος 2022*

πέλι, οικουμένου υπό 700 χριστιανών και έχοντος εκκλησία, σχολείον αρρένων, χάνιον, φρέαρ και κρίνας». Στην απογραφή του 1928 πάντως εμφανίζεται με διτάξιο Δημοτικό σχολείο με 53 μαθητές και 50 μαθήτριες, ενώ υπήρχε και μονοτάξιο Νηπιαγωγείο με 20 αγόρια και 16 κορίτσια.

Μέχρι πριν 70 περίπου χρόνια ο ναός ήταν σε καλή κατάσταση, με αξιοπρόσεκτη, καλοδοσλημένη λιθοδομή, χτισμένη πιθανόν από Ηπειρώτες μαστόρους.

Στο ναό του Αγίου Δημητρίου συναντάμε ένα από τα ωραιότερα παραδείγματα αχλαδόσχημων φεγγιτών στη Δυτική Μακεδονία, σκαλισμένων μάλιστα σε ενιαία πλάκα. Ένα έργο με σπάνιας ομορφιάς και τέχνης λιθανάγλυφα (εικόνες 1 και 2).

Εικόνα 1. Μοσχοχώρι Καστοριάς. Ναός Αγίου Δημητρίου (1871). Ανατολική όψη με τους αχλαδόσχημους φεγγίτες πάνω από το ιερό βήμα. Δεκαετία 1950-1960, πριν αρχίσει η κατάρρευση του ναού.

Εικόνα 2. Μοσχοχώρι. Ναός Αγίου Δημητρίου (1871). Ανατολική όψη με τους αχλαδόσχημους φεγγίτες. 20 χρόνια πριν, η αρχή του τέλους.

Εικόνα 3. Σήμερα οι αχλαδόσχημοι φεγγίτες του Αγίου Δημητρίου, ένας σωρός στο χώμα από σπασμένα κομμάτια.

Οι αχλαδόσχημοι φεγγίτες

Από το δεύτερο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα αρχίζει μια νέα περίοδος άνθισης της ναοδομίας στον υπό Οθωμανική κυριαρχία ελληνικό χώρο. Άνθιση η οποία μαρτυρεί την πληθυσμιακή και οικονομική ενδυνάμωση του χριστιανικού πληθυσμού.

Οι αχλαδόσχημοι φεγγίτες γεννήθηκαν στην αρχή του 19^{ου} αιώνα, η ακμή τους ήρθε στο δεύτερο μισό του κι έσβησαν πριν τελειώσει το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα. Τα πρωιμότερα δείγματα που ανιχνεύθηκαν έως τώρα είναι στην Τήνο, ενδεχομένως από δυτικές επιδράσεις.

Η κατασκευή τους προϋποθέτει μαστοριά και επιδεξιότητα.

Η ονομασία αυτή αχλαδόσχημοι φεγγίτες προκύπτει από το κύριο και χαρακτηριστικό μέρος ενός τριπλού φωτιστικού ανοίγματος. Αυτό αποτελείται από το κεντρικό (αρχικά τετράφυλλο, κατόπιν κυκλικό, τελικά όρθιο ωοειδές), με δεξιά & αριστερά τους δύο συμμετρικούς ή ανεστραμμένους αχλαδόσχημους φεγγίτες. Είναι ένα πολύ πρωτότυπο και εμβληματικό κόσμημα των εκκλησιών ειδικά στη

Μακεδονία, κυρίως στη Δυτική όπου η πυκνότερη παρουσία, καθώς και στη Θεσσαλία, ενώ σε άλλες περιοχές σπανίζει.

Η μορφή αυτού του είδους φεγγιτών διαδόθηκε σε μεγάλο μέρος της βόρειας Ελλάδας την περίοδο της ύστερης τουρκοκρατίας ακόμα και πέρα από το Αιγαίο, στη Μικρά Ασία. Η κατανομή τους όμως είναι ανισομερής, ενώ σε μερικές περιοχές ανύπαρκτη, όπως στα Επτάνησα, τη Στερεά, την Ανατολική Μακεδονία, τη Δυτική Θράκη, ενώ στην Ήπειρο έχουμε μόνο ένα παράδειγμα του ναού του Αγίου Γεωργίου (1870-1880;) της Στράτσιανης (σήμερα Πύργος) Κόνιτσας, κι αυτό ανορθόδοξο.

Χαράλαμπος Ν. Ρεμπέλης (1887-1947)

ΑΝΕΚΔΟΤΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Οι δημοδιδάσκαλοι ή διδασκαλιστές των ορεινών οικισμών της Επαρχίας Κόνιτσας μετά τους απελευθερωτικούς βαλκανικούς πολέμους συνήθως ήταν συγχωριανοί ή είχαν καταγωγή από κοντινά χωριά. Οι δάσκαλοι αυτής περιόδου είχαν μόνο υποχρεώσεις και καθήκοντα, πάσχιζαν να εμφυσήσουν στις ψυχές των παιδιών τις αρετές του πολιτισμού, τη σημασία της καθαριότητας, τη χρήση του νερού, την αγάπη στα κατοικίδια ζώα, τη φύση και το δάσος. Παραδειγματίζαν τους μαθητές και τους χωρικούς πως εκδηλώνεται προς τους άλλους ο προσήκων σεβασμός, ο χαιρετισμός στο δρόμο, στο σπίτι και σε άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις. Ακόμα έπρεπε να διδάξουν ότι δεν ήταν σωστό να πίνει πρώτος ο οικοδεσπότης από τη φιάλη και ύστερα να περιφέρεται αυτή στους επισκέπτες. Όταν δε εμφανίσθηκε το κύπελλο, έπρεπε να προτρέψουν τη χρήση του.

Έτσι το σχολείο της στενότερης πατρίδας εκτός από τις μαθησιακές αρμοδιότητες του αλφαριθμητισμού είχε και κοινωνική προσφορά γιατί αγκάλιαζε όλα τα στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού. Η μόρφωση των παιδιών στο αγροτικό σχολείο του χωριού είχε περισσότερη αξία καθώς συνδέονταν με βιώματα των ίδιων, αλλά και των οικογενειακών προγόνων τους, αποσκοπώντας να αποκτήσουν ικανότητες στα τοπικά βιοποριστικά επαγγέλματα και ασχολίες.

Από τους δασκάλους που διακρίθηκαν για την ευρεία παιδαγωγική και εγκυκλοπαιδική μόρφωση και άφησαν σπουδαίο έργο στον τόπο μας είναι ο Χαράλαμπος Ν. Ρεμπέλης (1887-1947), δάσκαλος για 37 χρόνια στη Βούρμπιανη Κόνιτσα. Έμαθε τα πρώτα γράμματα στο σχολείο του χωριού του, αποφοίτησε το 1901 από τη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων και σπούδασε στο Μαράσλειο Διδασκαλείο Αθηνών¹.

Επρόκειτο για τίμιο πνευματικό άνθρωπο, συνεπή υπηρέτη της κοινωνίας, δεμένο με την τοπική παράδοση. Το βιβλίο του «Τα Κονιτσιώτικα»², το οποίο περιλαμβάνει την αυτοτελή μελέτη με τίτλο «Γλωσσικά σύμμεικτα της Επαρχίας Κονίτσης της Ηπείρου», βραβευθείσα το έτος 1929 στο «Τριάντιο Γλωσσικό Διαγωνισμό»³, έμεινε ως σπουδαία κληρονομιά και παρακαταθήκη, το δε το όνομά του έχει συνδεθεί με την ιστορία και τη λαογραφία της Κόνιτσας.

Όλα τα παραπάνω είναι γνωστά και αποτελούν στο κείμενό μου τον πρόλογο, ώστε να προσθέσω κάποια νέα ανέκδοτα στοιχεία, τα οποία βρέθηκαν σε ένα μικρό αρχείο που απέκτησα τελευταία. Πρόκειται για κάποιες χειρόγραφες επιστολές του Χ.Ρ. του έτους 1934, οι οποίες είχαν αποσταλεί στον συγχωριανό του

¹ Χαράλ. Ρεμπέλη, Κονιτσιώτικα, Εκδόσεις Ηπειρωτικής Εταιρείας Αθηνών, 1953

² Χρίστος Ανδρεάδης, εφ. Πρωϊνός Λόγος, Ιωάννινα, 23-6-2010

³ Χαράλ. Ρεμπέλη, Κονιτσιώτικα, σ.18, Εκδόσεις Ηπειρωτικής Εταιρείας Αθηνών, 1953.

Βασίλη Κοτούλα, ο οποίος εκείνη τη χρονική περίοδο ζούσε στα Ιωάννινα και ήταν διευθυντής του καταστήματος της Εθνικής Τράπεζας. Με αυτές τις επιστολές ο Χ.Ρ. ενημέρωνε τον παραλήπτη για την περιουσιακή του κατάσταση στο χωριό και παράλληλα ζητούσε τη βοήθειά του σε τοπικά θέματα του χωριού και της επαρχίας Κόνιτσας γενικότερα.

Μέσα από αυτό το αρχείο, τμήματα του οποίου παραθέτω παρακάτω, επιβεβαιώνεται ό,τι ο Χ.Ρ. ήταν ο ιστοριοδίφης, ο σιωπηλός μύστης, ο τοπολάτρης με έντονα πατριδογνωστικά και ιστορικά ενδιαφέροντα. Οι σχολικές διδακτικές εκδρομές με βουκολικό περιεχόμενο, όπως η παρακάτω, είχαν άμεση επίδραση στο πνεύμα και τη ψυχή των θητών με διδάγματα κοινωνικής προόδου: «Χθες (17-6-1934) είχαμε τη Σχολική γιορτή επί τη λήξη των μαθημάτων κι από σήμερα είμαι ελεύθερος. Προ εβδομάδος κάναμε μια εκδρομή με τα μεγάλα παιδιά του Σχολείου μας και με το Ημιγυμνάσιο εις την παραπεμόριο σε τρίωρον από το χωριό απόσταση. Φθάσαμε εις στην κορυφή του βουνού «Γκόλιο» ύψους 1950 μ. και βρήκαμε την υπ' αριθ. 10 πυραμίδα του Βου τμήματος της ελληνοαλβανικής μεθορίου. Τα παιδιά έμειναν κατενθουσιασμένα από όσα είδαν και άκουσαν γιατί βρήκα την ευκαιρία εκεί επάνω να τους δείξω και να τους διηγηθώ χίλια δυο πράγματα. Απ' εκεί κατεβήκαμε στου "Τζιότζιου" το λιβάδι πόχει τη στάνη κάποιος Μάμμος, σκηνίτης Αρβανιτόβλαχος, όπου βρήκαμε έτοιμα δυό αρνιά ψημένα, γιαούρτι και φρέσκο τυρίπου μοσχοβολούσε θυμάρι και αμάρντο. Απ' εκεί καταλήξαμε στα βλάχικα καλύβια, κάναμε κι εκεί ένα σταθμό, ενθουσιάσθηκαν οι Βλάχοι από την επίσκεψή μας και μας περιποιήθηκαν με το παραπάνω. Βρήκαμε την ευκαιρία να απαγγείλουν δυό μαθηταί «τον Κούρο», «τον Σταυραετό» και «τον Ετοιμοθάνατο βοσκό», έργα υπέρροχα του Ηπειρώτου ποιητού Κ. Κρυστάλλη, του τραγουδιστή του Βουνού και της Στάνης, τα οποία τάκουσαν οι Βλάχοι με ιερή κατάνυξη γιατί

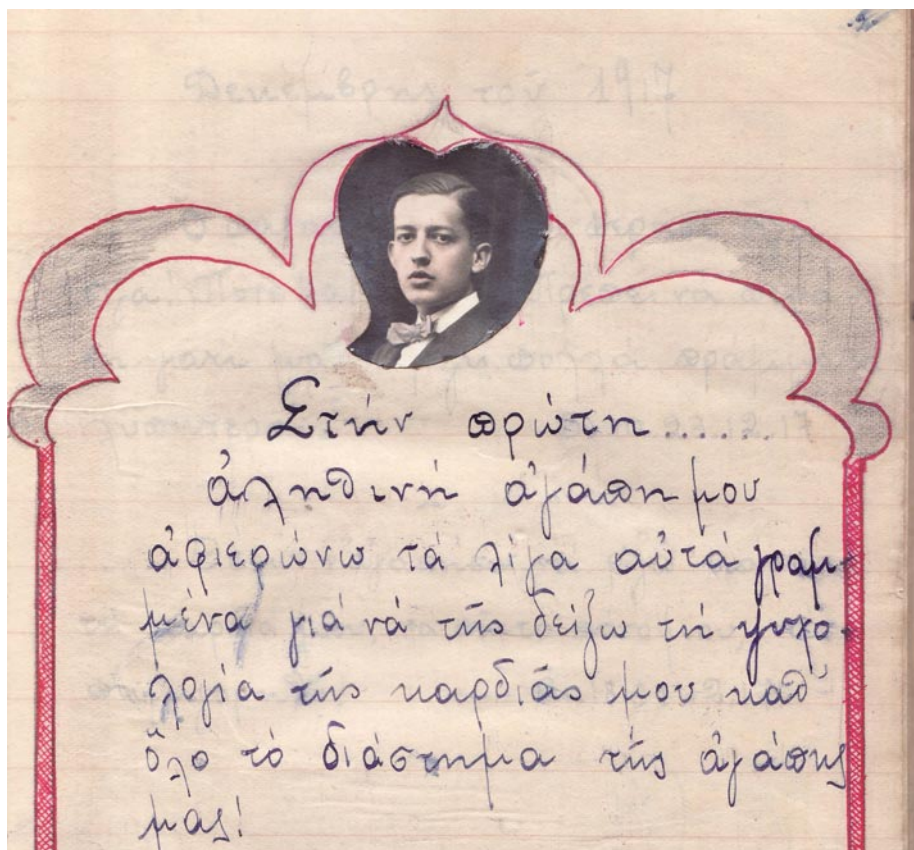
αφορούσαν το στοιχείο τους.»

Σε άλλο τμήμα της ίδιας επιστολής αναφέρει «Κατά το μήνα Ιούλιο θα κατεβώ εις Μεσογέφυρα – Μέρτζιανης είναι ένα παλιό Μοναστήρι εκεί, έχει κτισθεί επί Πωγωνάτου και θέλω να το περιγράψω.» Για πολλά χρόνια υπήρχε ανάμεσα στην Πυρσόγιαννη και τη Βούρμπιανη αντιπαλότητα για την έδρα του Ταχυδρομείου, το οποίο πρωτολειτούργησε μετά το έτος 1916 στη Βούρμπιανη στα πλαίσια των ταχυδρομικών γραφείων «ΝέωνΧωρών»⁴. Αργότερα δε αποτέλεσε έδρα αγροτικών διανομέων. Το έτος 1925η έδρα του μεταφέρθηκε στην Πυρσόγιαννη, γεγονός το οποίο οι Βουρμπιανίτες δεν το αποδεχόταν και ενεργούσαν να επανέλθει η έδρα στο χωριό τους. Για αυτό το θέμα ο Χ.Ρ. αναφέρει «Για το ζήτημα του ταχυδρομείου είχαμε σκεφτεί να μη κάνουμε αναφορά αλλά να γράψουμε στην Αθήνα στο Συμβούλιο και τούτο για μη δώσουμε αφορμή στους Πυρσογιαννίτες για αντίδραση, αλλά και από τας Αθήνας μας έγραψαν ότι πρέπει να γίνει υπόμνημα από τους πέριξ χωρίων και να υποβληθεί στην Ταχ. Τηλ. Διεύθυνση Ιωαννίνων. Θα το ετοιμάσουμε και θα το στείλουμε.»

Στο ίδιο αρχείο συμπεριλαμβάνει δακτυλογραφημένη επιστολή η οποία απευθύνονταν προς τη Γενική Διοίκηση Ηπείρου και αφορούσε «την διάθεση του ποσού των 300.00 δρχ. για οδού μελλούσης να συνδέσει τα Λουτρά Καβασίων μετά αρτηρίας οδικής ίνα εις τα Λουτρά μετάβασις γίνεται μετ' αυτοκινήτου». Ο συντάκτης, προφανώς ο ίδιος, ενεργούσε ως εκπρόσωπος του Συνδέσμου Οδοποιίας Κοινοτήτων Κονίτσας, πρότεινε «η χάραξης της ταύτης οδού να αρχίσει από του σημείου «Πλάκα», αφού το έργο αυτό θα εξυπηρετούσε δύο οδικές αρτηρίες αυτή της Πλάκας Καβασίων και της Πλάκας – Γέφυρας Στράτσιανης.»

Συνημμένο στην παραπάνω επιστολή απο-

⁴ Φιλοτελική Βιβλιοθήκη, αριθ. τ. 40, σ. 36, Αθήνα 1980

Φωτό Βασίλης Ι. Κωτούλας από το νεανικό ερωτικό του λεύκωμα, Ιωάννινα 1917.

τελούσε και η πρώτη έκδοση του έτους 1923, του τοπογραφικού και τοπωνυμικού χάρτη της επαρχίας Κονίτσης Ηπείρου, για τον οποίο ο ίδιος με τις χειρόγραφες σημειώσεις μας προσφέρει σημαντικές πληροφορίες.

Μπορεί η δεύτερη έκδοση του έτους 1938 του ίδιου χάρτη, ο οποίος είναι ένθετος στην έκδοση του βιβλίου «τα Κονιτσιώτικα» να είναι σαφώς πληρέστερος, αλλά η πρώτη αποτελεί σημαντικό ιστορικό στοιχείο γιατί αναδεικνύει το μεθοδικό και κοπιώδη τρόπο της εργασίας του, αφού δεν υπήρχε τότε η χρήση των σημερινών τεχνικών μέσων. Χρειάστηκε ο συντά-

κτης του να σεριανίσει στα ημιονικά μονοπάτια της επαρχίας μας, να επισκεφτεί τα ενδιαφέροντα λιθόκτιστα κτίσματα κάθε περιοχής, να καταγράψει τους αρχαιολογικούς χώρους και τα ιστορικά ερείπια. Αλλά, και να συναντήσει ευρυμαθείς κατοίκους κάθε χωριού ώστε να αντλήσει πληροφορίες και να διασταυρώσει τα στοιχεία της εργασίας του.

Το έργο του Χ.Ρ. αποτελεί την εικόνα της ζωής του, καθώς ήταν πρώτος στην προσφορά και τελευταίος στη δικαίωση, αφού η μοίρα του επιφύλαξε τόσο οδυνηρό τέλος.

nik68001@gmail.com

Η Κοινωνικοποίηση του Παιδιού

Κοινωνικοποίηση του παιδιού. Θέμα τεράστιο, δύσκολο, και πολύπλοκο, γιατί υπεισέρχονται πολλοί παράγοντες και από κοινωνιολογικής πλευράς προσεγγίζεται ανάλογα με την εκάστοτε επικρατούσα *κυρίαρχη κουλτούρα* (η κυρίαρχη κουλτούρα εκφράζει τις θεμελιώδεις αξίες που αποδέχεται η πλειονότητα των μελών ενός οργανισμού) και τα μέσα που διαθέτει η αγωγή, για την ομαλή ένταξη των μελών της στον κοινωνικό της ιστό.

Κανταιώτικη κοινωνικοποίηση. «Οι Μάνες»

Την Άνοιξη, όταν ο καιρός ήταν καλός και δεν είχαμε σχολείο, εμείς τα παιδιά παίρναμε τα «μανάρια» μας (κατσίκια) και πηγαίναμε να τα βοσκίσουμε.

Οι γονείς μας έβαζαν στο σακούλι λίγο ψωμί και κανένα κρεμμύδι ή πράσο και μας έλεγαν να γυρίσουμε το μεσημέρι, όταν «ου ίσκιους απ' του παλούκ' θα είνι δυό δάχλα αλάργα απ' τ' ρίζα τ'». [Αλήθεια, ποιος είχε διδάξει αυτούς τους αγράμματους χωρικούς να μετρούν το

χρόνο της ημέρας με το «γνώμονα» του Αναξιμανδρου του Μιλήσιου (610-540 π. Χ);;].

Μαζευόμασταν, λοιπόν, πρωί, πρωί τα παιδιά της γειτονιάς (αγόρια και κορίτσια) και πηγαίναμε στις γύρω περιοχές όπως για παράδειγμα: στη «Γκίμο», στο «Στενό» ή στις «Οβραιές» (βραγιές).

Όταν φτάναμε στο μέρος που έπρεπε να μείνουμε, αφήναμε τα ζωντανά να βοσκήσουν (εγώ είχα τον «Ντάκο» μου) κι εμείς αρχίζαμε τα παιχνίδια. Αλλά τί παιχνίδια! Παιχνίδια της καθημερινής ζωής: «Μάνες» το αποκαλούσαμε:

Οριοθετούσαμε ένα συγκεκριμένο χώρο και τον ονομάζαμε «Χωριό» και σημειώναμε με γραμμές στο έδαφος την «Πλατεία», τη «Βρύση», την «εκκλησία» το «σχολείο», το «μαγαζί», τα «σπίτια» (καμιά φορά, αν υπήρχαν στην παρέα και μεγαλύτερα αγόρια έφτιαχναν κανονικές καλύβες με κλαριά: «Τζιαντόρες» τις λέγαμε) και σε μια άκρη το «νεκροταφείο!».

Στη συνέχεια χωριζόμασταν σε «ανδρόγυνα» (ένα αγόρι και ένα κορίτσι) και τελούσαμε το «γάμο»: Κάποιος από την παρέα έκανε τον ... παππά, άλλος το «γύφτο» με το κλαρίνο - συνήθως ένα στέλεχος από γαϊδουράγκαθο- και εν πομπή στην εκκλησία.

Μετά τη στέψη το ζευγάρι πήγαινε στο «σπίτι» του. Ξαπλώνανε στο «δωμάτιό τους» και μετά σηκωνότανε. Η κοπέλα έβαζε μια πέτρα κάτω από την ποδιά της ότι τάχα «κίντζι έγκυος!». Μετά από λίγο έλεγαν: «Να φύγουν οι άντρες!». Η γυναίκα γεννούσε κανονικά με βογγητά και σε λίγο έβγαζε την πέτρα κάτω από την ποδιά, «φάσκωναν του πιδί». Κι ενώ «η μάννα βύζινε του πιδί» (ακουμπούσε τη φασκιωμένη πέτρα στο ύψος του στήθους της), οι άλλες «γυναίκες» δίπλα της «έφτιαναν λαγκίτις για τ' λιχώνα». (Σε βαθουλή πέτρα ή λακούβα στο έδαφος ανακάτευαν χώμα και νερό και τον πηλό αυτό τον έλεγαν «λαγγίτες».

Εν μεταξύ γύριζε τάχα από το μαγαζί και ο

«πατέρας» του παιδιού, του «παίρνανε τα συχαρίκια» κι εκείνος τάχα «κερνούσε» λουκούμι όλον τον κόσμο. (Σε μια τέτοια διαδικασία κάποτε εγώ έκανα το «Μπακάλη» και για να έχω «καλό πράμα» στο μαγαζί μου πήγα στο αμπέλι μας στην Αλατσία, έκοψα άγουρα κεράσια (μόλις είχαν αρχίσει να ... «παρδαλιάζουν» και ξερίζωσα και λίγο ... φυτώριο πράσου από τη βραγιά της γιαγιάς! Φυσικά, όταν το έμαθαν στο σπίτι είχα τις ... ανάλογες εισπράξεις από τη μάνα μου!...

Τελικά, ο κύκλος αυτού του παιχνιδιού έκλεινε όπως και ο κύκλος της ζωής: Με μια κηδεία. Γέρασε, τάχα, ο παππούς και «έφυγε» από τη ζωή: Μια πέτρα είναι το λείψανο. Έφτιαχναν ένα «νεκροκρέβατο» (κάτι σαν φορείο). Έβαζαν επάνω την πέτρα-νεκρό και πήγαιναν με «μοιρολόγια» στο χώρο που είχαν χωρίσει για νεκροταφείο, έσκαβαν ένα μικρό λάκκο, έριχνε ο παππάς το τρισάγιο και «έθαβαν» την πέτρα-πεθαμένο.

Γύριζαν τάχα στο σπίτι και έκαναν το «νεκρό-δειπνο». Έτρωγαν με άλλα λόγια το ξεροκόμματο με «προσφάι» το κρεμμύδι ή το πράσο που είχαν στο σακούλι.

Όταν τελείωνε το παιχνίδι ή βαριόμαστε να το συνεχίσουμε κάθε τόσο μετρούσαμε και το πόσο μακριά από το παλούκι βρισκότανε η σκιά. Κάποτε μάλιστα κάναμε και ζαβολιές: Γέραμε λίγο το παλούκι, ώστε να «κοντύνει» ο ίσκιος της και λέγαμε: «Ήρθε το μεσημέρι, πάμε να φύγουμε» και νωρίς- νωρίς γυρίζαμε στα σπίτια μας ακούγοντας και τα ... «σχολιανά» και τις σχετικές εγκρίσεις από τους δικούς μας.

Το παιχνίδι αυτό δεν ήταν τίποτα άλλο παρά στο βάθος ήταν η «κοινωνικοποίηση» που γινότανε φυσικά και αβίαστα και τα παιδιά ήταν έτοιμα να ενταχθούν μέσα στην γενικότερη κοινωνία.

Τα Σχολεία και η Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα Βούρμπιανης

Για τα σχολεία της Βούρμπιανης έγραψα άλλοτε στο περιοδικό «Κόνιτσα» [τεύχος 205/2019, σελ. 103-107], αλλά και πολλοί άλλοι τα τίμησαν με τη γραφίδα τους. Όσα όμως και να γράψει κανείς είναι λίγα μπροστά στο τεράστιο παιδευτικό και εθνωφελές έργο που προσέφεραν επί πολλές δεκαετίες στα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας και ευρύτερα. Και αυτό έγινε σε μια ιστορικά κρίσιμη συγκυρία, όταν το οθωμανικό κράτος κατέρρεε και οι νεοσύστατες ακόμη κρατικές οντότητες της Βαλκανικής ήγειραν επεκτατικές αξιώσεις πάνω σε εδάφη και εθνότητες που υπάγονταν μέχρι τότε στους Οθωμανούς. Και η επαρχία Κόνιτσας ένας τέτοιος διεκδικούμενος τόπος ήταν εκείνη την εποχή, ο οποίος, συν τοις άλλοις, δεινοπαθούσε από επανειλημμένες επιδρομές ληστοςυμμο-

ριών και την **απομόνωσή** της στις ορεινές εσχατιές της Πίνδου. Ευτύχημα ήταν πως τότε ακριβώς, τις τελευταίες δεκαετίες της τουρκοκρατίας και τις επόμενες αρχικές δεκαετίες μετά την απελευθέρωση, λειτούργησαν τα σχολεία της Βούρμπιανης, τα οποία, μέσω των ελληνικών γραμμάτων, εμπέδωσαν και επαύξησαν περαιτέρω το εθνικό φρόνημα και την ελληνικότητα της περιοχής, σε μια εποχή που το ζήτημα των **ρουμουνιζόντων** σε ένα βλαχωχώρια είχε πάρει έκταση. Και αρκεί αυτός μόνο ο λόγος για να αξίζουν εσασί κάθε έπαινο και τιμή, τόσο η αρχική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα Βούρμπιανης (1883-1915), όσο και ο μετά ταύτα Σύνδεσμος Κοινότητας Βούρμπιανης. Και η παρούσα γραφή αυτόν τον σκοπό έχει.

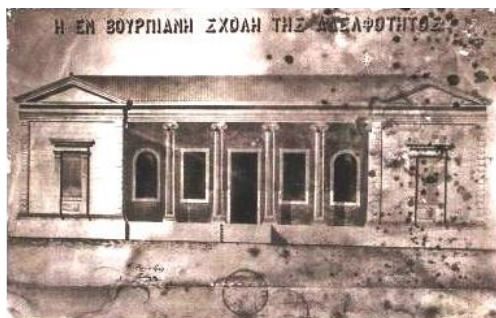
Το έργο της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας Βούρμπιανης, που από την ίδρυσή της το **1883** είχε κεντρική έδρα την Αθήνα και συντόνιζε τις ενέργειες όλων των κατά τόπους παραρτημάτων της, συχνά και επαινετικά παρουσίαζε και ο τύπος της τότε Αθήνας, με αρκετές καταχωρίσεις για τις δράσεις των Διοικητικών Συμβουλίων της. Σκέφτηκα πως θα ήταν σωστή πράξη η συναγωγή και η δημοσιοποίηση κάποιων εξ αυτών των κειμένων, μερικά από τα οποία είναι κρυμμένα στα ψιλά των σελίδων, γιατί αποτελούν επιβεβαιωτικά τεκμήρια της αναγνώρισης και εκτίμησης που έχαιρε η Φιλεκπαιδευτική στην Ηπειρωτική παροικία της Αθήνας και γενικότερα.

Από τις γραφές αυτές μαθαίνουμε πως είχε καθιερώσει την 30 Ιουνίου (των Αγίων Αποστόλων), ημέρα της ίδρυσής της, ως ετήσια γιορτή της Αδελφότητας και κατ' αυτήν γινόταν στην Αθήνα εορταστική λειτουργία στο ναό της

Παναγίας της Χρυσοσπηλαιώτισσας με τιμητική παρουσία αρκετών επώνυμων και πολλών μελών της Αδελφότητας. Ακόμη πληροφορούμαστε ότι τακτικά (ίσως κατ' έτος) εξέδιδε πριν την ετήσια γενική συνέλευση φυλλάδιο με τον απολογισμό του εκάστοτε Δ.Σ., με αναλυτική παρουσίαση των εσόδων εξόδων, το οποίο μάλιστα κοινοποιούσε στον τύπο για την πλήρη διαφάνεια των πράξεών της. Αυτό σήμερα αποκαλείται «Διαύγεια» και ας τη θυμούνται πάντα οι τωρινοί ταγοί της εξουσίας. Οι συνελεύσεις της Φιλεκπαιδευτικής συχνά γίνονταν στην αίθουσα του Δημαρχείου της Αθήνας, την οποία τιμητικώς παραχωρούσαν σ' αυτήν, σε αναγνώριση του εθνωφελούς έργου που επιτελούσε στα τουρκοκρατούμενα ακόμη Μαστοροχώρια της Κόνιτσας και όχι μόνον. Πληροφορούμαστε, επίσης, πλήθος ονόματα ευπατρίδων ανδρών από τη Βούρμπιανη που στελέχωσαν τα Δ.Σ. και εξύψωσαν το κύρος της με τα αγαθά έργα τους. Το αυτό συμβαίνει με τους **ευεργέτες** και τους **δωρητές** που οικονομικά στήριξαν τους εκπαιδευτικούς σκοπούς της Φιλεκπαιδευτικής, οι οποίοι γνωστοποιούνται τιμητικά στο ευρύ κοινό μέσω του τύπου. Ο ενθουσιώδης φιλεκπαιδευτικός ζήλος της Αδελφότητας καταφαίνεται και από το αρχικό αρχιτεκτονικό σχέδιο για την πρόσοψη της Σχολής, η οποία προτάθηκε να έχει νεοκλασική μορφολογία [ιδέ (Φωτ. 2)], όπως συνηθιζόταν τότε στα μεγάλα εκπαιδευτικά ιδρύματα στην Παλιά Ελλάδα και εφαρμόστηκε λίγο μετά και στην Ζωσιμαία Ιωαννίνων. Αλλά και η συμβολή των παραρτημάτων της ήταν σημαντική, όπως του Λαυρίου και των Ιωαννίνων, για τα οποία δεν γνωρίζουμε πολλά. Στο τελευταίο μάλιστα αναφέρονται δύο εφημερίδες ταυτοχρόνως το 1903 και για τα ίδια γεγονότα.

Τα κείμενα των εφημερίδων, μεταγραμμένα από μένα μονοτονικά, είναι ευανάγνωστα και κατανοητά παρόλη την καθαρεύουσά τους, έχουν δε ως εξής:

Φωτ. 1: Βουρμπιανίτες σε εκδρομή των εκ Λαυρίου μελών της Φιλεκπαιδευτικής στους Αμπελόκηπους της Αθήνας το **1894**. [Πηγή: "Η Βούρμπιανη της Ηπείρου", τεύχ. Α', Ιωάννινα 1987, του Αναστ. Ευθυμίου].

Φωτ. 2: Σχέδιο/πρόταση νεοκλασικής μορφολογίας για την πρόσοψη της αρχικής **Σχολής Βούρμπιανης**, με σφραγίδα της Φιλεκπαιδευτικής και υπογραφή του τότε (1904/1909 - 1910/1913) προέδρου της Χρήστου Τσίλα. [Πηγή: Φυλλάδιο Πολιτιστικού Συλλόγου Βούρμπιανης, Ιούλιος 2008].

[Πηγή: Βιβλιοθήκη της Βουλής | εφημ. **ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ**, φύλλο 37/28-05-1893, σελ. 4]

Έχομεν υπ' όψιν την λογοδοσίαν της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας **Βουρμπιάνης**, κωμολόεως της Ηπείρου Κονίτης κατά το ένατον αυτής έτος 1891-1892, καθ' ο προήδρευεν ο κ. Απόστολος Στράτος. Η λογοδοσία αύτη ανεγνώσθη εξ ονόματος του διοικητικού συμβουλίου υπό του γραμματέως της Αδελφότητας κ. Αποστόλου Ι. Εξάρχου κατά την γενικήν συνέλευσιν των εν Αθήναις μελών της την 12 Απριλίου 1892. Ως **ευεργέταις** της αδελφότητας αναγράφονται οι: Α. Στράτος, Ρ. Ι. Ζήκος, Θ. Δ. Πάνος, Ζ. Σωτήρης, ο επίσκοπος Βελλάς-Κονίτης κ. Βασίλειος, **Χ. Τσίλας**¹, Χ. Ζούμης, Α. Κωνσταντινίδης, Δ. Δημάδης, Χ. Σ. Ψύλλας και Παπαδημήτριος Πρωτόπαπας. **Δωρηταί** δε αυτής οι: Α. Ι. Τζουμάρας, Σύλλογος προς διάδοσιν Ελληνικών γραμμάτων, Φιλεκπαιδευτική εταιρεία, Δ. Λαμπρινίδης, Ξ. Ζήσης, Παπαζήσης Οικονόμος, Ζ. Γιώσης, Ν. Οικονόμου, Ι. Παπανι-

κολάου, Γ. Δάβαρης, Γ. Χασιώτης, Σ. Α. Τσιρίκος, Ζ. Κιτσαντώνης, Γ. Απ. Στράτος, Κ. Γκινάκος, Χ. Ζήκος, Ζ. Νούτσης, Ι. Κουρουπιώτης, Α. Λαριζάκης, Χ. Σούλης, Δ. Τσόλης, Κ. Σ. Ψύλλας, Ι. Κατότσης, Δάρμας και Γεωργόπουλος και Γ. Βειζαδές. Η λογοδοσία αύτη μας παρέχει αφορμήν να συγχαρώμεν από καρδίας τους απανταχού διεσπαρμένους Βουρμπιανίτας δια τας φροντίδας, τας ηθικάς και υλικάς, τας οποίας καταβάλλουν προς συντήρησιν σχολείων αρρένων και θηλέων εν τη ιδία αυτών πατρίδι. Αι εισπάξεις της Αδελφότητας κατά το έτος τούτο ανήλθον εις δρ. 7931,50 (συμπεριλαμβανομένου και του περισσεύματος παρελθόντος έτους εκ δρ. 6003,50). Εδαπανήθησαν δε δρ. 1900,25 μένει περίσσευμα εκ δραχμών 6031,25.

Σημείωση επιμελητή

Ο Χρήστος Ν. Τσίλας/Τζίλας (π.1850-1924), μηχανικός το επάγγελμα, εκτός από ευεργέτης, έγινε αργότερα και πρόεδρος της Φιλεκπαιδευτικής, αξίωμα στο οποίο μακρομέρευσε. Διετέλεσε πρόεδρός της την περίοδο 1904/1909 και 1910/1913. [Πηγή: "*Η Βούρμπιανη της Ηπείρου*", τεύχ. Γ', σελ. 247, του Αναστ. Ευθυμίου, Ιωάννινα 1988].

[Πηγή: Βιβλιοθήκη της Βουλής | εφημ. **ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ**, φύλλο 94/08-07-1894, σελ. 3]

ΟΙ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΙΤΑΙ ΛΑΥΡΙΟΥ

Ως είνε γνωστόν, εν **Λαυρίω** υπάρχουν πολλοί Βουρμπιανίται οίτινες εργάζονται εις την Ελληνικήν και Γαλλικήν εταιρείαν των μεταλλουργείων. Ως οι απανταχού διεσπαρμένοι συγχωριανοί αυτών και ούτοι μετά πολλού ενδιαφέροντος υποστηρίζουσι την εκπαιδευτικήν της κοινότητος Αδελφότητα. Την παρελθούσαν δε εβδομάδα κατά την ημέραν των **Αγίων Αποστόλων** ότε η Αδελφότης ήγε την **επέτειον** αυτής απεφάσισαν και οι εν Λαυρίω να παρευρεθώσιν εις την εν Χρυσοσπηλαιωτίσση τελουμένην ιερουργίαν· εξέλεξαν δε ως πρόεδρον αυτών τον κ. **Ιω. Παπαγεωργίου** και ως μέλη της επιτροπής τους κ.κ. **Απόστ. Σούλην**

και **Απόστολον Τσοούκαλην**, οίτινες εφρόντισαν δια την όσον ένεστι καλήν διεξαγωγήν της εορτής και της εκδρομής.

Επί τούτω συνεφώνησαν έκτακτον αμαξοστοιχίαν εκ Λαυρίου, ήτις, φέρουσα περί τα 100 μέλη της Αδελφότητας ων τα πλείστα μετά των οικογενειών των, αφίκετο εις Αθήνας την 7^η π.μ. της παρελθούσης Πέμπτης, σημαιοστόλιστος και παιανιζούσης της μουσικής. Εν τω σταθμώ υπεδέχθησαν αυτούς οι ενταύθα πατριώται των και μετ' αυτών διευθύνθησαν εις την Χρυσοσπηλιώτισσαν εν ω η μουσική επαιάνιζε καθ' οδόν. Μετά το τέλος της λειτουργίας εν σώματι πάλιν οι Λαυριώται μετέβησαν εις **Αμπελοκήπους** όπου και εγευματίσαν με τα ωραία ψητά δια τα οποία μόνος εφρόντισεν ο εκείθεν ελθών προ δυο ημερών κ. **Χρ. Θάνας**. Κατά την διάρκειαν του γεύματος εγένοντο προπόσεις υπέρ της πατρίδος και της Αδελφότητας. Μετά μεσημβρίαν δε τους επεσκέφθησαν οι εν Αθήναις διαμένοντες, μεθ' ων συνεδίσκεδασαν με Ηπειρωτικά τραγούδια και χορούς. Είτα δε **εφωτογραφήθησαν (Ι)** εν συμπλέγματι προς ανάμνησιν κοινής αγάπης.

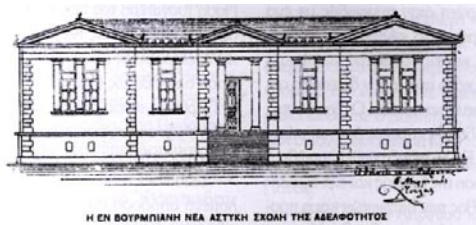
Και την 9^ην πάλιν δι' εκτάκτου αμαξοστοιχίας ανεχώρησαν δια Λαύριον εν μέσω της παιανιζούσης μουσικής, των καέντων πυροτεχνημάτων και των θερμών ευχών όλων των πατριωτών όπως πάντοτε εν κοινώ καλώ συναντηθώσιν.

Σημείωση επιμελητή

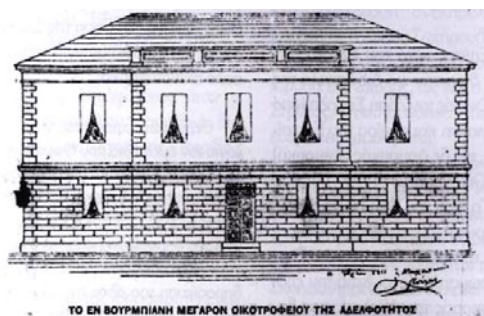
Η συνημμένη στο παρόν άρθρο [Φωτ. 1] είναι από αυτήν την εκδρομή στους Αμπελόκηπους της τότε μικρής Αθήνας.

[Πηγή: Βιβλιοθήκη της Βουλής | εφημ. **ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ**, φύλλο 129/10-03-1895, σελ. 3]

Ευχαρίστως αναγράφομεν ότι ο αείμνηστος Βουρμπιανίτης **Ι. Λάλος** προβλέπων το λαμπρόν μέλλον της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότη-

Φωτ. 3: Σχέδιο πρόσοψης της αρχικής Σχολής Βούρμπιανης, που υλοποιήθηκε το 1884/88 με κάποιες αλλαγές, υπογραμμένο το 1911 από τον μηχανικό Χρήστο Τσίλα, τότε πρόεδρο της Φιλεκπαιδευτικής. [Πηγή: εφημ. ΕΦΗΜΕΡΙΣ (Κορομηλά), φύλλο 492/25-03-1913, σελ. 1].

Φωτ. 4: Σχέδιο/πρόταση όψης για το Οικοτροφείο Βούρμπιανης που δεν χτίστηκε, υπογραμμένο το 1911 από τον μηχανικό Χρήστο Τσίλα, τότε πρόεδρο της Φιλεκπαιδευτικής. [Πηγή: εφημ. ΕΦΗΜΕΡΙΣ (Κορομηλά), φύλλο 492/25-03-1913, σελ. 1].

τος **Βουρμπιάνης** της Ηπείρου ζων έτι ανέθηκε την εντολήν τω φιλάττω αυτώ υιώ Νικολάω, ίνα προσφέρη εις την Αδελφότητα ταύτην δραχμὰς 300. Το διοικητικόν δε συμβούλιον ταύτης εν εκτάκτω αυτού συνεδριάσει ανεκήρυξε τον μακαρίτην **ευεργέτην** και ενέκρινε να ευχαριστήση **δημοσία** τον υιόν του Νικόλαον δια την πρόθυμον της εντολής του πατρός αυτού εκπλήρωσιν.

Φωτ. 5: Το νεότερο **Σχολείο** της Βούρμπιανης που κτίστηκε περί το **1925** με τη συνδρομή του Συνδέσμου Βούρμπιανης, διαδόχου της Φιλεκπαιδευτικής, επειδή η αρχική **Σχολή** ερειπώθηκε από κατολίσθηση. [Πηγή: Λήψη Φάνη Βαρδάκη, 2018].

[Πηγή: Βιβλιοθήκη της Βουλής | εφημ. **ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙ-ΡΟΥ**, φύλλο 137/5-05-1895, σελ. 3]

ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΑΔΕΛΦ. ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ

Παρακαλούνται τα μέλη εις *ιδιαιτέραν* γενικὴν συνέλευσιν ἐν τῷ *Δημαρχείῳ* τὴν προσεχὴ Κυριακὴν 7 τρ. μηνός καὶ ὥραν 3 μ.μ. ὅπως ἀκούσωσι τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐξελεγκτικῆς ἐπιτροπείας δια το παρελθόν ἐτος 1894-1895 καὶ προβῶσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν νέων τῆς Ἀδελφότητος ἀρχῶν.

Ἀθῆναι 3 Μαΐου 1895

Ἡ Εξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεία

Ζ. Κίτσαντώνης, Α. Τσακμάκης, Ι. Κωνσταντίνου

[Πηγή: Βιβλιοθήκη της Βουλής | εφημ. **ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙ-ΡΟΥ**, φύλλο 180/15-03-1896, σελ. 4]

Εἰς φυλλάδιον ἐκ σελ. 16 ἐξεδόθη «*έκθεσις τῶν πεπραγμένων*» ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου

τοῦ 12 ἐτους τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς ἀδελφότητος *Βουρμπιάνης* ἀναγνωσθεῖσα ἐνώπιον τῶν ἐν Ἀθῆναις μελῶν κατὰ τὴν γενικὴν συνέλευσιν τῆς 9 Ἀπριλίου 1895, ἀφορὰ δὲ τὴν διαχείρισιν τοῦ ἐτους 1894-1895. Ἐν αὐτῇ δια μακρῶν ἐκτίθεται ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τῆς Ἀδελφότητος Βουρμπιάνης, αἱ εἰσπράξεις τοῦ ἐτους, αἱ καταβαλλόμεναι ἐνέργειαι πρὸς συντήρησιν τῶν εκπαιδευτηρίων, ἐπισκευὴ ἐκκλησιῶν, κλπ. Ὁ δὲ ἀναγνώστης διέρχεται ταύτην μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως καὶ ἀδιστάκτως ἀπευθύνει τα συγχαρητήριά του εἰς τα φιλοῦντα τὴν πατρίδα αὐτῶν εὐγενῆ τῆς Βουρμπιάνης τέκνα, τα ὁποῖα δισεπαρμένα πανταχοῦ μετ' ἐπιμελείας συνάγουσι τὸν ὀβολόν καὶ δίδουσιν αὐτὸν ὑπὲρ εκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων τῆς πατρίδος αὐτῶν. Κατὰ τὸ ἐτος τοῦτο, (συμπεριλαμβανομένου καὶ υπολοίπου τοῦ παρελθόντος ἐτους ἐκ δρ. 1837,25), αἱ εἰσπράξεις ἀνῆλθον εἰς δρ. 7610,60. Ἡ δὲ δαπάνη ἀνῆλθεν ἐν ὅλῳ εἰς δρ. 4633,35. Ἡ περιουσία ἐν γένει τῆς ἀδελφότητος ἀνῆρχετο εἰς δρ. 11877,95, ἐξ ὧν 6905,00 δρ. κατατεθει-

μέναι εις την Τράπεζαν Σκουζέ και εις διαφόρους· δρ. 2819,95 υπήρχον μετρητά εις χείρας του ταμίου κ. Τζουμάρα και το υπόλοιπον εις χείρας διαφόρων. Τοιαύτη εν γένει η κατάσταση της αδελφότητος δι' ην κατά καθήκον απευθύνοντο τα συγχαρητήρια ημών προς το συμβούλιον όπερ απαρτίζεται εκ των: Σ. Καραβασίλη ως προέδρου, Ν. Οικονόμου αντιπροέδρου, Τ. Κέντρου γραμματέως, Α. Τζουμάρα ταμία, και των συμβούλων Α. Ζίνη (νυν προέδρου), Γ. Γιώση, Χ. Δόδη, Κ. Ρίζου, Γ. Γιαννέ και Α. Δούρβαρη, και προς τα μέλη της αδελφότητος τα οποία προθύμως συντρέχουσιν εις το εκπαιδευτικόν έργον.

[Πηγή: Βιβλιοθήκη της Βουλής | εφημ. ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, φύλλο 415/02-02-1901, σελ. 4]

ΔΙΑΦΟΡΑ

Φοβερός χειμών ενέσκηψεν εις την δυτικήν ιδίως Ήπειρον, πολλοί δε άνθρωποι εύρον τον θάνατον, εις μάλιστα ο Χρήστος Παπαναστάσης μεταβαίνων εκ του χωρίου **Σέλτση** εις **Βούρμπιανην** έφθασεν εκεί μετά δυσκολωτάτην πορείαν 5 ωρών, ενώ μόλις περί την ώραν απέχει η Βούρμπιανη, και εις τοιαύτην κατάστασιν, ώστε μετ' ολίγον **απεβίωσεν**.

[Πηγή: Βιβλιοθήκη της Βουλής | εφημ. ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, φύλλο 440/27-07-1901, σελ. 3]

ΕΞ ΗΠΕΙΡΟΥ

Λησται περί τους 14 εισέβαλον προ 15 ημερών εις **Βούρμπιανην** της επαρχίας Κονίτσης και πολιορκήσαντες το χωρίον περί την 2 ώραν της νυκτός τουρκιστί εισήλθον εις την οικίαν **Τσοφόλη** εν η συνέλαβον τον ιδιοκτήτην και αφού αφήρεσαν παν ό,τι εύρον εν τη οικία και 80 λίρας εις μετρητά απήλθον φέροντες μεθ' εαυτών και τον Τσοφόλην. Μία δε ώραν μακράν του

χωρίου τον αφήκαν ελεύθερον. Ως εκ τούτου **φόβος** και **τρόμος** κατέλαβε τους κατοίκους Βουρμπιάνης και των πέριξ χωρίων. Ως λέγεται, την συμμορίαν απετέλουν Περιβολιώται και Κολονιώται. Του γεγονότος γνωσθέντος εις την διοίκησιν απεστάλησαν προς καταδίωξιν στρατιωτικά αποσπάσματα.

[Πηγή: Βιβλιοθήκη της Βουλής | εφημ. ΑΓΩΝ, φύλλο 225/11-07-1903, σελ. 1-2]

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Η κατά την παρελθούσαν εβδομάδα εμφανισθείσα εν τη Κονίτση επαρχία ληστρική **συμμορία** και απαγαγούσα εκ **Μολίστης** δυο αιχμαλώτους απηλευθέρωσε τούτους επί πληρωμή **λύτρων**. Οι ίδιοι λησται συλλαβόντες διαβάτας τινάς παρά την **Σταρίτσανην** εξεγύμνωσαν αυτούς, ως και περαιτέρω φεύγοντες ετέρους παρά τον Τζιάν Χορταρά (II) επί της προς τα Γρεβενά αγωγής οδού. Το κατ' αυτών αμέσως σταλέν στρατιωτικόν απόσπασμα ετέθη μεν επί τα ίχνη των κακούργων, αλλά δεν κατώρθωσε να συναντήσει αυτούς.

Τα μέλη του εν **Ιωαννίνους** τμήματος της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητος **Βούρμπιανης** προέβησαν την παρελθούσαν εβδομάδα εις τας ετησίας αρχαιρεσίας του διοικητικού συμβουλίου της αδελφότητος αναδείξαντες και πάλιν πρόεδρον παμψηφεί τον τέως τοιούτον, ρέκτην άνδρα κ. **Μιλιτιάδη Μαλαμίδαν** φαρμακοποιόν, όστις καίτοι μη Ηπειρώτης, αλλ' εγκατεστημένος από 30ετίας εν Ιωαννίνους εργάζεται μετ' ακραιφνούς ζήλου υπέρ των ηπειρωτικών συμφερόντων μη υστερών κατ' ουδέν των αγαθών της Ηπείρου τέκνων.

Από του παρελθόντος δε έτους, διορισθείς πρόεδρος του εν Ιωαννίνους τμήματος της αδελφότητος Βούρμπιανης υπερδιπλασίασε τον αριθμό των μελών αυτής, δια δε των ετησίως

Φωτ. 6: Η σφραγίδα της εν Αθήναις Φιλεκαπαιδευτικής Αδελφότητας Βούρμπιανης με χρονολογία 1883. [Πηγή: Φυλλάδιο Συνδέσμου Βούρμπιανης, Αθήνα 2014].

καθιερωθεισών σεμνών εξοχικών πανηγύρεων υπέρ της αδελφότητας κατώρθωσε να εκλαϊκεύση τον σκοπόν αυτής αυξάνων τοιούτω τρόπω δι' εκτάκτων του ταμείου εισπράξεων τας υπέρ αυτής προσόδους. Σήμερον το αξιόλογον και κοινωφελές τούτο Ηπειρωτικόν σωματεῖον αριθμούν υπέρ τα 80 μέλη εν Ιωαννίνοις (πλην των εν Αθήναις και Λαυρίω τημημάτων) εν οἷς και τα πλείστα των εγκριτωτέρων προσώπων της κοινωνίας. Ουδαμῶς δε αμφιβάλλομεν, ὅτι και οι καθυστερήσαντες να εγγραφῶσι θα σπεύσωσι να πράξωσι τούτο αποβλέποντες εις την **ιερότητα του σκοπού** της αδελφότητος.

Σημείωση επιμελητή

II) Πρόκειται για τη σημερινή «Κατάρτα», στο δρόμο Μέτσοβο – Γρεβενά.

[Πηγή: Βιβλιοθήκη της Βουλής | εφημ. **ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ**, φύλλο 535/11-07-1903, σελ. 1]

ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

4 Ιουλίου

Την παρελθούσαν Κυριακὴν ετελέσθη εν τῷ εξοχικῷ παρεκκλησίῳ του αἱγίου Νικολάου Κοπάνων αρχιερατικὴ λειτουργία υπό του ενταύθα διοικητικοῦ συμβουλίου της Φιλεκαπαιδευτικῆς αδελφότητος **Βουρμπιάνης**. Μεγάλη υπήρξε η συρροή κόσμου, γενναίας δε συνδρομᾶς συ-

Φωτ. 7: Το νεότερο κτίριο του Σχολείου/Σχολαρχείου Βούρμπιανης.

νέλεξεν επί τη ευκαιρία ταύτη ο ἐνάρετος και φιλόπατρις πρόεδρος του Διοικητικοῦ συμβουλίου κ. **Μιλτιάδης Μαλαμίδας**, ὅστις ἐνεφύσησε νέαν ζῶν ἐις το λαμπρόν τούτο σωματεῖον, ἀφ' ἧς ἀπὸ ἐνὸς ἔτους ἀνέλαβε την προεδρίαν· και ὄντως δεν ἐφείσθη κόπου, ὅπως πολλαπλασιάσῃ τα μέλη της αδελφότητος και ἐπαυξήσῃ τους πόρους αὐτῆς, ὡν ἀδιαφιλονίκητος ο **ἐθνικός σκοπός**, ἀφού ἐις ἐπὶκαιρον μέρος ὡς η Βούρμπιανη διατηροῦνται δι' αὐτῶν κάλλιστα ἐθνικά σχολεία. Συγχαίρομεν ἐγκαρδίως τῷ φιλοτίμῳ και φιλοπάτριδι κ. Μιλτ. Μαλαμίδα και ευχόμεθα ἵνα και ἄλλοι παρ' ἡμῖν μιμηθῶσι το πατριωτικόν παράδειγμά του.

Οἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κονίτῃ ἀπαχθέντες αἰχμάλωτοι υπό **ληστών δύο** χριστιανοί, ἀπηλευθερώθησαν, ἀφού κατέβαλον **λύτρα** περί τας 200 λιβ. οθωμ. Το γεγονός τούτο ἐνέπνευσε **πανικόν** τοῖς κατοίκοις περιορίσαν και την συγκοινωνίαν.

Αθήνα, 25-03-2021

Θωμάς Β. Ζιώγας

Email: thovaziogas@gmail.com

Κεράσοβο, δασικοί χάρτες και ιστορία!

Ακούγοντας, από θέση άμυνας, τον εκφωνητή καθημερινού δελτίου ειδήσεων στην τηλεόραση να με πυροβολεί για το ο,τιδήποτε, αισθάνθηκα περίεργα επειδή μεταξύ των άλλων με προειδοποίησε ότι στις 31-05-2022 λήγει η τελευταία... προθεσμία δια την υποβολή αντιρρήσεων, επί των προβλεπομένων στους ήδη ανηρτημένους δασικούς χάρτες, και ότι ως νομοταγής πολίτης πρέπει να προβώ στις δέουσες ενέργειες.

Δηλαδή, να υποβάλλω ένσταση και δήλωση

προδήλου σφάλματος για το αγροτεμάχιό μου, εντός των ορίων του οικισμού, εντός της γεωργικής ζώνης, φυτεμένο με καρποφόρα δένδρα, ότι δεν είναι δασική έκταση, όπως είχε την φαινή ιδέα (ποιός ξέρει από ποιο γραφείο, χωρίς επίγνωση της πραγματικότητας) ο συντάκτης του δασικού χάρτη του χωριού μου.

Δηλαδή, να πληρώσω τοπογράφο για τοπογραφικό με συντεταγμένες ΕΓΣΑ (Ελληνικό Γεωδαιτικό Σύστημα Αναφοράς), να βγάλω αεροφωτογραφίες, να γίνει φωτοερμηνεία αυτών, να προσκομίσω επίσημα αντίγραφα των τίτλων ιδιοκτησίας, και να πληρώσω και σχετικό παράβαλο (για κάθε επί μέρους αμφισβητούμενη ιδιοκτησία). Για να κερδίσω τί; Ένα χωραφάκι άνευ αξίας, που μόνο εμένα, για λόγους συναισθηματικούς, ενδιαφέρει και μπορεί να ξέρω που είναι. Τα παιδιά μου όχι και ούτε ποτέ θα ενδιαφερθούν.

Πέραν όμως της σοβαρότητας του υπαρκτού τούτου θέματος, που θα ταλαιπωρήσει τα επόμενα χρόνια την περιοχή μας, στο άκουσμα αυτής της είδησης, ξύπνησε μέσα μου η πονεμένη ιστορία «του δάσους Κερασόβου», οι πολύχρονοι αγώνες των προγόνων μου από την εποχή της Τουρκοκρατίας μέχρι και σήμερα,

χωρίς δυστυχώς δικαίωση, γιατί πάντα κάποιοι αδιαφορούν ή δεν κάνουν καλά την δουλειά τους, ή θα βρίσκεται ένας γραφειοκράτης, αισθανόμενος αδικία γιατί τον μετέθεσαν στην Κόνιτσα, που, επιεικώς, συνεχώς θα σου βάζει προσκόμματα.

Η ιστορία «του δάσους Κερασόβου» είναι στενά συνδεδεμένη και με την ιστορία του χωριού μου. Σε επόμενο τεύχος θα αναφερθώ διεξοδικά στην ιστορική και χρονική του εξέλιξη.

Μελετώντας τον φάκελο «του δάσους Κερασόβου», μεταξύ των άλλων βρήκα και το παρακάτω μεταφρασμένο έγγραφο, του έτους 1841, το οποίο αναδημοσιεύω εδώ αυτολεξεί προς ενημέρωση και ιστορική τεκμηρίωση.

[Ο ευχέτης Υμών υποβάλλει τα εξής:

Επειδή οι υποτελείς (ραγιά) του χωρίου Κερασόβου της υποδιοικήσεως Κονίτσης προσελθόντες όλοι ομού ενώπιον του Ιεροδίκου, εξελιπάρησαν δηλώσαντες τα εξής: «οι εκ των Σπαχήδων του χωρίου μας Ιωαννίται Σαοδουδήν και Χαϊδάρ υιοί Μουσταφά ενώ μέχρι του πεντηκοστού έτους από της κατακτήσεως, ελάμβανον κατά τα έκπαλαι ειθισμένα κατ' αποκοπήν ως αντίτιμον δεκάτης υπό το όνομα "κεσίμ" εξήκοντα επτά γρόσια και ενώ ακολούθως διπλασιασθέντος του "κεσίμ" από του πεντηκοστού έτους μέχρι του πεντηκοστού δευτέρου έτους, ελάμβανον εκατόν εικοσιτέσσερα γρόσια, ούχ ήπτον επειδή από του πεντηκοστού δευτέρου έτους μέχρι σήμερον παρά τα έκπαλαι ειθισμένα έλαβον αδίκως ως αντίτιμον του ειρημένου "κεσίμ" χίλια διακόσια γρόσια και επειδή πλήν του ότι τούτο αντίκειται εις τα έκπαλαι ειθισμένα και εις τα λοιπά χωρία της ειρημένης υποδιοικήσεως, αλλ' έχομεν εις χείρας ημών και δύο τρείς διαταγάς (Μπουγιουρντί) του πρώην Αρχιστρατήγου επιτασσούσας, όπως απόσχη ούτος από τοιούτου είδους επινοήσεις, παρακαλούμεν όθεν όπως δοθή εις ημάς διαταγή περί εισπράξεως συμφώνως προς τα χωρία της ειρημένης

υποδιοικήσεως των ανέκαθεν (καντιμί) εκατόν είκοσι τεσσάρων γροσίων και περί αποχής από τοιούτου είδους επινοήσεων και εξελιπάρησαν τον ημέτερον ευχέτην, ίνα εκδώση απόφασιν περί τούτου.

Εφ' ώ, επειδή εξηκριβώθη παρ' αξιοπίστων ότι η υπόθεσις έχει ως άνω διευτυπώθη τη αιτήσεσι, γνωστοποιείται εις την Υμετέραν Εξοχότητα το γενόμενον.»

Εγράφη τα τέλη του Ρεμπιουλαχτιρ 1257

Ο ευχέτης Μουβελάς υποδιοικήσεως Κονίτσης Ζεϊνέλ Αμπεντίν .

(Σημ. Μεταφραστ. Γραφείου: όπισθεν εν λευκώ φέρεται η σφραγίς Ζεϊνέλ Αμπεντίν)

Αριθμός 5463

Βεβαιούται μετ' αντιπαραβολήν ότι τα ανωτέρω είναι ακριβής μετάφρασις του προσκεκολλημένου Τουρκικού εγγράφου, φέροντος σημείωσιν αριθμού και χρονολογίας της γενομένης μεταφράσεως μετά σφραγίδος γραφείου.

Εν Ιωαννίνους τη 12^η Νοεμβρίου 1915.

Ο βοηθός

Ό,τι ακριβής μετάφρασις του προσκεκολλημένου εγγράφου.

Εν Ιωαννίνους αυθημερόν. Ο Ερμηνεύς του Πρωτοδικείου Ιωαννίνων.

Ξ. Αδαμαντίδης.]

Από την εποχή εκείνη (1830-1840) περίπου αρχίζει η περιπέτεια του Κερασόβου, των κατοίκων του και συνακόλουθα η ιστορία «του δάσους Κερασόβου», την εκμετάλλευση του οποίου, καθώς και της υπολοίπου εκτάσεως, πολλοί εποφθαλμιούσαν και εκμεταλλευόμενοι τις συγκυρίες ταλαιπώρησαν και ταλαιπωρούν το χωριό μας μέχρι και σήμερα.

Σημείωση

Η ισλαμική χρονολογία 1257 από Αιγείρας αντιστοιχεί στη δική μας χριστιανική (1257 + 584) = 1841.

Μια ευχάριστη έκπληξη

Ζούμε σε ένα πολύχρωμο περιβάλλον ανάμεικτο από φυλές ακαταλαβίστικες και προσπαθούμε να προσαρμοστούμε στον πολύγλωσσο αυτό ορυμαγδό. Λαβαίνουμε συχνά τηλεφωνήματα σχετικά με τις ανάγκες μας φυσικά σε ξένη γλώσσα στην οποία το αυτί μας έχει κάπως εξοικειωθεί.

Προ πολλού καιρού αφύπνισε την προσοχή μου έντονο ηχηρό κουδούνισμα που εξέπεμπε το σταθερό μου τηλέφωνο κάπως παράξενο

από τα άλλα και υπέθεσα ότι θα ήταν κάτι από μακριά. Ευθύς αμέσως σήκωσα το ακουστικό και από την άλλη άκρη ακούω μια ευγενική φωνή αναφέροντας το όνομά μου στα ελληνικά πράγμα που κράτησε το ενδιαφέρον μου περισσότερο τεταμένο.

Ο άνθρωπος αυτός ήταν ο δάσκαλος Δημήτριος Στασινός ο οποίος παλαιότερα υπηρέτησε στο Σχολείο του χωριού, συγκινήθηκα τα μάλα και τον υπέρ ευχαριστώ διότι με ενεθάρρυνε να γράφω καθώς και όλους του αρθρογράφους. Πρόκειται για ένα καλοσυνάτο τύπο ανθρώπου καλλιεργημένου με αποθηκευμένες άπειρες γνώσεις και εμπειρίες. Στο σχολείο μας εργάστηκε με όλες του τις δυνάμεις διδάσκοντας στα τρυφερά βλαστάρια τα σταθερά βήματα βάσει των οποίων οι μαθητές σημείωσαν άλματα στις πανεπιστημιακές τους σπουδές και είναι άξιος επαίνου για το έργο που επετέλεσε καθώς και όλοι οι δάσκαλοι που οδήγησαν και κατηύθυναν το μαθητικό κόσμο στο σωστό δρόμο.

Μεταξύ των μαθητών ήταν και ο αξέχαστος Νίκος Σίμος του οποίου η ευρυμάθεια θριάμβευσε στο Αμερικανικό Πανεπιστήμιο και παράλληλα με αυτά ήταν λάτρης και συνεργάτης της Αδελφότητας του χωριού, φίλος με όλους, καλός συζητητής και άνθρωπος. Μάλιστα ορισμένα μεγαλεπήβολα σχέδια γύρω από την οικονομική και τουριστική βελτίωση του Καντιώτικου τόπου μου τα εξήγησε περιληπτικά και έμεινα κατάπληκτος. Δυστυχώς όμως δεν πρόφτασε να υλοποιήσει. Θα μείνει ο Νίκος μας για πάντα αλησμόνητος.

Και μια που ο λόγος περί δασκάλων, πράγματι οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί έχουν μία υπέυθυνη αποστολή αναλαμβάνοντας ένα «Άγραφο χαρτί», μία «Άγραφη πινακίδα», «Ένα κενό νου» με σκοπό να το εμπλουτίσουν με γνώσεις και εμπειρίες. Όλοι οι δάσκαλοι και δασκάλες από το χωριό μας ήταν εξαιρετικοί χαρακτήρες και εξέχουσες προσωπικότητες.

Σύμφωνα με τον Άγγλο Lok, ο άνθρωπος γεννιέται *tabula rasa* και με τη μαθησιακή εμπειρία αποκτά τις γνωστικές του δομές. Για να επιτευχθούν όμως τα παραπάνω χρειάζεται υπομονή, επιμονή και τόσα άλλα που πρέπει ο εκπαιδευτικός να είναι οπλισμένος.

Ο δάσκαλος, παράλληλα με τα σχολικά γράμματα, πλάθει το πνεύμα, το ήθος, τον χαρακτήρα, δηλαδή την προσωπικότητά μας. Ο δάσκαλος επίσης ενηλικιώνεται παραμένοντας παιδί στην ψυχή έχοντας και την αρετή να αγαπάει το παιδί.

Πρέπει να αντιληφθούμε την ευθύνη που επωμίστηκε ο εκπαιδευτικός για τη διάπλαση του μαθητού και πρέπει να αποδοθεί σε όλους τους δασκάλους Σεβασμός και Εκτίμηση.

Από το δάσκαλο περιμένουμε και κάτι άλλο. Όπως ο παιδαγωγός και φιλόσοφος Παπανούτσος είχε:

«Ωριμος αυτός γεμάτος από την πείρα της ζωής που αποκτάται με κόπο και με πόνο, να σταθεί κοντά στον νέο τον άπλερο άνθρωπο και να τον βοηθήσει να ωριμάσει, να ενηλικιωθεί πνευματικά, να γίνει ένας αυθύπαρκτος άνθρωπος».

Στόφα του δασκάλου έχει εκείνος που παραμένοντας ενήλικος μπορεί να γίνεται παιδί.

Τούτο μπορούμε να το διατυπώσουμε και αλλιώς, ο αληθινός δάσκαλος ενηλικιώνεται παραμένοντας παιδί στην ψυχή, άνθρωπος δηλαδή αγνός, δροσερός, εύπλαστος.

Ευτυχισμένος είναι ο δάσκαλος εκείνος που έκανε με το έργο του τόσο ώριμο τον μαθητή του ώστε εκείνος να μην τον χρειάζεται πια.

Αυτό είναι το μεγάλο κατόρθωμα, ο θρίαμβος του δασκάλου: Να κάνει τον νέο άνθρωπο σε τέτοιο βαθμό αυθύπαρκτο και ανεξάρτητο.

Ο μέγας Στρατηλάτης έλεγε: «Στους γονείς μου οφείλω το ΖΗΝ και στο δάσκαλό μου το ΕΥ-ΖΗΝ».

Ένα άλλο που ήλκυσε το ενδιαφέρον μου είναι ο τόπος καταγωγής του Δασκάλου, εκεί όπου η περιοχή αυτή είχε καταστεί ΑΝΤΡΟΝ των παλληκαριών που άδραξαν το ντουφέκι, έζωσαν το σπαθί τους για να ελευθερώσουν τη σκλαβωμένη πατρίδα, χωρίς να υπολογίσουν την τουρκική πληθώρα, ούτε τις σιδηρόφραχτες γερμανοϊταλικές ορδές.

Να γιατί ο Αισχύλος είχε ότι «οι Έλληνες δεν μετράνε τον αριθμό του εχθρού στη μάχη». Και όπως είναι γνωστό «ο τράχηλος του Έλληνα ζυγόν δεν υπομένει».

Ο δε Πατροκοσμάς εξυμνώντας τα ανωτέρω ενδιαίτηματα με το προφητικό του χάρισμα επαναλάμβανε λέγοντας:

«Καημένα ΤΖΟΥΜΕΡΚΑ πολλές ψυχές θα σώσετε».

Ο Δάσκαλος Στασινός Δημήτριος

Συμφωνητικό διανομής κληρονομιάς στη Στράτσειανη το 1862

Ο φίλος Φάνης Βαρδάκης μου έδωσε φωτοτυπημένο ένα χειρόγραφο συμφωνητικό διανομής κληρονομικών ακινήτων και κινητών πραγμάτων, γραμμένο το 1862 στην Στράτσειανη (Πύργο). Το συμβόλαιο τούτο αυξάνει τα λίγα γνωστά μας διασωθέντα δικαιοπρακτικά έγγραφα που είχαν συνταχθεί την εποχή εκείνη στην επαρχία μας. Ενδιαφέρουσες για την ιστορία της Στράτσειανης είναι ιδίως οι πληροφορίες του για τα ονόματα κάμποσων χωριανών και τα τοπωνύμια καλλιεργουμένων περιοχών του χωριού. Από άποψη σύνταξης και ορθογραφίας, είναι σχεδόν άψογο. Ο συντάκτης του ήταν δάσκαλος, ίσως και ιερέας. Μετέγραψα και δημοσιεύω εδώ το έγγραφο τούτο, σημειώνοντας ερωτηματικά ή αποσιωπητικά στις λέξεις που έχουν φθαρεί σε αυτό ή είναι δυσανάγνωστες. Πριν από το κείμενό του σημειώθηκε: «Εν ελλείψει Βασιλικού κοντράτου», επειδή δεν χρησιμοποιήθηκε το κατάλληλο σουλτανικό χαρτί συμβολαίων. Ερμηνεία λέξεων: **ιστιφάς** = εξόφληση < Τουρκ. *istifa* (= παραίτηση)· **μπακήρι του σπιτιού** = χάλκινα οικιακά σκεύη· **βανταλίκια** = έπιπλα, οικοσκευή· **χουτσέτι** = χοτζέτι, έγκυρος έγγραφος τίτλος ακίνητης περιουσίας.

Διά του παρόντος επισήμου ημών εγγράφου, δήλον αποκαθίσταται ότι ευχαρίστως σήμερα και με θέλημά μας οι υποφαινόμενοι δύο αδελφοί Νικόλαος και Ζήσης Ιωάννου Παγούννη εκ Στρατσειάνης εμοιράσαμεν όλα τα πατρικά ημών χωράφια, θέσαντες εις τον ένα κλήρον επτά κομμάτια χωράφια τα καλότερα, εις δε τον έτερον όλα τα επίλοιπα και περισσότερα ώστε να έλθωσιν εις ισορροπίαν. Έπescen λοιπόν ο μεν πρώτος εις τον Νικόλαον, ο δε δεύτερος εις τον Ζήσιν. Έλαβε δε ο Νικόλας τα επτά κομμάτια ευρισκόμενα·

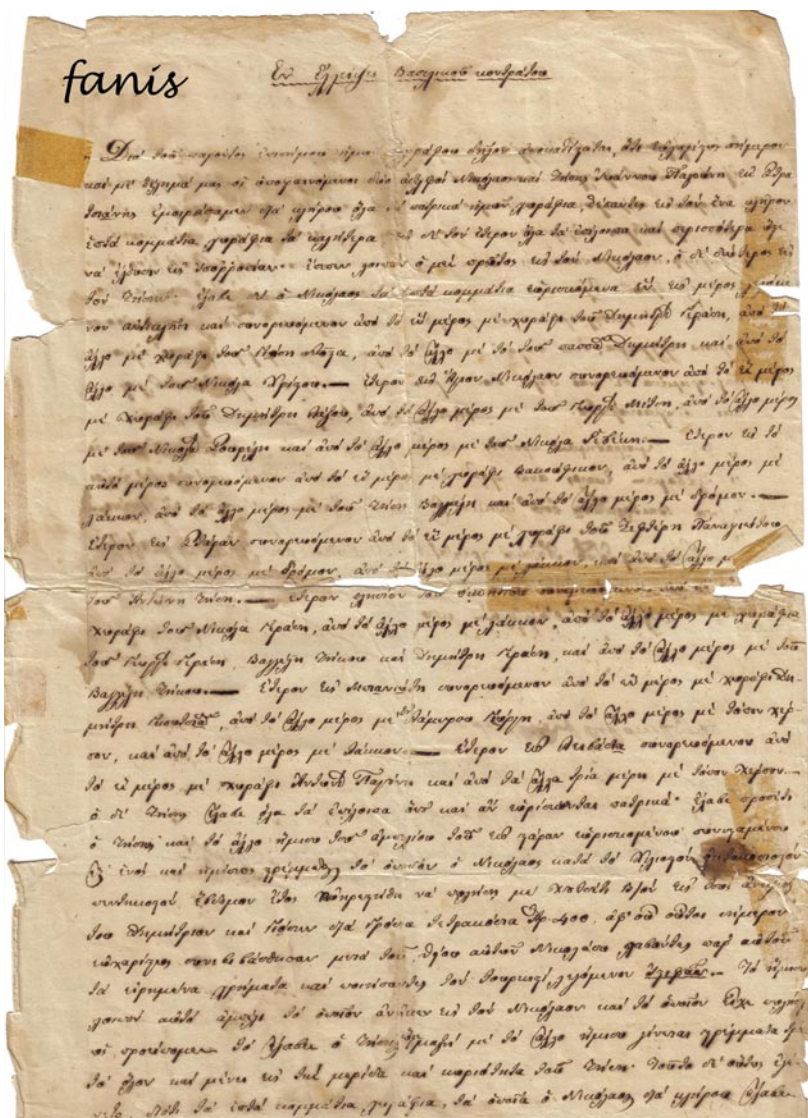
- εν εις μέρος λεγόμενον Αντικλήσι και συνορευόμενον από το εν μέρος με χωράφια του Δημητρίου Γεράση, από το άλλο με χωράφι του Γίωση Κώστα, από το άλλο με το του παππά Δημήτρη και από το άλλο με του Νικόλα Χρίστου.
- έτερον εις Άγιον Νικόλαον συνορευόμενον από το εν μέρος με χωράφι του Δημήτρη Λάζου, από το άλλο μέρος με του Γιώργη Μίση, από το άλλο μέρος με του Νικόλα Σουρέλη και από το άλλο μέρος με του Νικόλα Ρεβέκη.
- έτερον εις το αυτό μέρος συνορευόμενον από εν μέρος με χωράφι βακούφικον, από το άλλο μέρος με λάκκον, από το άλλο μέρος με του Ζήση Βαγγέλη και από άλλο μέρος με δρόμον.
- έτερον εις Στάραν συνορευόμενον από το εν μέρος με χωράφι του Ξεφτέρη Παναγιώτου, από το άλλο μέρος με δρόμον, από το άλλο μέρος με λάκκον και από το άλλο μέρος με του Αντώνη Ζήση.
- έτερον πλησίον του (.....;) συνορευόμενον από το εν μέρος με χωράφι του Νικόλα Γεράση, από το άλλο μέρος με λάκκον, από το άλλο μέρος με χωράφια του Γιώργη Γεράση, Βαγγέλη Ζήκου και Δημήτρη Γεράση και από το άλλο μέρος με του Βαγγέλη Ζήκου.

- έτερον εις Μπανιώ-
τη συνορευόμενον
από το εν μέρος με
χωράφι Δημήτρη
Γκουτσιά(;) από το
άλλο μέρος με εν
Λάμπρου Γιώργη,
από το άλλο μέρος
με τόπον χέρσον
και από το άλλο μέ-
ρος με λάκκον.

- έτερον εις Λειβάδια
συνορευόμενον
από το εν μέρος με
χωράφι Αντώνη
Παγούνη και από
τα άλλα τρία μέρη
με τόπον χέρσον.

Ο δε Ζήσης έλαβε όλα
τα επίλοιπα όπου και
αν ευρίσκονται πα-
τρικά. Έλαβε προσέτι
ο Ζήσης και το άλλο
ήμισυ του αμπελίου
του εις Στάραν ευρι-
σκομένου, συνιστα-
μένου εξ ενός και
ημίσεος στρέμματος,
το οποίον ο Νικόλας
κατά το χιλιοστόν
οκτακοσιοστόν πεν-
τηκοστόν έβδομον
έτος ευαρεστήθη να
πωλήσει με χουτσέτι

Β/όν(;) εις τους ανεπιούς του Δημήτριον και
Γίοσπν δια γρόσια τετρακόσια, Αριθ. 400, αφού
ούτοι σήμερα ευχαρίστως συνεβίβάσθησαν
μετά του θείου αυτών Νικολάου λαβόντες παρ'
αυτού τα ειρημένα χρήματα και ποιήσαντες τον
τουρκιστί λεγόμενον ιστιφάν. Το ήμισυ λοιπόν
αυτό αμπέλι, το οποίον ανήκε εις τον Νικόλαον
και το οποίον είχε πωλήσει ως προείπομεν, το

έλαβε ο Ζήσης ώστε μαζί με το άλλο ήμισυ
γίνεται στρέμματα τρία το όλον και εις την
μερίδα και κυριότητα του Ζήση. Τούτο δε ούτως
εγένετο διότι τα επτά κομμάτια χωράφια, τα
οποία ο Νικόλαος για κλήρου έλαβε, δεν ήρχοντο
εις ισορροπίαν με τα άλλα επίλοιπα, τα οποία ο
Ζήσης έλαβεν, της αμπέλου ταύτης μη τιθεμένης
απάσης.

[illegible]

" Musgrave & Co. Rapperswil, 1841, 1842, 1843, 1844, 1845, 1846, 1847, 1848, 1849, 1850, 1851, 1852, 1853, 1854, 1855, 1856, 1857, 1858, 1859, 1860, 1861, 1862, 1863, 1864, 1865, 1866, 1867, 1868, 1869, 1870, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 25

Il capo è cambiato per

May I have your help to send you some

...crossing the river by the

2. *submarginatus* L.

1. *Handwritten text, likely a signature or name, possibly "Handwritten text" or "Handwritten text".*

11 7000 203 9509 10/20

291 5. 10 1775

Apr 5 2nd 1875 (Aug 7 1875)

The first time I saw Mr. Jackson & he was very kind

110161168

... ..

1871

1870

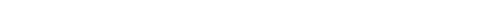
— ~~1848~~ — ~~1849~~ — ~~1850~~ — ~~1851~~ — ~~1852~~ — ~~1853~~ — ~~1854~~ — ~~1855~~ — ~~1856~~ — ~~1857~~ — ~~1858~~ — ~~1859~~ — ~~1860~~ — ~~1861~~ — ~~1862~~ — ~~1863~~ — ~~1864~~ — ~~1865~~ — ~~1866~~ — ~~1867~~ — ~~1868~~ — ~~1869~~ — ~~1870~~ — ~~1871~~ — ~~1872~~ — ~~1873~~ — ~~1874~~ — ~~1875~~ — ~~1876~~ — ~~1877~~ — ~~1878~~ — ~~1879~~ — ~~1880~~ — ~~1881~~ — ~~1882~~ — ~~1883~~ — ~~1884~~ — ~~1885~~ — ~~1886~~ — ~~1887~~ — ~~1888~~ — ~~1889~~ — ~~1890~~ — ~~1891~~ — ~~1892~~ — ~~1893~~ — ~~1894~~ — ~~1895~~ — ~~1896~~ — ~~1897~~ — ~~1898~~ — ~~1899~~ — ~~1900~~ — ~~1901~~ — ~~1902~~ — ~~1903~~ — ~~1904~~ — ~~1905~~ — ~~1906~~ — ~~1907~~ — ~~1908~~ — ~~1909~~ — ~~1910~~ — ~~1911~~ — ~~1912~~ — ~~1913~~ — ~~1914~~ — ~~1915~~ — ~~1916~~ — ~~1917~~ — ~~1918~~ — ~~1919~~ — ~~1920~~ — ~~1921~~ — ~~1922~~ — ~~1923~~ — ~~1924~~ — ~~1925~~ — ~~1926~~ — ~~1927~~ — ~~1928~~ — ~~1929~~ — ~~1930~~ — ~~1931~~ — ~~1932~~ — ~~1933~~ — ~~1934~~ — ~~1935~~ — ~~1936~~ — ~~1937~~ — ~~1938~~ — ~~1939~~ — ~~1940~~ — ~~1941~~ — ~~1942~~ — ~~1943~~ — ~~1944~~ — ~~1945~~ — ~~1946~~ — ~~1947~~ — ~~1948~~ — ~~1949~~ — ~~1950~~ — ~~1951~~ — ~~1952~~ — ~~1953~~ — ~~1954~~ — ~~1955~~ — ~~1956~~ — ~~1957~~ — ~~1958~~ — ~~1959~~ — ~~1960~~ — ~~1961~~ — ~~1962~~ — ~~1963~~ — ~~1964~~ — ~~1965~~ — ~~1966~~ — ~~1967~~ — ~~1968~~ — ~~1969~~ — ~~1970~~ — ~~1971~~ — ~~1972~~ — ~~1973~~ — ~~1974~~ — ~~1975~~ — ~~1976~~ — ~~1977~~ — ~~1978~~ — ~~1979~~ — ~~1980~~ — ~~1981~~ — ~~1982~~ — ~~1983~~ — ~~1984~~ — ~~1985~~ — ~~1986~~ — ~~1987~~ — ~~1988~~ — ~~1989~~ — ~~1990~~ — ~~1991~~ — ~~1992~~ — ~~1993~~ — ~~1994~~ — ~~1995~~ — ~~1996~~ — ~~1997~~ — ~~1998~~ — ~~1999~~ — ~~2000~~ — ~~2001~~ — ~~2002~~ — ~~2003~~ — ~~2004~~ — ~~2005~~ — ~~2006~~ — ~~2007~~ — ~~2008~~ — ~~2009~~ — ~~2010~~ — ~~2011~~ — ~~2012~~ — ~~2013~~ — ~~2014~~ — ~~2015~~ — ~~2016~~ — ~~2017~~ — ~~2018~~ — ~~2019~~ — ~~2020~~ — ~~2021~~ — ~~2022~~ — ~~2023~~ — ~~2024~~ — ~~2025~~ — ~~2026~~ — ~~2027~~ — ~~2028~~ — ~~2029~~ — ~~2030~~ — ~~2031~~ — ~~2032~~ — ~~2033~~ — ~~2034~~ — ~~2035~~ — ~~2036~~ — ~~2037~~ — ~~2038~~ — ~~2039~~ — ~~2040~~ — ~~2041~~ — ~~2042~~ — ~~2043~~ — ~~2044~~ — ~~2045~~ — ~~2046~~ — ~~2047~~ — ~~2048~~ — ~~2049~~ — ~~2050~~ — ~~2051~~ — ~~2052~~ — ~~2053~~ — ~~2054~~ — ~~2055~~ — ~~2056~~ — ~~2057~~ — ~~2058~~ — ~~2059~~ — ~~2060~~ — ~~2061~~ — ~~2062~~ — ~~2063~~ — ~~2064~~ — ~~2065~~ — ~~2066~~ — ~~2067~~ — ~~2068~~ — ~~2069~~ — ~~2070~~ — ~~2071~~ — ~~2072~~ — ~~2073~~ — ~~2074~~ — ~~2075~~ — ~~2076~~ — ~~2077~~ — ~~2078~~ — ~~2079~~ — ~~2080~~ — ~~2081~~ — ~~2082~~ — ~~2083~~ — ~~2084~~ — ~~2085~~ — ~~2086~~ — ~~2087~~ — ~~2088~~ — ~~2089~~ — ~~2090~~ — ~~2091~~ — ~~2092~~ — ~~2093~~ — ~~2094~~ — ~~2095~~ — ~~2096~~ — ~~2097~~ — ~~2098~~ — ~~2099~~ — ~~2100~~ — ~~2101~~ — ~~2102~~ — ~~2103~~ — ~~2104~~ — ~~2105~~ — ~~2106~~ — ~~2107~~ — ~~2108~~ — ~~2109~~ — ~~2110~~ — ~~2111~~ — ~~2112~~ — ~~2113~~ — ~~2114~~ — ~~2115~~ — ~~2116~~ — ~~2117~~ — ~~2118~~ — ~~2119~~ — ~~2120~~ — ~~2121~~ — ~~2122~~ — ~~2123~~ — ~~2124~~ — ~~2125~~ — ~~2126~~ — ~~2127~~ — ~~2128~~ — ~~2129~~ — ~~2130~~ — ~~2131~~ — ~~2132~~ — ~~2133~~ — ~~2134~~ — ~~2135~~ — ~~2136~~ — ~~2137~~ — ~~2138~~ — ~~2139~~ — ~~2140~~ — ~~2141~~ — ~~2142~~ — ~~2143~~ — ~~2144~~ — ~~2145~~ — ~~2146~~ — ~~2147~~ — ~~2148~~ — ~~2149~~ — ~~2150~~ — ~~2151~~ — ~~2152~~ — ~~2153~~ — ~~2154~~ — ~~2155~~ — ~~2156~~ — ~~2157~~ — ~~2158~~ — ~~2159~~ — ~~2160~~ — ~~2161~~ — ~~2162~~ — ~~2163~~ — ~~2164~~ — ~~2165~~ — ~~2166~~ — ~~2167~~ — ~~2168~~ — ~~2169~~ — ~~2170~~ — ~~2171~~ — ~~2172~~ — ~~2173~~ — ~~2174~~ — ~~2175~~ — ~~2176~~ — ~~2177~~ — ~~2178~~ — ~~2179~~ — ~~2180~~ — ~~2181~~ — ~~2182~~ — ~~2183~~ — ~~2184~~ — ~~2185~~ — ~~2186~~ — ~~2187~~ — ~~2188~~ — ~~2189~~ — ~~2190~~ — ~~2191~~ — ~~2192~~ — ~~2193~~ — ~~2194~~ — ~~2195~~ — ~~2196~~ — ~~2197~~ — ~~2198~~ — ~~2199~~ — ~~2200~~ — ~~2201~~ — ~~2202~~ — ~~2203~~ — ~~2204~~ — ~~2205~~ — ~~2206~~ — ~~2207~~ — ~~2208~~ — ~~2209~~ — ~~2210~~ — ~~2211~~ — ~~2212~~ — ~~2213~~ — ~~2214~~ — ~~2215~~ — ~~2216~~ — ~~2217~~ — ~~2218~~ — ~~2219~~ — <

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

...the same time...

... ..

1875

Αυτήν λοιπόν την διανομή σήμερα ετοι-

Αυτήν λοιπόν την δυνατότητα παρέχουν οι δι-

σάμεν εἰς τὰ πατρικά ἡμῶν χωράφια, τὴν

ποίαν αμφότεροι ευχαρίστως και αφογκίστως

...έξαρτησεν χωρίς ποτέ κανείς να μετατοπίση

Χρίστος Γιάντ

αι τροποποίηση αυτήν, αλλά από του νυν και

ς το εξής ο καθείς εξ ημών έχει την δύναμιν

Μιχάλης Σα

μαρτυρώ

μεταχειρίσθη ως Προδιρείται και βούλεται. | F=F=F=F=

1 2 3

Μεταβυζαντινά μνημεία Λαγκαδιωτών μαστόρων

*Μάστορα, Πρωτομάστορα και πρώτε στους
μαστόρους
Που 'ρθες απ' την Κόνιτσα να χτίσεις
εκκλησία,
Κάν' την τρανή, κάν' την ψηλή, κάν' την στα
δυό στα τρία.
Ζερβά να είν' η Παναγιά με όλα τα κορίτσια,
Δεξιά να είναι ο Χριστός μ' όλα τα παλικάρια
Στη μέση να 'ναι ο Σταυρός, να στέκουν οι
Γερόντοι.*

Η επιμονή μου στην αναζήτηση έργων
Λαϊκής Αρχιτεκτονικής Λαγκαδιωτών
μαστόρων και η μακροχρόνια έρευνά
μου, αναδεικνύει σήμερα, σημαντικά Μεταβυ-
ζαντινά μνημεία και όχι μόνον.

Έρθε το πλήρωμα του χρόνου όπου οι Λαγ-
καδιώτες μαστόροι κατατάσσονται, αν όχι πρώ-
τοι, μέσα στους πρώτους στο πάνθεον των μα-
στόρων της περιοχής μας που έκτισαν τον
«κόσμο όλο». Άλλοι ήθελαν να έχουν τα πρω-
τία, μα η Λαγκάδα σήμερα, κατατάσσεται

πρώτη, όπως λέει και ο λαός μας «άλλοι έχουν τ' όνομα κ' άλλοι έχουν τη χάρη».

Ένα κατ' εξοχήν χωριό μαστόρων, δεν ήταν δυνατόν να μην είχε μαστόρους «Αρχιτέκτονες» που εκτός από το χωριό τους να δραστηριοποιούνται και πέρα από αυτό.

Στο ταξίδι αναζήτησης που ξεκίνησα, πρώτα απ' την Πατρώα γη τους, δυστυχώς δεν βρήκα κάποια αχνάρια - στοιχεία τους εκτός από ρόδακες, ήλιους και χρονολογίες λιθανάγλυφες που σκάλιζαν σε κάποιο ακρογωνιαίο λιθάρι (αγκωνάρ') του σπιτιού. Ίσως πίστευαν πως διασώζονταν τα έργα τους και διαιωνίζονταν το όνομά τους από γενιά σε γενιά με την ιστόρηση «από στόμα σε στόμα».

Οι έγγραφες μαρτυρίες για την καταγωγή, των αιμνήστων κτιτόρων - μαστόρων - ελάχιστες, και αυτό διότι καθώς ήταν σεμνοί και στερημένοι πνεύματος επιδήξεως και ματαιοδοξίας δεν κυνήγησαν την υστεροφημία και δεν διασώθηκε το «Εποίει».

Ωστόσο εποίησαν, κατά την ευχή θεμελιώσεως οίκου, «επί την στερεάν, ην κατά την θείαν εν Ευαγγελίω φωνήν ουκ άνεμος, ουχ' ύδωρ, ουχ' έτερον τι καταβάψαι ίσχυσεν και νυδόκνησεν ο θεός, εις τέλος ανθήναι» το έργο τους.

Τα βήματα της αναζήτησής μου με έφεραν στην «μικρή Αρχόντισσα» Σιάτιστα, όπου συναντώ τα βήματα και τα χνάρια τους. Αληθινό σκίρτημα χαράς, συγκίνησης αλλά και υπερφάνειας ήταν η «συνάντησή μας», σε κάποια από τα αρχοντικά της.

«Αν ρωτάτε, Άρχοντες, ποιος μάστορας το έχτισε Νάκος το όνομα από χώρα Μπλίσδιανη βιλαέτι Κόνιτσα, 1740».

Είναι η παλαιότερη μαρτυρία για τους Λαγκαδιώτες μαστόρους. Είναι δείγμα απλότητας και σεμνότητας αλλά και της φιλοπατρίας, αφού θεώρησε ο κτίτοράς του, αναγκαίο να διαιωνίσει εκτός από το όνομά του και το όνομα της ιδιαίτερης πατρίδας του.

Τα βήματά μου άρχισαν να βαδίζουν στα χνάρια των προγόνων μας. Τους συναντώ στο Γοργούρι και στο Περτούλι του νομού Τρικάλων. Στο Δουσικό ή Ντούσικο ή Ντάντσικο ή Τούσικο του νομού Γρεβενών. Στο Άγιο Όρος, στην Κέρκυρα, στην Παραμυθιά, στην Αγιά Πάργας κ.α., αλλά και εκτός των συνόρων της Ελλάδας.

Ο Κων/ντίνος Φαλταίτς μας λέει: «...τα παλαιότερα πέτρινα σπίτια της Στερεάς Ελλάδος, Ευβοίας, Θεσσαλίας, Μακεδονίας, Θράκης, Μικράς Ασίας, εκτίσθηκαν κατά το πλείστον από Ηπειρώτας..., και προσθέτει ...καλύτερα ίσως συγκροτημένοι από όλους τους τεχνίτες της Ηπείρου οι **Κονιτσιώται** κτίσται μπορεί να πει κανείς ότι έκτισαν την Ελλάδα. Έκτισαν όμως και την Βαλκανικήν και την Μ.Ασίαν και την Αίγυπτο και τώρα (1928) προχωρούν εις την Αβησσυνίαν και το Σουδάν...».

Ο ελληνολάτρης Ίων Δραγούμης έχει πει: «...ο μέλλων να δημιουργήσει νεοελληνικήν αρ-

χιτεκτονικήν, ας ρωτήσῃ τους «Καλφάδες», ας συμβουλευθῇ πρώτα αυτούς, που στα χωριά και το σχέδιο δίνουν και χτίζουν σπίτια, ας τους ρωτήσῃ και με ποιο τρόπο χτίζουν κι έπειτα ας προσπαθῇ να τελειοποιῇσῃ την τέχνη τους ...».

Οι Λαγκαδιώτες μαστόροι ασκούν σαν τεχνίτες την «τέχνη των τεχνών» την Αρχιτεκτονική, που πλαισιώνεται στο φυσικό περιβάλλον, απ' όπου εμπνέεται ο λαϊκός τεχνίτης.

Και τώρα, ας γνωρίσουμε τα Αρχιτεκτονικά Μνημεία των Προγόνων μας.

1. Παναγία Φανερωμένη

ή Γενέσιον ή Γενέθλιον της Θεοτόκου.

Βασιλική, 21 Μαΐου 1857,

Γοργογύρι Τρικάλων

Ένα σημαντικό μεταβυζαντινό μνημείο εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής Λαγκαδιωτών Μαστόρων. Στα ανατολικά ριζά του Κόζιακα, στο

γραφικό και καταπράσινο Γοργογύρι του νομού Τρικάλων είναι κτισμένη η κεντρική ενοριακή εκκλησία της Παναγίας Φανερωμένης, όπως την λέει ο λαός και εορτάζεται στις 8 Σεπτεμβρίου.

Το σημερινό χωριό, Γοργογύρι, έγινε στα 1750 μ.Χ. και προήλθε από παλαιότερο συνοικισμό ψηλότερα του χωριού, θέση Παλαιομονάστηρο. Απέχει από τα Τρίκαλα 21 χλμ, υψόμετρο 300μ. και πληθυσμός: στα 1976, 700 κάτοικοι και στα 1996, 571 κάτοικοι.

Είναι ένας αξιόλογος μεταβυζαντινός ναός, βασιλικού ρυθμού, σχήμα σταυρού, με δύο κόγχες εκατέροθεν δεξιά - αριστερά, κτισμένες με πουρί και πολύ καλά λοξευμένες. Το μεγαλύτερο μέρος της τοικοποιείας του ναού είναι κτισμένο από πουρί ντόπιο, το οποίο προέρχεται από τον παρακείμενο ποταμό, τον Κεφαλόποταμο.

Η υπέρθυρος κτητορική λιθανάγλυφη επι-

γραφή της κεντρικής, νότιας εισόδου του ναού, μας πληροφορεί πως είναι κτισμένη το έτος 1857, μέσα του 19^{ου} αιώνα. Η αξιόλογη και σημαντική από πολλές πλευρές επιγραφή αυτή, έχει γράμματα βυζαντινά κεφαλαία χωρίς ορθογραφικά λάθη. Είναι γραμμένη στο δεξιό και στο αριστερό μέρος του κυλόκυρτου υπέρθυρου και μας λέει:

ΕΠΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΤΑΤΟΥ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΣΟΥΛΤΑΝ ΑΒΤΟΥΛ ΜΕΤΣΙΤ
ΧΑΝ ΓΑΖΗ ΕΦΕΝΤΙ ΠΑΣΑ ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ
ΒΑΘΡΟΝ Ο ΘΕΙΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΟΥΤΟΣ
ΝΑΟΣ ΟΣΙΩΝ ΓΕΝΕΘΛΙΩΝ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ
ΕΝΔΟΞΟΥ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
ΚΑΙ ΑΕΙ ΠΑΡΘΕΝΟΥ ΜΑΡΙΑΣ Ο
ΠΡΟΤΟΜΑΙΣΤΩΡ ΔΕ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ
ΕΚ ΚΟΜΗΣ ΠΛΗΣΤΗΜΗ ΧΕΡΑΣ ΤΟΥ ΣΤΕΦΑΝΗ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΑΩΝΩ ΜΑΙΟΥ ΚΑΙ ΙΝΔΙΚΤΙΩΝΟΣ
ΙΕ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗΣ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ
ΣΕΒΑΣΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΝΟΜΟΥ ΜΟΝΗΣ ΤΟΥ
ΔΟΥΣΙΚΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΕΥΟΝΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΤΗΝ
Ο ΠΑΝΟΣΙΟΤΑΤΟΣ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ
ΚΥΡΙΟΣ ΚΥΡΙΟΣ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΩΝ Ο
ΘΕΟΦΕΙΛΕΣΤΑΤΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΓΙΟΣ ΤΡΙΚΚΗΣ
ΚΥΡΙΟΣ ΚΥΡΙΟΣ ΑΝΘΙΜΟΣ ΑΓΙΟΡΙΤΗΣ ΦΛΟΓΙΝ.

Στην κύρια είσοδο του Ναού - νότια πλευρά - υπάρχει η υπέρθυρος επιγραφή που προανέφερα, με διαστάσεις: ύψος 0,80 μ. και πλάτος 1,52 μ., χαραγμένη σε πλάκα από πουρί (ψαμμίτη). Στο κέντρο του περιθυρώματος, ανάμεσα στα επιγραφικά μέρη, είναι ανάγλυφος σταυρός που φυλάσσεται από δύο φίδια, την παράσταση πλαισιώνουν δύο πουλιά που πατούν σε μικρά κλαράκια. Στις γωνίες της επιγραφικής πλάκας, δεξιά και αριστερά επάνω, υπάρχουν ανάγλυφα σεραφείμ. Κάτω από τα επιγραφικά μέρη, υπάρχουν τετραπτέρυγα που κρατούν σπαθιά στα χέρια τους. Χαμηλό ανάγλυφο ακολουθεί το εξωτερικό περίγραμμα του τόξου, δαντελωτά κοσμούν και ελικοειδές σπείρες που απολήγει σε μορφή φιδιών με ανοιχτό στόμα και

Περιθύρωμα νότιας πλευράς

μεγάλο μάτι. Οι παραστάδες, όπου στηρίζεται η υπέρθυρος πλάκα, κοσμούνται με ανάγλυφους ρόδακες, με μαργαρίτες, στη δε βάση τους υπάρχει έντανα σχηματοποιημένο δοχείο σε σχήμα αμφορέα.

Ο Άρης Βελουχιώτης στη Δροσοπηγή (Κάντσικο) Κόνιτσας

ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΑ

Αγαπητό μας περιοδικό «Τα Καντσιώτικα»

Σου επαναστέλνω γραφτό μου, ως ντοκουμέντο και μαρτυρία για το πέρασμα, απ' το χωριό μας, του αρχικαπετάνιου του Ε.Λ.Α.Σ και της Εθνικής Αντίστασης, κατά των Ιταλογερμανών και Βουλγάρων φασιστών, Άρη Βελουχιώτη, που είχα γράψει στις 10 Σεπτ. 2013 με τη συμπλήρωση 68 χρόνια απ' το τραγικό τέλος της ζωής του και τα 77 χρόνια φέτος απ' τον ερχομό του στο χωριό μας, στις 22 Απρίλη 1945.

Το κείμενό μου για τον Άρη Βελουχιώτη αποτελεί και διόρθωση σε όσα λανθασμένα αναφέρονται και για το πέρασμα του Άρη στο χωριό μας, στο βιβλίο «Κάντσικο - Δροσοπηγή» στη σελ. 121 ως και για άλλα πρόσωπα και γεγονότα, καθώς και απάντηση σε δημοσίευμα σε παλαιότερο τεύχος του περιοδικού «Καντσιώτικα» για «μουσαφίραίους συγχωριανούς» και τον λοχαγό Πιά.

Θερμά σε παρακαλώ να δημοσιεύσεις το κείμενό μου και ως ιστορικό ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ, που μπορεί να φανεί χρήσιμο και για ιστορικούς ερευνητές. Διάβασα όλα τα βιβλία που κυκλοφόρησαν αξιόλογοι συγγραφείς για τον Άρη Βελουχιώτη, ως και πιστοί του σύντροφοι και συνοδοιπόροι στην τελευταία και τραγική του πορεία και διαπίστωση στη μυθιστορηματική τους πλοκή, μπερδεμένες αναφορές και σοβαρές παραλείψεις που στρεβλώνουν αλήθειες και πραγματικότητα.

Κατανοώ πως κάποιοι ενήργησαν από λανθασμένες πληροφορίες ή απ' το βάρος του χρόνου που κύλησε συμπαρασύροντας τη διαύγεια νου και την ικμάδα της μνήμης τους. Κάποιοι και το δρομολόγιο που ακολούθησε, τουλάχιστον από Κόνιτσα προς Αλβανία, μάλλον το διαμόρφωσαν βάσει ονομάτων χωριών που αναγράφονταν σε χάρτες που συμβουλευτήκαν και όχι ως αυτό πραγματοποιήθηκε, σε σημείο να

συγχέουν και την ημερομηνία διεξαγωγής της μάχης στην Καλή Βρύση Καστοριάς (μερικοί τη λένε Κρύα Βρύση) και στα ονόματα των παλικαριών που τραυματίστηκαν πρόσθεσαν και τον λεβεντονιό απ' τη Λυκόρραχη τότε, Κεφαλοχώρι τώρα, και ΕΛΑΣίτη Νίκο Κολωνιάρη, που δεν ήταν στη μάχη και στην επιστροφή του Άρη τον ακολούθησε ως κάποιο σημείο, για να ενταχθεί μετά στο Δ.Σ.Ε., να φτάσει στην Τασκένδη και με τον ελεύθερο επαναπατρισμό το 1983 να επιστρέψει και να εργαστεί στο Δήμο Καλλιθέας Αττικής.

Για το χωριό μας Κάντσικο τότε και Δροσοπηγή τώρα Κόνιτσας, που θερμά φιλοξενήθηκε και ως αρχηγός του Ε.Λ.Α.Σ. τιμήθηκε, κανείς τους δεν το αναγράφει, ίσως γιατί οι χάρτες τους δεν το σηματοδοτούσαν ή γιατί το καινούργιο του όνομα να μη τους θύμιζε τίποτα, αφού δεν υπήρχε τότε, στο πέρασμά τους με τον Άρη. Εστιάζω περισσότερο το γεγονός αυτό σαν πικρό μας παράπονο ειδικά για τα «τεκμηριωμένα» γραφτά του Δ. Καραθάνου και Ευαγ. Γκονέζου που επιδιώκουν να είναι πιο αυθεντικοί και πειστικοί μιας και φτάσανε, έμειναν με τον Άρη στο χωριό μας και τους καταξιώνουν σε ευθύνη και ικανότητα τα γράμματά τους (δικηγόρος ο Καραθάνος, δάσκαλος ο Γκονέζος) για αντικειμενική αποκατάσταση της ιστορικής αλήθειας.

Συμπεληρώθηκαν φέτος 68 χρόνια απ' το τραγικό τέλος της ζωής του Αρχικαπετάνιου του Ε.Λ.Α.Σ. Άρη Βελουχιώτη. 68 χρόνια απ' τις 22 Απρίλη 1945 που χόρεψε στην πλατεία του χωριού μας με τα διαλεχτά του παλικάρια και τους γενναίους καπεταναίους του.

Για εκείνο το μεγάλο και ιστορικό γεγονός, της άφιξης και παραμονής του Άρη Βελουχιώτη στην ανταρτομάνα, στο χωριό μας Δροσοπηγή-Κάντσικο-Κόνιτσας, με παρότρυνση συγχωριανών μου και ως χρέος στην ιστορική αλήθεια, αποφάσισα να γράψω ως αδιάσειστη και προσωπική μου μαρτυρία, έστω και τόσο αργά,

επωφελούμενος της παράτασης ζωής που χαίρω ως μαρμίτα θείας τύχης.

Στο Δεκαπενταγυοστιιάτικο πατροπαράδοτο αντάμωμα και πανηγύρι, στη μαγευτική φύση αναζωογόνησής μας, κάτω απ' την ευχάριστη δροσιά και παχιά σκιά του αιωνόβιου πλάτανου της πλατείας μας, καθώς απολαμβάνουμε με ευφροσύνη το φημισμένο ντόπιο μας τσίπουρο, πρώτης απόσταξης και ξεδιψάμε απ' το αστείρευτο κρυστάλλινο νερό της βρυσομάνας του χωριού μας, που κελαρύζει δίπλα μας, συζητάμε σα να ξεφυλλίζουμε το διάβα της ζωής μας, που ήταν για όλους σκληρό και Γολγοθάς μας.

Αγναντεύουμε τις ματωβαμμένες κορφές του Γράμμου, του Βοΐου που μοιάζουν περίτεχνα σκαλοπάτια να πιάσεις ουρανό και ψηλά το Ταμπούρι μας, που στην ένδοξη μάχη, στις 2 Νοέμβρη 1940, κατά των επιδρομών Ιταλών φασιστών τραυματίστηκε ο ήρωας Κ. Δαβάκης και αναπολούμε περασμένα που μας σημάδεψαν ανεξίτηλα και θαλερές, διδαχτικές κρατάνε τις μνήμες μας.

Θυμόμαστε σαν όλα να τα ξαναζούμε κι αναστοχαζόμαστε! Αισθανόμαστε σα να πλανάται στην πλατεία μας η ωραία μορφή του Άρη Βελουχιώτη που στις 22 Απρίλη 1945 χόρεψε σα σε τρανό πανηγύρι γιορταστικής υποδοχής και φιλοξενίας με τ' ατρόμητα παλικάρια και καπεταναίους, που πιστά τον ακολουθούσαν. Ίσως να ήταν κι ο τελευταίος χορός της ζωής του, σαν του Ζαλόγγου, για ό,τι σύντομα του επιφύλασσε η μοίρα και το κόμμα του, το Κ.Κ.Ε.

Στην πλατεία μας ίσως να έβγαλε και τον στερνό δημόσιο λόγο του και στο χωριό μας ίσως να προσπέρασε για ύστατη φορά πόρτα εκκλησίας που με κατάνυξη παρακολούθησε Θεία Λειτουργία και με ευλάβεια έκανε το σταυρό του.

Στο χωριό μας ίσως για τελευταία φορά μπήκε σε καφενείο, ήπие και τσούγκρισε το ποτήρι του με το πιο εύγευστο, γνήσιο πρωτοράκι

και μεθυστικό κόκκινο κρασί απ' τα προσήλια αμπέλια μας ως νάμα και μεταλαβιάς του.

Ίσως στο χωριό μας να χάρηκε τα πιο υπέρτατα αισθήματα αγάπης και θαυμασμού όλων, σε μια απρόσμενη υποδοχή ως να βρίσκονταν σε εντεταλμένη και επίσημη αποστολή του άλλου πρωτού αντάρτη και φυσικού αρχηγού του Ε.Λ.Α.Σ.

Στο χωριό μας ίσως να ένιωσε και τα πιο ξεστά χέρια να σφίγγουν τα δικά του, τον πιο έκδηλο κι αυθόρμητο ενθουσιασμό των από πατροπαράδοση ευγενών και φιλόξενων ανθρώπων σ' εκείνη τη δραματική και ως αδιέξοδη πορεία του, του διπλού κατατρεγμού του και απ' το κόμμα του, το Κ.Κ.Ε. που τίμησε και δόξασε και απ' τους ξενόφερτους, εγκάθετους εξουσιαστές που είχαν προκύψει και απ' τη συμφωνία της Βάρκιζας, στις 12 Φλεβάρη, νομιμοποιούνται.

Απρόσιτο το χωριό μας και ως αετοφωλιά φάνταζε στα δύσβατα κράκουρα της Πίνδου, που μόνο από δόλια ενέργεια επιάλητη θα μπορούσαν να φτάσουν εχθρικά αποσπάσματα ως εκεί. Αλλά τότε, ποιος είχε καρδιά απ' τους αντιπάλους να χτυπηθεί με τον γίγαντα των γιγάντων του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα Άρη Βελουχιώτη και μάλιστα σε ένα απόλυτα Ε.Α.Μοκρατούμενο χωριό με 34 μόνιμους ΕΛΑΣίτες, δεκάδες στον εφεδρικό Ε.Λ.Α.Σ., στο Ε.Α.Μ., στην ΕΠΟΝ, στην Ε.Α. και στο Κ.Κ.Ε.; Ακόμη και στελέχη, σύντροφοί του στο Κ.Κ.Ε. ως θρασύδειλοι αποδεικνύονταν απέναντί του, όταν στις συναντήσεις του καμώνονταν πως τον τιμούσαν ενώ, στα μουλωχτά, διατυμπάνιζαν «ούτε ψωμί, ούτε νερό στο Μιζέρια» και τον παγίδευαν να φτάσει στα Γιάννενα, που δήθεν ο Ανδρέας Τζίμας (Σαμαρινιώτης) θα του έδινε το απαραίτητο «κομματικό χαρτί» για να περάσει νομίμως και ψηλομέτωπος στην Αλβανία.

Ήταν Σάββατο 21η Απρίλη 1945 και απόγευμα μιας ζεστής, ηλιόλουστης μέρας, που η

Άνοιξη γεννοβολούσε σε χρώματα κι αρώματα λουλουδιών κι έντονος οργασμός σε δουλειές κάθε οικογένειας όταν κατεβαίνοντας από τη Φούρκα ήρθε στο χωριό μας ο Άρης και γέμισε η πλατεία απ' τους αντρειωμένους του.

Από στόμα σε στόμα αστραπιαία διαδόθηκε η είδηση και χαρούμενα προσέρχονταν, άντρες, ανταρτόπουλα του Ε.Λ.Α.Σ., ΕΠΟΝίτες κι ΕΠΟΝίτισσες ως και τα Αετόπουλα, να γνωρίσουν ινδάλματα και σταυραετούς του Ε.Λ.Α.Σ. και του αντιφασιστικού αγώνα για τη λευτεριά μας.

Μαζί του ωραία παλικάρια και ξακουστοί καπεταναίοι, ο Τζαβέλλας, ο Έκτορας, ο Θάνος κι ο πασίγνωστος ως λεοντόκαρδος και ριψοκίνδυνος Χαρίσης Ζδράβος απ' την Κόνιτσα με επίλεκτους ΕΛΑΣίτες της περιοχής μας και δυο ξεχωριστούς λεβέντες απ' τον Αν-Νικάνορα και τη Μόλιστα, που το προηγούμενο βράδυ, εκεί είχαν διανυκτερεύσει και είχαν συνυπνρήσει στον Ε.Λ.Α.Σ. με τα περισσότερα ανταρτόπουλα του χωριού μας, που προσπαθούσαν να τα πείσουν να τους ακολουθήσουν. Ανάμεσά τους βρίσκονταν και δυο λεβεντοκαμωμένες ανταρτοεπονίτισσες, πανώριες σα νεραϊδογεννημένες, που δεν χόρταιναν τα μάτια μας να τις καμαρώνουμε και να τις θαυμάζουμε, με τις λαμπερές χακί στολές κι ως ασημοζούναρα περασμένα τα φυσεκλίκια, που θυμάμαι πως τη μία τη φώναζαν Δέσπω και την άλλη Νίκη. Συγκρατούσα τα ονόματα γιατί Δέσπω λέγανε τη γιαγιά μου και μία αδελφή μου, που χαιρόμουν επειδή έτσι τη λέγανε κι αυτή και τη Νίκη γιατί ήταν πρωτάκουστο όνομα για γυναίκες στο χωριό μας και ταυτιζόνταν με το «μας κλέψανε τη νίκη» που όλοι τότε πολιτικά λέγανε και τόσο σκληρά ο λαός είχε παλέψει το φασισμό να τη φέρει. (Πολύ αργότερα διάβασα κι έμαθα πως η Δέσπω Αγόρου Γκόγκου ήταν απ' το Δίστρατο της περιοχής μας και με το ψευδώνυμο Νίκη ήταν η Τούλα Τζιόλα απ' την Κρανιά Γρεβενών).

Μεγάλη κι ανυπόκριτη η έκκληση όλων για

το μεγαλείο ψυχής και καρδιάς αυτών των γενναίων κοριτσιών, για την άβυσσ φλόγα που κλείναν μέσα τους για τη λευτεριά της πατρίδας, για τη λατρεία κι αφοσίωσή των στον Άρη, τον στρατηλάτη όλης της ελληνικής, εξεγερμένης κι επαναστατημένης νιότης και όλων των καταπιεσμένων πατριωτών. Η φροντισμένη στρατιωτική τους παρουσία με τα πλούσια χυτά μαλλιά τους έξω απ' τα στραβά τους δίκωχα, τις προσάυξανε ανάστημα και χάρη, που αιχμαλώτιζαν τα έκθαμβα παιδικά μας μάτια καθώς τις περιστοιχίζαμε σαν να επιδιώκαμε κάποιο χάδι ως μύρο χρίσματος της ευψυχίας των.

Η κατάταξή των σ' εκείνες τις πιο αντίξοες και σκληρές συνθήκες, σε ένα νέο και οδυνηρότατο ξεκίνημα αντίστασης και πάλης με ένδοξους καπετάνιους και ασάλινου σφρίγους ανταρτόπουλα, έτοιμοι να τιτανομαχήσουν και να πεθάνουν, σε οδηγούν σε συνειρμούς υπάρξεων μυθοπλασίας, ανυπότακτων αμαζόνων, που ακόμη η ιστορία καθυστερεί στην καταχώρηση των διαστάσεων που τις ανήκει και κανείς μάλλον δεν προχώρησε σε έρευνα για την «τύχη» που είχαν τόσο η Δέσπω, που πιάστηκε απ' τη συμμορία Βοϊδάρου, μετά το σκοτωμό Άρη και Τζαβέλλα, όσο και η Νίκη που πέρασε τραυματισμένη στην Αλβανία στις 25/4/1945.

Στα κατσάβραχα του άγονου κι απόμακρου χωριού μας, ως απόλυτη έμοιαζε η απομόνωσή μας απ' το τι συνέβαινε σε γεγονότα και εξελίξεις σε Αθήνα, Γιάννενα, Κόνιτσα ή σε Ευρώπη που μαίνονταν ακόμη ο πόλεμος συμμάχων με χιτλερικές δυνάμεις και καμμία ειδοποίηση ή ενημέρωση δεν υπήρχε στους υπευθύνους του Κ.Κ.Ε. και του Ε.Α.Μ. του χωριού μας, απ' την καθοδήγησή τους, για την άφιξη του Άρη που περιπλανιόταν ως εξαπατημένος και κυνηγμένος απ' την ηγεσία του κόμματός του. Ξαρματωμένα, σα δαρμένα με την παράδοση των όπλων είχαν επιστρέψει στο χωριό οι ΕΛΑΣίτες μας και νόμιζες πως από απροσδόκητη και αό-

ρατη καταραπακιά να είχε χαμηλώσει το μπόι τους, να είχε προσβληθεί η περηφάνια τους και ως σπάνια κειμήλια και παρηγοριά στη θλίψη τους είχαν φυλάξει τις τιμημένες στολές και τα δίκωκά τους με το σήμα του Ε.Λ.Α.Σ.

Ερωτήματα βασάνιζαν όλους για το τι θα ακολουθούσε μετά τη Βάρκιζα και οι κομματικοί στις ανησυχίες, στους φόβους και στις αβεβαιότητες των αγωνιστών με προφάσεις και έωλα τερτίπια πως «το κόμμα ξέρει τι κάνει» προσαποθύσαν να κατευνάσουν τα πνεύματα, να συγκρατήσουν εκρήξεις θυμού, δυσανεκσιών και να δημιουργούν ελπίδες και αισιοδοξία πιστεύοντας στη «σοφή» ηγεσία τους.

Οι ΕΠΟΝίτες –ισσες συνέχιζαν πολιτιστικές εκδηλώσεις προσθέτοντας τραγούδια στο «ρεπερτόριό τους» που είχαν φτάσει απ' τον κομματικό μηχανισμό ως το: «Γιούπι, γιούπι για βρε γυναίκα τίνος είναι τα παιδιά.. το 'να μου φωνάζει γιε τ' άλλο μου φωνάζει για ...» και το «Μας πήραν την Αθήνα νανούμ-νανούμ... μόνο για ένα μήνα ... μας πήραν και το Βόλο ... μας φάγαν και τον κώλο ...» μάλλον όχι τόσο για λίγη διασκέδαση, αλλά ως μεθόδευση αποπροσανατολισμού, απόσπαση της προσοχής όλων απ' τις σκοτούρες και τους προβληματισμούς τους που καθημερινά αυξάνονταν απ' τις ανατροπές στις προσδοκίες τους που είχε επιφέρει η Συμφωνία της Βάρκιζας. Αργότερα σκεφτόμασταν πόσο ανεγκέφαλοι ήταν όσοι γράψανε και επιτρέψανε να τραγουδιέται διακωμωδικά το «μας πήραν την Αθήνα, το Βόλο και» που από εκείνο το μακελειό της Αθήνας, στα Δεκεμβριανά του 1944, απ' τους Άγγλους ήρθε η Βάρκιζα η νέα εθνική υποδούλωση και τραγωδία, ο απηνής διωγμός και θάνατος για τους αντιφασίστες αγωνιστές και πατριώτες.

Οι άντρες του χωριού μας πέρ' από γεωργοί στα πετροχώραφά μας και με αποκλειστικό επάγγελμα χτίστες πέτρας, ήταν υποχρεωτικά

καθηλωμένοι εκεί και δεν αποφάσιζαν ταξίδια με τα μπουλούκια τους να ξεσκουριάσουν τα σφυριά και τα μυστριά τους. Ποιος στην κατοχή και με την απελευθέρωση είχε χρήμα ή ανταλλάξιμο είδος παραγωγής του, για να χρειάζονταν χτίστες και να πηγαίνανε και οι φημισμένοι δικοί μας για δουλειές και ενίσχυση των φτωχών και μεγάλων οικογενειών τους;

Κυριολεκτικά κι αναγκαστικά έσφυζε ζωής και κινητικότητας το χωριό μας και όλοι δεινοπαθούσαν απ' τις συνέπειες και δοκιμασίες του πολέμου και δεν έλπιζαν σε γρήγορο ξεπέρασμά τους πριν αποκτήσουν εισοδήματα οι καρποφόρες περιοχές Θεσσαλίας και Μακεδονίας που είχαν στέκια και λάμπρυναν τα έργα τους. Αποφεύγοντας ταλαιπωρίες αναδουλειάς τους, πορεύονταν καλύτερα στο χωριό με ό,τι είχε περισσέψει στα αμπάρια τους κι απ' τις λαχανίδες και τσουκνίδες που θα φύτρωναν.

Ο ερχομός του Άρν στο χωριό μας ήταν ξάφνιασμα πολλής χαράς, αφού ανεπάντεχα αντικρίσαμε έναν θρύλο δόξας και τεράστιας φήμης ηρωισμού και εκτός πατρίδας, που τραγουδούσαμε και εμψυχωνόμασταν, θαρρώντας πως όλα θα άλλαζαν και απελευθερωμένοι απ' το φασισμό θα χορταίναμε ψωμί και θα ζούσαμε καλύτερα, θα μαθαίναμε γράμματα και η λευθεριά ως νικηφόρα θεά θα στεφάνωνε νεκρούς και μαχητές της. Οι κομματικοί υπεύθυνοι ως και του Ε.Α.Μ. και της Εθνικής Αλληλεγγύης κινητοποιήσαν άμεσα τους ανθρώπους τους και μαζί με τον ακούραστο κλητήρα μας Λάμπρο Καρανικούλη, που ήταν και τραυματίας απ' τον Μικρασιατικό πόλεμο του 1922, με πολύ φιλότιμο και ενθουσιασμό μάζεψαν καρβέλια ψωμί, τυριά, μπληγούρι και αγόρασαν προβατίνες και γίδες στέρφες που έσφαξαν και μαγείρεψαν, να περιποιηθούν τον Άρν και τους συντρόφους του.

Στο φτωχό μας χωριό άδεια ήταν και τα μπακάλικα από είδη τροφίμων. Η κάθε οικογένεια κουμαντάριζε να μη της λείπει το μπληγούρι

και ο τραχανάς μέχρι την καινούργια σοδειά. Το μπληγούρι αντικαθιστούσε κάθε άλλο φαγητό σε γιορτές και ήταν το κατ' εξοχή φαγητό στους γάμους που η τέχνη της μαγειρικής του ανοίγει την όρεξη σε λαιμαργία. Αυτό και από το υστέρημά τους, φούχτα-φούχτα δίνανε όλες στις γυναίκες που γυρόφερναν με σακούλες, μοιρασμένες τους μαχαλάδες να κερδίσουν χρόνο για να μαγειρέψουν, να ευχαριστήσουν τον Άρν και τα παλικάρια του. Το τυρί και τα σφάγια και της επόμενης μέρας τα προμηθεύονταν απ' τους τσελιγκάδες μας που πλήρωνε ο ταμίας του Άρν, όπως και το αλεύρι που ζύμωσαν ψωμί γυναίκες και ΕΠΟΝίτισσες την άλλη μέρα.

Δεν έκρυβε τη συγκίνησή του ο Άρνς απ' την προθυμία φιλοξενίας και τη συνδρομή των οργανώσεων που συναντούσε και εμπιστευτικά ψιθύριζε με φιλικά χτυπήματα στους ώμους έναν περιχαρή Ζδράβο, σα να τον συνέχαιρε που είχε επιλέξει πέρασμα και διανυκτέρευσή τους στο χωριό μας. Ίσως σκέψεις τον γύριζαν πίσω σε τιμές και δόξες αρχηγού!

Είχε γεμίσει η πλατεία αντάρτες σαν εποχές που τμήματα του Ε.Λ.Α.Σ. περνούσαν για λίγη ανάπαυση, μαθαίναμε καινούργια τραγούδια και στήνονταν τρανός χορός. Όλοι τους άσφογαντυμένοι με στολές αξιωματικών, με πλήρη στρατιωτική εξάρτυση-ζωσμένοι και σταυρωτά φυσεκλίκια, αυτόματα όπλα σε Στάγερ, Τόμπσον και οπλοπολυβόλα! Ο Τζαβέλλας ξεχώριζε σε μπόι και ο Άρνς μετρίου αναστήματος, με τη μαύρη γενειάδα, το χρυσό σταυρό στο λαιμό, που του είχε χαρίσει ο Μητροπολίτης Κοζάνης Ιωακείμ, το πέτσινο σακάκι, την αλυσίδα του ρολογιού τσέπης που κρέμονταν και γυάλιζε φανταχτερά, την περασμένη χιαστί δερμάτινη τσάντα που έκρυβε το ζωσμένο, ακριβό του περίστροφο, το κοντό σπαθάκι του στη μέση με το σκαλιστό κεντητό θηκάρι σαν Γιαννιώτικης τέχνης ασημικών και το στραβά φορεμένο Ρουμελιώτικο σκουφί του με το σήμα του

Ε.Λ.Α.Σ. διακρίνονταν σε παράστημα αγέρωχου καπετάνιου και λαοπρόβλητου αρχηγού. Όλοι τους νόμιζες πως αποτελούσαν έναν υποδειγματικό λόχο με αυστηρά κριτήρια επιλογής τους. Σα να ήταν ο ένας καλύτερος απ' τον άλλο, ζηλευτής ομορφιάς, νιότης και δυνατής κράσης.

Το καζάνι φαγητού τους, είχε στηθεί σε χαγιάτι της πλατείας. Οι επιλεγμένοι μάγειρες, που προτιμιότανε σε γάμους και η δυνατή φωτιά, βοήθησαν στη γρήγορη ετοιμασία του, πριν το σούρουπο της μέρας. Είχαν κανονίσει να είναι χορταστικό και με μπόλικο κρέας για όλους. Στο μοίρασμα όρθιος και στη σειρά και ο Άρνης που μήτε αποσύρθηκε να φάει όπου θα κοιμότανε. Εκεί σε ένα πεζούλι της πλατείας, απλά σαν όμοιος ομοίων και σύντροφος συντρόφων του έφαγε μαζί τους. Κανείς δεν έμαθε από τότε είχαν να «λαδωθούν τα έντερά τους», με τις πολυήμερες, επικίνδυνες, εξαντλητικές κούρασης πεζοπορίες τους και με το βάρος εξοπλισμού που κουβαλούσαν και έδειχναν καρτερικά και ως νοσταλγικά σα να ξαναζούσανε τις πιο ευχάριστες μέρες συσσιτίου τους στον Ε.Λ.Α.Σ. Βασικά το λάδι το στερούμασαν όλοι στο χωριό και στο μπληγούρι το αναπλήρωνε με αυξημένη νοστιμιά το κρέας, που ο ταμίας του Άρνη, ως καλός συσσιτιάρχης και ίσως ως μοναδικής ευκαιρίας που είχαν, τους αντάμειψε πλουσιοπάροχα... στομαχικά.

Για βραδινό κατάλυμά τους προτιμήθηκε καταλλήλοτερο το σχολείο, απ' το διασκορπισμό τους σε σπίτια, ενώ τον Άρνη με 2-3 επιτελείς τους, τον βάλανε στο πιο αρχοντικό σπίτι, που ένας αδελφός τους, ο Γιάννης Κουτρομπίνης, ήταν εξόριστος κομμουνιστής επί Μεταξά και ως δραπετής μετά είχε φτάσει στα Γιάννενα ως στέλεχος του Ε.Α.Μ. Το σπίτι αυλίζονταν με μπαλκόνι προς την πλατεία, απ' όπου την επομένη μέρα έκανε, πιθανόν, και την τελευταία δημόσια ομιλία του.

Ξημερώνοντας Κυριακή 22 Απρίλη 1945 ο

Άρνης, Τζαβέλλας, Έκτορας, Ζδράβος με καμιά 15 επίλεκτα παλικάρια και τις 2 ανταρτίνες ήρθαν συντεταγμένα στην εκκλησία μας.

Όλα τα βλέμματα στράφηκαν πάνω τους. Ήταν μια ακόμη χαρούμενη έκπληξη για όλους. Εκτός μεμονωμένους ΕΛΑΣίτες ή φαντάρους ποτέ άλλοτε δεν είχαμε δει στην εκκλησία μας παρατεταγμένο τμήμα του Ε.Λ.Α.Σ. ή του στρατού μας στο Έπος της Αλβανίας.

Οι εκκλησιαζόμενοι από ευγένεια, σεβασμό και προς τιμή τους παραχώρησαν τις θέσεις για να μείνουν αδιάσπαστοι στην επίσημη παράταξή τους. Η παρουσία τους πρόσδιδε ξεχωριστή επισσημότητα και τιμή στον ιερό χώρο της εκκλησίας και αποκτούσε ανεπανάληπτη εικόνα μεγαλοπρέπειας στη μέχρι τότε δεκαετή λειτουργία της. Λάμπανε τα πρόσωπά τους κι αστράφτανε σαν ολοκαίνουργιες οι στολές τους. Λαμπάδες και κυπαρίσσια οι κορμοστασιές τους που εντυπωσίαζαν και ζήλευες να τους μοιάσεις. Λειτουργούσε ο νεότερος παπά-Δημήτρης και ο πιο ηλικιωμένος και ΕΑΜίτης παπά-Γιώργος είχε πάει στο διπλανό χωριό τη Λαγκάδα (παλιά Μπλίζιανη) που θα μετέφερε, στην εκεί επιτροπή του Κ.Κ.Ε. την άφιξη του Άρνη και αρμοδίως με απόλυτη μυστικότητα και υπεύθυνο σύνδεσμό τους να ειδοποιούνταν η κομματική τους καθοδήγηση στο κοντινό τους χωριό Καστάνιανη.

Σαν «απόλυσε» η εκκλησία γέμισε η πλατεία άντρες περιστοιχίζοντας τον Άρνη και μαζί ανέβηκαν στο παρακείμενο καφεπαντοπωλείο του Αθανασίου Βασιλούλη όπου άρχισαν να τον κερνάνε το ανόθευτο, φημισμένο μας ρακί που ζέσταινε καρδιές και έλυνε τις γλώσσες σε καυτά ερωτήματα ανησυχιών και αγωνιών τους. Δεν ανταποκρίθηκε στα κεράσματα όλων αλλά ήπие για το «καλό» που λέμε της παρουσίας του και γυρόφερε σε τσουγκρίσματα του ποτηριού του απευθύνοντας θερμές ευχές σε όλους τους θαμώνες, σαν ο πιο οικειότερος και φιλικότερος συναγωνιστής και μουσαφίρης

τους. Οι κομματικοί υπεύθυνοι δίπλα του κι ο Ζδράβος του σύστηνε ΕΛΑΣίτες που γνώριζε.

Εμείς τ' Αετόπουλα, μεστωμένοι πιτσιρικάδες, που κάποιοι είχαμε γραφτεί να καταταγούμε και σε ειδικό λόχο του Ε.Λ.Α.Σ., ως διαβολάκια και χαζοπούλια, είχαμε χαθεί απ' τα σπίτια μας, σα να ήμασταν πρόσθετοι σωματοφύλακές του, πέρ' από περίεργοι παρατηρητές και θαυμαστές του και τρέχαμε πίσω του να τον καμαρώνουμε σαν πρότυπο λεβεντιάς κι αντρειοσύνης καπετάνιου κι αρχηγού. Παντού συναντούσε εγκαρδιότητα και η απλότητα καταδεκτικότητάς του ενθάρρυνε κι εξοικείωνε τον καθένα σε χαιρετούρες και κουβέντες, σα να επιδίωκαν να θυμούνται και να περηφανεύονται πως «πιάσανε το χέρι του και συζήτησαν μαζί του», με τον άνθρωπο που προσιδιάζανε με πρόσωπα μύθων, θρύλων και στρατηλατών φωτοστέφανων. Μαγνήτιζαν οι σταράτες κουβέντες που μοιράζονταν με απροσποίητη απλότητα και καλοσύνη. Ό,τι φορούσε

ζηλευτά του ταίριαζε και τον κοσμούσε η αρματωσιά του. Τίποτα δεν αποχωρίζονταν στις παραστάσεις και στις περιφορές του όσοι κι αν τον συνόδευαν ως «υπασιπιστές» του.

Όλοι θεωρούσαν πως κατ' εξαίρεση και τιμητικά είχε έρθει ο Άρης στο χωριό μας, ως σύσσωμο σχεδόν αντιστασιακό και ουδεμία υποψία τους γεννιόταν πως οφείλονταν σε αναγκαστικό του πέρασμα προς Αλβανία, εξαιτίας εξελίξεων και γεγονότων που συντελούνταν, ως και του σκληρού διωγμού και παγίδευσης «ξεφορτωμάτος» του απ' το κόμμα του, το Κ.Κ.Ε., επειδή ήταν αντίθετος της Συμφωνίας της Βάρκιζας και δεν παρέδινε τα τιμημένα όπλα του.

Κι ενώ τον Άρη, το κόμμα του, τον κατηγορούσε ως «απειθαρχο» που δεν παρέδινε τα όπλα και μετά τον καταδίωκε και τον αποκήρυξε ως προδότη, ταυτοχρόνως και σε πλήρη αντίφασή του, με άκρως απόρρητη απόφασή του εντέλλονταν παντού οι οργανώσεις του, με

αυστηρότατη εχεμύθεια, να κρύψουν και να φυλάξουν όπλα, που και στο χωριό μας ευπειθώς η οργάνωση είχε κάνει σε άβατο, βακούφικο μέρος.

Τι να πεις όμως και να μην πονέσεις από ερωτήματα για την τραγικότητα που οδήγησε το λαμπρό εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα η Συμφωνία της Βάρκιζας, η προηγηθείσα της Γάλτας, η κυβέρνηση Καΐρου Άγγλων – Γεωργίου Παπανδρέου και οι ανεπάρκειες της ηγεσίας του Κ.Κ.Ε. με τις ανεδαφικές θέσεις και αποφάσεις της; Ο Άρης παρά την πίκρα που τον πλήγωνε, διπλωματικότητας απέφευγε να κατηγορεί ευθέως το κόμμα του, το Κ.Κ.Ε., σε ερωτήματα χωριανών κι απλά του καταλόγιζε ευθύνη λάθους που χρειάζονταν να διορθωθεί κι αυτό επιζητούσε. Ανησυχούσαν κι αγωνιούσαν οι αγωνιστές και καυτά τα ερωτήματα που τους βασάνιζαν και του έθεταν. Έδειχνε πως κατανοούσε και συμμερίζονταν τη θέση τους, σαν απόλυτα ταυτισμένη με τον δικό του προβληματισμό και στη απογευματινή του ομιλία αποσαφήνισε πολλά. Ήξερε να ακούει, να πιάνει τα μηνύματα και να σταθμίζει το αναντίρρητο στις αποκρίσεις του.

Εν των μεταξύ, απ' το χωριό Λαγκάδα (Μηλίζιανη τότε) μαζί με τον ΕΑΜίτη παπά-Γιώργη που είχε πάει να λειτουργήσει, ήρθε κι ο Μήτρος (Δημήτρης) Νάτσης-Γιώτης, απ' τους υπεύθυνους του Κ.Κ.Ε. στο χωριό του, που έφερνε κι έναν γιομάτο τρουβά καρύδια για τον Άρη, καμουφλάροντας ταυτοχρόνως την άφιξή του με τα μαύρα μαντάτα του κόμματος προς τους υπευθύνους του χωριού μας.

Μόλις ξημερώματα είχε φτάσει στο χωριό τους ο παπά-Γιώργης και διάβασαν το σημείωμα που τους έφερνε, στείλανε σύνδεσμό τους στο κοντινό χωριό Καστάνιανη (Καστανέα τώρα) που έδρευε το τομεακό κομματικό τους όργανο και το ενημέρωναν για τον ερχομό του Άρη στο χωριό μας. Εκείνοι σε συνεννόηση με τους υπευθύνους της Κόνιτσας, που γνώριζαν

και τη γενικότερη «γραμμή» της ηγεσίας του κόμματος «ούτε ψωμί, ούτε νερό στο Μιζέρια...» διεμήνυσαν ως απαράβατη απόφαση, να αποτρέψουν τους ΕΛΑΣίτες να ακολουθήσουν τον Άρη και να μην του παρέχουν καμιά βοήθεια.

Συνωμοτικά οι κομματικοί υπεύθυνοι μαζεύτηκαν στο απόμερο σπίτι του παπά-Γιώργη – που και ο γιος του ήταν κομματικός – και αφού συσκέφθηκαν με τον υπεύθυνο της Λαγκάδας Μήτρο Νάτση – Γιώτη, μεθόδευσαν και μοίρασαν τους ρόλους τους για την πιστή εκτέλεση της απόφασης που καθόριζε η καθοδήγησή τους. Τίθονταν ως πρωταρχικό τους καθήκον να πείσουν και να εμποδίσουν την ενίσχυση του Άρη με ΕΛΑΣίτες ή άλλους νέους που πάνω τους είχε μεγάλη επιρροή κι ο Χαρίσης Ζδράβος και μερικοί του το είχαν υποσχεθεί. Στους υπευθύνους του Κ.Κ.Ε. Δημήτρη Γ. Μουκούλη, Αθανάσιο Κ. Κοτσίνα συγκαταλέγονταν και ο πατέρας μου Ηλίας Κανναβός.

Ήταν πειθήνια όργανα του κόμματος και διλήμματα ή συναισθηματισμοί δεν χωρούσαν, μήτε αντιρρήσεις και διαρροές αφού είχαν και διαπροσωπικές σχέσεις με το γραμματέα Κόνιτσας Δημήτρη Σταυρίδη που μετά μάθανε πως είχε συναντηθεί με τον Άρη και του είχε μιλήσει «έξω απ' τα δόντια» να μην είναι αντίθετος με το κόμμα και να συμμορφωθεί με τις αποφάσεις του γιατί αλλιώς «όπως σε ανέβασε θα σε συντρίψει...» κ.α., αποκαλώντας τον θανάση κι όχι Άρη. Ήταν όλοι τους «ψημένοι» και με κομματική ιδιότητα και δράση απ' όταν ήταν νέοι στη σκληρή βιοπάλη στην Αθήνα.

Δύσκολο το έργο τους και ευτυχώς έχαιραν γενικότερου κύρους, σεβασμού, εμπιστοσύνης και ασκούσαν επιρροή στους οργανωμένους και στα ανταρτόπουλα του χωριού μας. Για κάποιους «ζόρικους», που είχαν υποσχεθεί πως θα ακολουθούσαν τον Άρη, κατέφυγαν σε συγγενικά τους πρόσωπα, υποδεικνύοντας τους ως αποκλειστικό όπλο άρσης εμμονών και πεισμάτων τα επίμονα παρακαλετά τους, το κλάμα

των μανάδων τους, χωρίς να τους ξεφύγει πικρή κουβέντα για τον Άρη και με το δικαιολογητικό πως «δεν είναι καιρός ακόμα.. ας περιμένουμε τι θα πει και το κόμμα...» και διάφορα άλλα που προφασίζονταν απ' τη δύσκολη θέση της κομματικής τους εντολής.

Εναλλασσόμενοι στη συντροφιά τους με τον Άρη και αξιοποιώντας έμπιστα στελέχη και πρόσωπα δούλευαν μεθοδικά και προσεκτικά αλλά και με πολλή αγωνία μήπως κάποιο ΕΛΑΣιτόπουλο «σφύριζε» στον Ζδράβο τις επιδιώξεις τους και αυτός στον Άρη, που θα ήταν υποχρεωμένοι να του αποκαλύψουν τι υπαγόρευε η απόφαση της καθοδήγησής τους, που εν μέρει συνειδητά στο σκέλος της φιλοξενίας την παραβίαζαν. Και ίσως αυτό, αν συνέβαινε, να ήταν πιο σωστό και έντιμο, να κουβεντιάζανε ξεκάθαρα σα σύντροφοι και υπεύθυνα μεταξύ τους και για την άμεση ενημέρωση, τον προβληματισμό του και να μην έτρεφε αυταπάτες πως κάτι θα διαφοροποιούνταν και θα άλλαζε απ' τις αποφάσεις του κόμματος για την περίπτωσή του. Ίσως διαφορετικά να ελίσσονταν και να ενεργούσε αν γνώριζε τον απηνή διωγμό και την αδιάντροπη συκοφαντία του από το κόμμα του, το Κ.Κ.Ε. και να μην χάνονταν τόσο πρόωρα, άδικα και τραγικά.

«Όπως διαδραματίστηκαν τα γεγονότα, αυτό έπρεπε να κάνουμε», μου εκμυστηρεύτηκε μετά από πολλά χρόνια, βασιανιστικής σκέψης και επίπονο προβληματισμό, ο πατέρας μου και της ίδιας άποψης ήταν κι ο Δημήτρης Μουκούλης σε συζήτηση επίσκεψής του, απ' την πολιτική του προσφυγιά στη Ρουμανία, όπου αργότερα εκεί άφησε την ψυχή του.

Ο τρίτος του κομματικού τους πυρήνα σκοτώθηκε στη μάχη της Μουργκάνας 1948 ως αξιωματικός του Δ.Σ.Ε. αφήνοντας 6 παιδιά ορφανά. Σεβάστηκαν μία απόφαση και με συνέπεια τήρησαν το απόρρητό της, που την πλήρωσε πρώτα κι ακριβιά ο Άρης με τα παλικάρια του και ύστερα όλο το ΕΑΜικό κίνημα, οι ίδιοι

ως ηγέτες και όλοι οι κομμουνιστές.

«Ποια αλήθεια να κουβεντιάσαμε με τον Άρη που με λατρεία και δέος τον αντικρύζαμε; Ποιοι ήμασταν μπροστά του και να 'χαμε το θάρρος να τον πληγώναμε και να καταπατούσαμε τελεσίδικες κομματικές αποφάσεις;

Τότε η κομματικότητά μας θεωρούσε αλάνθαστες τις αποφάσεις της καθοδήγησης και η μυστικότητά των ήταν απαραβίαστη αρχή μας, πέρ' απ' το γεγονός που δεν μπορούσαμε να προβλέψουμε πως και ο Άρης και όλοι μας θα είχαμε τέτοια τύχη και κατάληξη. Τότε, δεν σκεφτόμασταν όπως τώρα με το Κ.Κ.Ε. (εσωτερικού) που είσαι και είμαι! Υποθέσεις πλέον μπορεί να κάνει οποιοσδήποτε πολλές και αμέτρητες ...» μου είπε σε γέυμα σπίτι μου ο μπάρμπα-Μήτρος Νάτσος – Γιώτης, με τον ελεύθερο και οικογενειακό του επαναπατρισμό από τη Ρουμανία. Συμπεραίνεις πως ήταν πολυστοχασμένος και με πολύ κοσκινισμένες σκέψεις σαφήνειας ο μπάρμπα-Μήτρος απ' τη Λαγκάδα μας. Πράγματι μόνο υποθέσεις, άπειρες υποθέσεις μπορεί να κάνει κάποιος και για την ιστορία και για διδάγματά του. Καμιά σύγκριση το τότε με το τώρα και στη σχέση λειτουργίας κομμάτων της Αριστεράς και κομμουνιστικών, αν εξαιρέσεις την αμετάβλητη νοοτροπία του Κ.Κ.Ε., που ακόμη και τον Άρη δεν αποκατέστησε σα μέλος του και κομμουνιστή αλλά ΜΟΝΟ ως καπετάνιο του Ε.Λ.Α.Σ.

Βασικά μήτε εγώ που ρωτούσα μήτε οι συνομιλητές μου, γνωρίζαμε τότε, όσα γράφθηκαν και μάθαμε μετά, πως «έξω απ' τα δόντια» του είχε μιλήσει και με επιστολή του είχε διαμηνύσει ο γραμματέας του Κόμματος της Κόνιτσας και τίποτα άλλο πιο πειστικότερο δεν θα είχαν να του πουν με οποιαδήποτε συνεσταλμένη, γιατί όχι και φοβιστική τους κομπόχη οι υπεύθυνοι του χωριού μας. Άλλωστε είχε πάρει και αυτός αμετανόητη ανέκδοτη απόφαση και δεν πίστευε πως τον χώριζε χάος πλέον απ' το κόμμα του και εχθρότητα εξόντωσής του.

Ζούσε άραγε σα να φαντασιώνονταν το κόμμα του διαλλακτικό μαζί του, να τον προσμετράει ακόμη στους δαφνοστεφανωμένους τροπαίων νικών και θριάμβων του και να μην αποδέχονταν μήτε καν ως υποψία απειλής αυτό που, ενώπιον και των συντρόφων του, του είπε ο γραμματέας της Κόνιτσας: "Θάναση πρόσεξε! Το κόμμα όπως σε ανέδειξε μπορεί και να σε συντρίψει». Ζούσε μήπως στον κόσμο της ανθρώπινης ιδανικότητας και αγνότητας των κομμουνιστικών ιδεών που κατά τον Μαρξ «ο άνθρωπος αποτελεί το ανώτατο κεφάλαιο» και για το κόμμα του τόνους βάγια είχε στρώσει στην ιστορία του κι αψίδες είχε στήσει για τις σημαίες του ή και με την έπαρση του δοξασμένου αρχικαπετάνιου και νόμιζε πως ανέγγιχτο θα τον άφηνε η ηγεσία του αφού και με δική της θέληση και «οδηγία» είχε φτάσει στα κορφοβούνια μας;

Ο ανεπάντεχος ερχομός του Άρη με ξακουστούς καπεταναίους και ωραία παλικάρια του Ε.Λ.Α.Σ. δημιούργησαν γιορταστική ατμόσφαιρα στο χωριό, πέραν της συνηθισμένης και καθιερωμένης Κυριακάτικης αργίας. Όλες οι συζητήσεις σε αυτόν περιστρέφονταν και ευμενώς σχολιάζονταν η συντεταγμένη προσέλευσή τους στην πρωινή λειτουργία της εκκλησίας, η απροσποίητη απλότητα και εγκαρδιότητα στην επαφή του με τον κόσμο και δικαιολογημένα όλοι-ες αδημονούσαν τι θα έλεγε απ' το «μπαλκόνι» που είχε διαδοθεί πως θα μιλούσε.

Ήταν μια μέρα «χαρά Θεού»! Σμήνη από ξετρελαμένα σπουργίτια και χελιδόνια φτεροκοπούσαν σε έναν καταγάλανο ουρανό, σε ερωτικά τους παιχνιδίσματα και δίνανε συναυλίες σ' ολάνθιστα δέντρα που συνεπαίρνανε και μάγευαν και τους υψηλούς μουσαφिरαίους μας, που άθελα αναστοχαζόσουν από τότε είχαν να απολαύσουν και μια τέτοια ευχάριστη πτυχή της ζωής σε ένα φιλήσυχο, φιλόξενο χωριό, που ίσως έμοιαζε με τα δικά τους και μετά από τόσα που είχαν περάσει σε μάχες, κινδύνους

και τώρα σε νέους διωγμούς. Ο ζεστός ήλιος έκανε πιο ευχάριστη την ανάπαυλα όλων και ό,τι απ' τα ρούχα τους είχαν πλύνει στέγνωνε γρήγορα στο άπλωμά τους. Σκοπιές σε «στρατηγικά» καρπούδια είχε αναλάβει η οργάνωση του χωριού με έμπιστους κι ανοιχτομάτηδες εφεδροΕΛΑΣίτες ως και τη φροντίδα μαγειρέματος τους κι έτσι, απαλλαγμένοι από αναγκαίες υποχρεώσεις επωφελούνταν για περισσότερη και καλύτερη ξεκούρασή τους.

Πόσοι καημοί και πόθοι φώλιαζαν μέσα τους και πόσες αναμνήσεις ξυπνούσαν απ' τις οικογένειες, τα σπιτικά και τα χωριά τους, από αγάπες αφίλητων κοριτσιών και απροσπάτευτων παιδιών τους! Τι είχε εκπληρωθεί απ' τους στόχους και τα όνειρά τους; Ακόμη κι αν σκοτώνονταν ποιος θα τους δικαίωνε, θα τους θυμόταν και θα τιμούσε τη μνήμη τους; Ήταν αυτό το Κόμμα των οραμάτων και των θυσιών τους, που υπέγραψε και την καταδίκη τους και με τη Συμφωνία της Βάρκιζας και με μετέπειτα αποφάσεις του ή ως προδομένοι οδηγούνταν στο άγνωστο και σε λάθος κατεύθυνση; Πώς να σταματούσαν σκέψεις και συνειρμούς που τους γύριζαν πίσω σε συγκρίσεις και θύμψεις μεγαλύτερων και δόξας σ' έναν περήφανο, ηρωικό στρατό με αρχηγούς το Σαράφη και τον Άρη; Πώς να μην μακάριζαν την τύχη που τους έφερε έστω για λίγο σε ένα τόσο φιλόξενο χωριό καλοσυνάτων και γενναιοδωρων ανθρώπων που απολάμβαναν ξεχωριστής τιμής περιποίηση, όταν παντού και απ' τους πάντες καταδιώκονταν και ως παράνομοι περιφέρονταν;

Χωρίς στρατιωτικούς περιορισμούς ο χρόνος τους μοιράζονταν μεταξύ σχολείου ύπνου τους και πλατείας προσθέτοντας την ομορφιά τους στην επιβλητικότητα του πανύψηλου πλάτανου. Το μεσημεριανό τους συσσίτιο με το μόλις ξεφουρνισμένο ζεστό ψωμί, που χρυσοχέρες ΕΠΟΝίτισσες είχαν ζυμώσει ήταν σα γιορταστικό τραπέζωμα αγάπης και συγκινησιακής φόρτισης που προσφέρονταν σε φίλους και κα-

λους μουσαφिरαίους στην τήρηση από παράδοση «φιλεμάτων» όπως τα λέγανε, από κάθε οικογένεια.

Οι της οργάνωσης υπεύθυνοι είχαν κουβαλήσει τραπέζια και πάγκους στο προαύλιο της εκκλησίας δίπλα απ' την πλατεία από κάποιους που είχαν και εξυπηρετούσαν σε γάμους. Εκεί είχαν παρακαθίσει όλοι τους σε καλούς καιρούς τους και για φαγητό και για κουβέντες χωρατών και για νβίξιμο καημών τους. Εκεί μαζί τους και ο Άρης κάνοντας πιο ευχάριστη τη συντροφική τους παρέα. Από πότε είχαν να καθίσουν έτσι, να φάνε φαγητό που μοσχομυριστά άχνιζε και αφράτο ροδοκοκκινισμένο ψωμί, που αν ξεχνιούνταν από κανόνες δυσχερειών συντήρησής τους θα φαίνονταν το καρβέλι ... κομμάτι γλυκίσματος αφού το μπληγούρι ... θέλει ... «τραβάει» ψωμί! Αυτό το ωραίο «φίλεμα» αγάπης καλών μουσαφिरαίων απ' το πέρασμά τους στο χωριό μας το ξαναζήσανε, το λησμόνησαν και δεν το νοστάλησαν σε ό,τι τους περίμενε και πέρασαν;

Στα πρόσωπα όλων καθρεφτίζονταν η χαρά ικανοποίησης απ' τη φροντίδα και περιποίηση που τύχαιναν και πιθανόν όλα να τα εκλαμβάνανε ως απόρροια αντανάκλασης και ανταπόδοσης κοινού αισθήματος του κόσμου πως αποδέχονταν και υιοθετούσε τη στάση και απόφασή τους, της μη αναγνώρισης της Συμφωνίας της Βάρκιζας, πως συμερίζονταν τους φόβους για τις συνέπειες που πρόβλεπαν, θα επέρχονταν σε βάρος όλων των ΕΑΜικών και αντιφασιστών.

Δεν είχαν ξαναπατήσει στα ως ερμητήρια και άγιου παιδεμού χωριά της Πίνδου, να γνωρίζουν τα έθιμα και τις παραδόσεις φιλοξενίας των ανθρώπων τους κι ο Ζδράβος επιχαίρονταν και καμάρωνε ιδιαιτέρως για τα παινήματά τους που στο δρομολόγιο να φτάσουν συντομότερα στην Αλβανία, είχε επιλέξει στάθμευση και σε αυτό το καταράχι της Κόνιτσας που δικαίως αποκόμιζαν καλές αναμνήσεις. Εκεί στο Κάν-

ταϊκο, στην άγονη βουνοκορφή του Σαραντάπορου, στις λουλουδιασμένες πέτρες, της μεθυσμένης, μυροβόλου Άνοιξης δεν νοιώσανε σα καταδικωμένοι αλλά σα δικαιωμένοι αγωνιστές που τιμητικά τους υποδέχθηκαν, τους περιποιήθηκαν και περιφρούρησαν την παραμονή τους. Τους περιφρούρησαν σαν υπερασπιστές της τιμής όλων των αντιφασιστών της υφλίου.

Το απόγευμα χτύπησε η καμπάνα και απ' το προαύλιο του σχολείου, που ως θέση δεσπόζει στο αμφιθεατρικό χωριό μας, με τηλεβόα καλούσαν τον κόσμο να κατέβει στην πλατεία που θα μιλούσε ο Άρης. Ο τηλεβόας είχε εγκαινιάσει και στο χωριό μας, στα χρόνια της Εθνικής Αντίστασης, ως άμεσο μέσο επικοινωνίας και ενημέρωσης των κατοίκων, επεξηγώντας και ενισχύοντας το χτύπημα της καμπάνας, που μόνο σε σπουδαία γεγονότα ηκούσε για συγκεντρώσεις στην πλατεία ή στο σχολείο μας. Πριν τον τηλεβόα υπήρχε ο ντελάλης που ανέβαινε σε ψηλά σημεία ή αλώνια κι αναφωνούσε τις παραγγελίες που του δίνανε. Βουβαίνονταν όλοι και αφουγκράζονταν στο άκουσμα: «Προσοχή! Προσοχή!» του τηλεβόα, για να ξεκαθαρίσουν τι θα λέγονταν. Τώρα, σα να ήταν όλοι γνώστες και έτοιμοι αδημονούντες! Με ενθουσιασμό ανταποκρίνονταν στο κάλεσμα κι απ' όλους τους δρόμους συγκεντρώνονταν στην πλατεία.

Ήταν εικόνα εντυπωσιακής διάστασης μοναδικών και ιστορικών στιγμών, εικόνα επισήμοτητας με ό,τι καλύτερο φορούσαν απ' τον πρωινό εκκλησιασμό τους. Δεν σημειώθηκε μήτε κάποια απουσία απ' τους λίγους και μετρημένους στα δάχτυλα φίλο-Ζερβικούς, όχι απλώς για να μη τους καταγράψει κι ο Ζδράβος στον «μαύρο πίνακα», αφού όλους τους γνώριζε «τι καπνό φουμάρουν», αλλά γιατί και οι ίδιοι ήταν «καλλιεργημένοι», έχαιραν εκτίμηση και δεν είχαν καμιά ουσιαστική, έμπρακτη συμμετοχή, δραστηριότητα και οργανωτική

σχέση με το Ζέρβα, για να δικαιολογούνταν η αποχή τους και να μη σχολιάζονταν δυσμενώς, σε βάρος τους η περίπτωση απουσίας τους. Άλλωστε απ' τη δική μας περιοχή ο Ε.Δ.Ε.Σ. ήταν εξαφανισμένος κι όταν κάποτε με συμφωνία και άδεια του Ε.Λ.Α.Σ. είχε έρθει για 24 ώρες ένας λόχος του, δεν βρήκε καμμία ανταπόκριση στρατολογίας νέων μας, παρά τη δελεαστική προσφορά τους σε λίρες.

Η σύσσωμη προσέλευση του κόσμου ήταν και ως παρών τιμής και σεβασμού στον πιο υψηλό επισκέπτη, που τον τραγουδούσαμε σαν τιτανομάχους μύθων και θρύλων και τώρα μας δίνονταν η ευκαιρία να τον βλέπουμε, να τον ακούσουμε και να τον καμαρώσουμε. Όλοι είχαν κλείσει τα σπίτια, είχαν αδειάσει τα καφενεία και είχαν κατακλύσει την πλατεία όχι μόνο από ενδιαφέρον τι θα έλεγε αλλά και να τον θαυμάσουν σαν ολοζώντανο είδωλο μπροστά τους, να τον αγγίξουν και να του σφίξουν τα χέρια σε χαιρετισμό ανάμνησης και άντλησης δύναμης. Για τους ΕΑΜίτες, ΕΛΑΣίτες και ΕΠΟΝίτες ήταν και ως προπομπός εγγύησης ν' αναγεννηθούν οι ελπίδες τους πως δεν είχαν χαθεί αγώνες και θυσίες τους.

Με την παρουσία όλων, το χωριό μας καταμαρτυρούσε συγχρόνως πέρ' απ' την πατροπαράδοτη φιλοξενία των σκληρά δοκιμαζόμενων ανθρώπων του και τις καταβολές των φιλελεύθερων και δημοκρατικών τους πεποιθήσεων που αργότερα στα χρόνια μισαλλοδοξίας παθών, θα το επονομάσουν σε «Μικρή Μόσχα» γιατί σε όλες τις εθνικές εκλογικές αναμετρήσεις αποτελούσε προπύργιο της Ε.Δ.Α. στην περιοχή και στις τελευταίες εκλογές, 17 Ιουνίου 2012, ανέδειξε 1^η δύναμη το ΣΥΡΙΖΑ και 2^ο το Κ.Κ.Ε.

Ο Άρης απ' την άφιξή του στο χωριό και ειδικά με την παρακολούθηση της θείας λειτουργίας στην εκκλησία και με το πέρασμά του στα καφενεία φαίνονταν προσηνής, με απέριτη σεμνότητα και απλότητα που ενθάρρυνε και εξοι-

κείωνε φιλικά όλους, να ανταλλάξουν κουβέντες, να απαντηθούν βασανιστικά ερωτήματα.

Έδειχνε προσγειωμένος στις αντιξοότητες που τον περίμεναν και βαθιά προσπλωμένος σε μια δύσκολη αποστολή να πείσει και να δικαιωθεί. Γνώριζε πως τούτο το αγχώδες περπάτημά του ως εμάς και παραπέρα, δεν είχε ομοιότητες με εκείνο που με το Μανώλη Τσιάβο είχαν ξεκινήσει απ' την Καισαριανή για να φτάσουν στην Σπερχειάδα σα σαλπικγκτές εθνικού ξεσηκωμού απελευθέρωσης της χώρας απ' τους φασίστες κατακτητές. Τότε η μογιά του ήταν λούσο στιλπνό και πορσελάνης για την ηγεσία του κόμματός του. Ήταν η ρώμη της δύναμης κι απόδειξής της. Ήταν τα εισιτήρια και η βίζα τους για να πάνε στο Κάιρο, στο Λίβανο και στη Γκαζέρτα, να συνφάγουν με τους δόλιους Άγγλους και τον δαιμόνιο Παπανδρέου και ως μεθυσμένοι να μη ξέρανε τι υπογράφανε.

Τότε ο Άρης ήταν το βαρύ πυροβολικό και οι «κατιούσες» της για την συντριβή των εχθρών της πατρίδας. Τώρα ήταν στην καταφρόνια των διωγμών και σφαγής της, η Ιφιγένεια για την υποτακτικότητα στις αποφάσεις της όσο λαθεμένες και εγκληματικές κι αν ήταν. Δυσδιάκριτο και δεν ξεχωρίζες αν από ιδιοσυγκρασία και κομμουνιστική αγωγή, αν από εκείνο το γυροβόλημα κι αλώνισμα στα χωριά της Σπερχειάδας ή απ' τη δόξα του Γοργοπόταμου κι όλης της ένοπλης πάλης που τον στεφάνωσε διατηρούσε την περηφάνεια του αγέρωχου αρχικαπετάνιου του Ε.Λ.Α.Σ. και όχι και απ' τις αυταπάτες, το πείσμα ελπίδων που έτρεφε πως το κόμμα του θα του αναγνώριζε το δίκαιο των αποφάσεών του!

Πλανώνταν το βλέμμα του στο πέταλο των βουνοκορφών που έζωναν το χωριό μας και συχνά το μάζευε δακρυσμένο, σαν τους ποιητές σε περιπαθείς εκστασιασμούς και να θυμόταν στίχους που του απαγγέλλανε: «Άρην σε ποια βουνά πατάς – σε ποιες ραχούλες τρέχεις; Σε ποια λαγκάδια ροβολάς – πετάν οι λογισμοί

σου;» Έτρεχε το βλέμμα του, τρέχαν και οι λογισμοί του, ίσως και για να αποξενιόταν απ' τα σαράκια που τον τρώγανε και για δικά του λάθη και ασυγχώρητες υποχωρήσεις και συμβιβασμούς απ' την άκριτη πειθαρχία του που σε χειρισμούς και αποφάσεις του κόμματός του.

Και τώρα, που ήταν ώρα να μιλήσει και όλοι-ες είχαν αφήσει κάθε δουλειά και απασχόλησης και πρόσχαρα είχαν συγκεντρωθεί να τον ακούσουν, τι θα έλεγε; Εκείνο το απόγευμα της Κυριακής 22 Απρίλη 1945 στο χωριό μας τίποτα για όλους-ες δεν ήταν πιο σπουδαίο γεγονός πιο αναγκαία υποχρέωση απ' το να παραβρεθούν στην ομιλία του Άρη Βελουχιώτη.

Τα ΑΕΤΟΠΟΥΛΑ συντεταγμένα σε χορωδία άρχισαν να τραγουδούν, επιλεγμένα για την περίπτωση τραγούδια της Αντίστασης με πρώτο το «Λαμποκοπούν χρυσά σπαθιά – πέφτουν ντουφέκια ανάργια – ο Άρης κάνει πόλεμο – μ' αντάρτες παλικάρια ...» που είχε βγει για τη μάχη στο Μικρό Χωριό της Ευρυτανίας που νικηφόρα είχε δώσει ο Άρης. Ακολούθησε το «Σαν ατσάλινος τοίχος – και αλύγιστος ορμάει – ο λαϊκός στρατός! Με καθοδήγηση λαμπρή Σιάντο – Σαμαρινιώτη – και αρχηγούς το Σαράφη και τον Άρη – ξεψυχάει ο αγκυλωτός του φασισμού ...» Μετά, πλαισιωμένα από ΕΠΟΝίτες-ίσσες και από λεβέντες του Άρη σείστηκε η πλατεία και το χωριό απ' το «Βροντάει ο Όλυμπος κι αστράφτει η Γκιώνα ...» του Ν.Καρβούνη, τον ύμνο του Ε.Λ.Α.Σ. «Εμπρός Ε.Λ.Α.Σ. για την Ελλάδα – το δίκιο και τη λευτεριά...» της Σοφίας Μαυροειδή-Παπαδάκη και το «Ε.Α.Μ., Ε.Α.Μ. αντιλαλεί – όλη η Ελλάδα μια φωνή ...» του Β.Ρώνα, μέχρι που βγήκε ο Άρης στο μπαλκόνι του αρχοντόσπιτου που έμεινε και όλοι ξέσπασαν σε δυνατά χειροκροτήματα.

Στο μπαλκόνι μόνος και με την αρματωσιά που κυκλοφορούσε και είχε έρθει και στην εκκλησία. Δεν είχε επιλέξει να παρίσταται δίπλα του κάποιος απ' τους καπετάνιους κι όλοι δεν χωρούσαν. Σήκωσε τα χέρια του σε νεύμα στα-

ματήματος των χειροκροτημάτων και με το: «Συναγωνιστές και συναγωνίστριες...» άρχισε να μιλάει.

Απλώθηκε σιωπή και βουβαμάρα και η βροντώδη, διαπεραστική φωνή του έφτανε παντού στο αγκάλιασμα της πλατείας απ' όλους και όλες που αφοσιωμένοι και κρεμασμένοι απ' τη γλώσσα του τον άκουγαν. Μιλούσε σαν άπιαστος χειμαρρώδης ρήτορας χωρίς σημειώσεις και χειρόγραφα. Μιλούσε με πάθος κι έλεγε ό,τι ζούσε και πίστευε εσώψυχα και αταλάντευτα. Μιλούσε όσα του έλεγε η καρδιά του, σα να τα επαναλάμβανε και να τα υπογράμμιζε για μια φορά ακόμη, με ειρμό και ροή αποστήθισης κι έπαιρνε ανάσα όταν τον διέκοπταν χειροκροτήματα. Μαγνήτιζε και μάγευε ο λόγος του και δεν σάλευε κανείς να αποσυρθεί για δουλειές που τους καρτερούσαν στη φροντίδα γιδοπροβάτων τους που σιμά ακούγονταν τα κουδούνια τους που οι τσομπάνηδες τα επιστρέφανε απ' την ολοήμερη βοσκή τους. Εκεί στημένοι όρθιοι σα να τους εξέφραζε, να τους ενθουσίαζε και να τους ευχαριστούσε όλους και όλες. Δεν έκανε καμμία έκκληση και πρόσκληση να τον ακολουθήσουν ΕΛΑΣίτες του χωριού μας που ήταν όλοι παρόντες και με τις στολές αποστράτευσής τους.

Απ' ό,τι θυμόταν ο πατέρας μου μεταξύ των άλλων είπε: «... Διώξαμε τους φασίστες Ιταλούς, Γερμανούς και Βούλγαρους κατακτητές και μας φέρανε καινούργιους, τους Άγγλους που τους θεωρούσαμε συμμάχους. Απελευθερωθήκαμε απ' το φασισμό που πληρώσαμε με συμφορές, βασανιστήρια, κρεμάλες και εκτελέσεις, με φτώχεια, πείνα και χιλιάδες θανάτους αλλά όχι και απ' τις αλυσίδες της σκλαβιάς του. Μας φέρανε τον Παπανδρέου, που κουβάλησε τους Άγγλους και μας πρόδωσε.

Έγινε το λάθος της Βάρκιζας να παραδώσει ο Ε.Λ.Α.Σ. τα όπλα και αν γρήγορα δεν διορθωθεί κινδυνεύουν οι ΕΛΑΣίτες, κάθε ΕΑΜίτης και Αντιφασίστας με αυτά, τα τιμημένα μας όπλα

να μας σκοτώσουν όλους. Σε ποια άλλη χώρα σύμμαχες δυνάμεις εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων συμπεριφέρθηκαν έτσι, όπως σ' εμάς, στην πατρίδα και στο λαό μας οι Άγγλοι, για να μας στερήσουν κυριαρχικά δικαιώματα και την Ανεξαρτησία της χώρας μας;

Ποιες άλλες ηγεσίες άλλων κρατών και αντιφασιστικών κινημάτων υπογράψαν τέτοιες Συμφωνίες σαν της Βάρκιζας, που για όλους είναι Συμφωνία ντροπής και κανενός αγωνιστή, ακόμη και μη μάχιμου, διασφαλίζεται η ζωή για να τη σεβαστούμε, να την αποδεχτούμε κι εμείς; Ο Ε.Λ.Α.Σ. συνέχισε το έργο του 1821 κι εμείς τιμάμε τον όρκο που δώσαμε στο λαό μας!

Ο Ε.Λ.Α.Σ. που νίκησε το φασισμό, θα διαφυλάξει την τιμή και την ακεραιότητα της πατρίδας και θα υπερασπιστεί τη Λευθεριά και την Ανεξαρτησία της με όσες θυσίες και αν χρειαστούν. Δεν χρειαζόμαστε ξένα αφεντικά ούτε και προστάτες. Ο φασισμός ξεψυχάει στη Γερμανία κι ο κόσμος παντού και γύρω μας άλλαξε. Ας μη μένουμε πίσω εμείς και υπόδουλοι στους Άγγλους. Μην κι οτιεύετε και μη προσκυνάτε τυράννους για να μας λένε Ψωροκώσταινα. Επαγρυπνείτε για να ζήσουμε καλύτερα, λεύτεροι και κυρίαρχοι στον τόπο μας. Κρατήστε ψηλά το κεφάλι, ψηλά και τη σημαία του νέου αγώνα για να ξανακερδίσουμε τη νίκη του αντιφασιστικού αγώνα που μας κλέψανε. Το δικιο είναι μαζί μας και μαζί μας να είστε όλοι, σα μια δυνατή γροθιά για να μονοιάσει ο τόπος μας, να χορτάσουμε όλοι γλυκό ψωμί, για να μην υπάρχουν πλούσιοι και φτωχοί μήτε καταφρονεμένοι και καταραμένοι σ' αυτήν τη γη. Ο αγώνας που συνεχίζουμε είναι ιερός και να είστε έτοιμοι κι εσείς μαζί να τον συνεχίσουμε γιατί με ξένα αφεντικά και ντόπια τσιράκια τους κανείς δεν θα είναι λεύτερος μήτε η πατρίδα μας. Χαιρόμαστε ιδιαίτερα που ήρθαμε στο χωριό σας με τη λαμπρή και καθολική συμμετοχή, συμβολή και με δυο ηρωικούς ΕΛΑΣίτες νεκρούς, στον εθνικοαπελευθερωτικό μας

αγώνα. Τους νεκρούς και το αίμα απ' τις πληγές μας τιμάμε αρνούμενοι τη λαθεμένη Συμφωνία της Βάρκιζας.

Ελπίζουμε πως όσοι κι απ' την πλευρά του Ε.Α.Μ. την υπογράψαν, θα δούνε το λάθος τους και θα ξανακουβεντιάσουν νέους όρους για εγγυήσεις διασφάλισης της ζωής όλων των μαχητών του Ε.Λ.Α.Σ., όλων των αντιφασιστών αγωνιστών καθώς και για την πολιτική, δημοκρατική ομαλότητα της χώρας χωρίς επικυρίαρχους τους Άγγλους, που μας κοπιάσανε να κάτσουν στο σβέρκο μας και να μας θεωρούν πρόσθετη αποικία τους. Αν αυτό δεν γίνει, το σάλπισμα για τον νέο Ε.Λ.Α.Σ., θα είναι απ' άκρου σ' άκρου σε όλη την πατρίδα. Θα σημάνει για όλους και για εσάς! Και τότε θα ξανάρθουμε ν' αγωνιστούμε αντάμα ολοκληρώνοντας το έργο του Ε.Λ.Α.Σ., τους στόχους του Ε.Α.Μ. για τη Λευθεριά μας, για καλύτερη ζωή και κοινωνία, για μόρφωση για τα παιδιά και τη νεολαία μας!»

Μιλούσε απλά, κοφτά, σταράτα και κατανοντά για όλους. Κέρδιζε το θαυμασμό και τις καρδιές όσων τον έβλεπαν και τον άκουγαν. Και ήταν όλο το χωριό εκεί. Οι χειρονομίες του ακολουθούσαν τον παλμό της φωνής του και ξεσπούσαν συχνά χειροκροτήματα χαράς και επιδοκιμασίας του. Στα χρόνια της αντίστασης είχαν περάσει και είχαμε ακούσει διάφορους καθοδηγητές και προστρέχαμε στις ομιλίες τους. Κανείς δεν συγκρίνονταν με τον Άρη σε ύφος και συναρπαστικότητα λόγου. Εκρηκτικός και βροντώδης που ταρακουνούσε λογισμούς, συνειδήσεις και φλόγιζε τις καρδιές. Επιβεβαίωνε τη φήμη και την κοινή αναγνώριση πως ήταν μεγάλος ηγέτης. Μήτε απ' τις επευφημίες και τον ενθουσιασμό του κόσμου, μήτε απ' την πίκρα και την οργή του για τις σκληρές συνέπειες που πλήρωνε απ' την τακτική του κόμματός του, το Κ.Κ.Ε., εναντίον του, δεν παρασύρθηκε να καταφερθεί κατά ηγετικών προσώπων του Κ.Κ.Ε. Όλες οι αναφορές ήταν για τον Ε.Λ.Α.Σ.

και το Ε.Α.Μ. Ήξερε πού μιλούσε και σε ποιους-ες απευθυνόταν. Ο Χαρίσης Ζδράβος λεπτομερώς και πλήρως τον είχε ενημερώσει. Άλλωστε στο Ε.Α.Μ., στην Ε.Π.Ο.Ν., στην Εθνική Αλληλεγγύη και στον Ε.Λ.Α.Σ. όλοι-ες είχαν ενταχθεί, οργανωθεί και αυτοστρατευτεί να υπηρετήσουν και να αγωνιστούν και μετρημένα ήταν τα μέλη του Κ.Κ.Ε. που δεν είχε νόημα άσκησης κριτικής στο κόμμα του αφού σε ανιδιοτελείς ΕΑΜικούς χωριάτες μιλούσε και όχι σε κομματική συνέλευση.

Έκλεισε την ομιλία του, που κράτησε καθλωμένους όλους και όλες πάνω από μια ώρα, ζητωκραυγάζοντας: «Ζήτω ο Ε.Λ.Α.Σ. και η δοξασμένη μας πατρίδα!» και όλοι-ες αντιφώνησαν μεσούρανα «ΖΗΤΩ» με παρατεταμένο χειροκρότημα. Κατεβαίνοντας απ' το μπαλκόνι και φτάνοντας στην πλατεία συνεχίστηκαν τα χειροκροτήματα και ηλεκτρίστηκε περισσότερο η ζεστή ατμόσφαιρα.

Συνενηνομένοι είχαν κατέβει και οι λεγόμενοι «γύφτοι» (χαλκιάδες) του χωριού μας με τα μουσικά τους όργανα και στήθηκε τρανό πανηγύρι τραγουδιών και χορού σαν να είχαν αποξεχαστεί από βάσανα, ταλαιπωρίες και κινδύνους. Αντήχησαν στεντόρεια τα αντάρτικα τραγούδια σαν εποχές λευθεριάς και ανταρτοκρατούμενων χωριών. Σαν ένα και το τελευταίο καταφύγιο των αγώνων και των διωγμών του που άρχιζαν.

Το χορό άνοιξε ο Άρης τραγουδώντας όλοι μαζί «το σφυρί και το δρεπάνι – μες στο Βερολίνο φτάνει ... Άιντε να πάμε πέρα και τι να κάνουμε ... να δούμε τη Ρωσία κι ας αποθάνουμε ...» που το ακούγαμε για πρώτη φορά κι αμέσως το μάθαμε.

Αεράτος στο χορό και καλλίφωνος στο τραγούδι ο Άρης. Τον κρατούσε ο Τζαβέλλας κι ακολουθούσε ο παπά-Δημήτρης του χωριού μας, άλλοι καπεταναίοι και παλικάρια του, η Τούλα κι η Δέσπω τους, ανταρτόπουλα του χωριού μας, συγχωριανοί με τους κομματικούς

και υπευθύνους του Ε.Α.Μ., της Ε.Π.Ο.Ν., της Ε.Α. σε μια μεγάλη αλυσίδα χορού που έμοιαζε στενή και μικρή η πλατεία μας. Όταν σταμάτησε να χορεύει μπροστά ο Άρης, θυμάμαι με πόση ευγένεια και ανωτερότητα τυπικότητας, ανθρωπίνης σχέσης και διάκριση εθιμοτυπίας θεσμικών αξιών, έβαλε μπροστά τον παπά-Δημήτηρ μας που τον κρατούσε ο ίδιος χορεύοντας το «Επάνω στα ψηλά βουνά – αντάρτες ΕΠΟΝίτες – παλεύουν για τη λευθεριά – χτυπώντας τους φασίστες» που ήταν απ' τα γνωστότατα τραγούδια μετά την ίδρυση της Ε.Π.Ο.Ν. στις 23 Φλεβάρη 1943 και στον ωραίο καλαματιανού σκοπού της «Σαμιώτισσας». Ο παπά-Δημήτρης καλός γλεντζές και χορευτάρης εναρμονίστηκε με το κλίμα και πρόσθεσε τη δική του ευχάριστη νότα σε πνεύμα συναισθηματικής σε ένα γλέντι πρωτόφαντο και ιστορικό που κανείς δεν μπορούσε να διανοηθεί πως θα ήταν και το τελευταίο και για τους δυο τους, όπως ήρθαν μετέπειτα τα τραγικά γεγονότα. Μείνανε ανεκπλήρωτα τα όνειρα και οι προσδοκίες και του Άρη «να δει τη Ρωσία κι ας αποθάνει», ως και πως θα ξαναρχόταν στο χωριό μας, και του παπά-Δημήτηρ να φορέσει χρυσό σταυρό, που φορούσε ο Άρης, δώρο απ' το Μητροπολίτη Ιωακείμ της Κοζάνης.

Βασικά, ο Άρης στη σύσκεψη των καπεταναίων του Ε.Λ.Α.Σ. στη Λαμία κι αποχαιρετώντας τους με το «καλή αντάμωση στα γουνάρδικα», είχε διαβλέψει τα δεινά και τις συμφορές που θα έρχονταν για τους αγωνιστές του Κ.Κ.Ε., του Ε.Α.Μ., του Ε.Λ.Α.Σ., όλους της Εθνικής Αντίστασης 1941-1944 απ' τη συμφωνία της Βάρκιζας (12/02/1945), γι' αυτό και την είχε καταγγείλει ως απαράδεκτη και ατιμωτική, αλλά μήτε οι καπεταναίοι τον άκουσαν, μήτε οι ενταλμένοι υπεύθυνοι του κόμματος, που του κήρυξαν πόλεμο κατασκευοφάντησης και εξόντωσης φτάνοντας και σε αποκρήξή του. Κανείς πιστεύω, μήτε και ο ίδιος με την ευφυΐα που τον διέκρινε δεν πρόβλεπε πως οι εξελίξεις θα

διαγραφόταν τόσο ραγδαία και δραματικά και με τέτοια εκδικητική, δολοφονική ένταση και τραγικότητα σε βάρος του.

Ποιος μπορούσε να φανταστεί πως περίπου δυο μήνες μετά τον ερχομό και το χορό του στο χωριό μας, στις 15 Ιουνίου στο Φάγγο Μεσούνας – Άρτας και Αχελώου θα χάνονταν ο Άρης και πως το 1948 ο Δ.Σ.Ε. θα σκότωνε και τον παπά-Δημήτρη μας στο κολαστήριο που είχαν δημιουργήσει στο μοναστήρι της Φούρκας, στα όρια με το χωριό μας, που όπως γράφει στο ημερολόγιό του ο Μήτσος Βλαντάς στις 6 Μαρτίου 1948 και στις σελ. 114-115, γίνονταν «άγρια βασανιστήρια και κανιβαλικές ανακρίσεις» κατηγορώντας προσωπικά «και για ποινικές ευθύνες το Λεωνίδα Στρίγγο (ως υπουργό) και το Θωμά Δρίτσο (ως διευθυντή υπηρεσίας αντικατασκοπίας τους».

Συμπατριώτης μου απ' τα Γιάννινα ο Θ.Δρίτσος που όλους μας συγκλόνισε με τις καταγραφές και μαρτυρίες στο βιβλίο του «Γιατί με σκοτώνεις σύντροφε;» Όταν τον γνώρισα και κουβεντιάζαμε και σαν καλός φίλος του ωραίου αγωνιστή και κουινιάδου του Λευτέρη Κολοβού, δεν είχε εκδοθεί το ημερολόγιο του Δ. Βλαντά για να τον ρωτούσα αν ο τίτλος του βιβλίου δεν «προέκυψε» και απ' τις απέλπιδες, απόγωσης κραυγές κρατουμένων του, που διέταζε την εκτέλεσή τους και τον εκλιπαρούσαν να σωθούν, να τους δώσει απάντηση γιατί τους σκότωνε. Άραγε εκείνες οι σπαραχτικές φωνές – πέραν των συντρόφων του - που βασάνιζαν και σκότωναν – τον κυνηγούσαν ασίγηστα ως τρομαχτικοί εφιάλτες κι αυτές τιτλοδότησε ως εξιλέωση της ψυχής του, όταν συνειδητοποίησε πόσους και αθώους «χωριάτες είχαν ξεκάνει» κατά το Δ.Βλαντά και άλλους;

Ας γυρίσουμε στο χωριό μου που χόρευε ο Άρης και μένει άσβηστη η εικόνα εκείνης της άφταστης ομορφιάς που ξετυλίγονταν σε πολύωρες στροφές αμείωτου κεφιού και γλεντιού γύρω απ' τον επιβλητικό θαυμασμού πλάτανό

μας. Αφού είχε βασιλέψει ο ήλιος και «πήγαν τα πουλιά να κοιμηθούν κι ο γκιώνης να λalήσει» σταμάτησε ο χορός.

Έφυγαν σιγά-σιγά ευχαριστημένοι ο χωριανός για τα σπίτια τους και με κάποια βιασύνη σαν από κρυφή συνεννόηση κι αδιόρατο νόημα κάποιου απομακρύνθηκαν και τα ανταρτόπουλα του Ε.Λ.Α.Σ., του χωριού μας, μην αποχαιρώντας μήτε το Ζδράβο σα να δίνανε την εντύπωση πως θα επέστρεφαν να τους ακολουθήσουν, εκτελώντας άσπογα και στο ακέραιο το σχέδιο απόφασης που είχε καταστρώσει η κομματική οργάνωση και ορισμένοι με βαριά καρδιά το είχαν αποδεχτεί. Εκείνο το βράδυ κανείς τους δεν κοιμήθηκε σπίτι τους κι όλοι κρύφτηκαν σε αχυρώνες ή καλύβες χωραφιών τους.

Με τη διανομή του συσσιτίου δείπνου τους, οι επιμελητές, είχαν φροντίσει να μοιράσουν στα παλικάρια τους από ένα και δυο καρβέλια φρέσκο ψωμί, που είχαν ζυμώσει και καλοψήσει στους μεγάλους φούρνους μας οι ΕΠΟΝίτιστές μας, μαζί με φέτα και μπάτζιο τυρί, ως και κομμάτια κρέας απ' τα σφάγια που είχαν αγοράσει και βράσει σε δεύτερο καζάνι και είχαν χρησιμοποιήσει το ζωμό του σαν απογευματινό τους ρόφημα και ως συμπλήρωμα στο άλλο καζάνι του κρέατος που πάλι είχαν μαγειρέψει με μπληγούρι. Φεύγανε με καλή προμήθεια τροφής κι αυτό μαρτυρούσε πως δεν θα διανυκτέρευαν γρήγορα σε άλλο χωριό.

Ο Άρης, πήγε στην παρέα που είχε πάρει την караβάνα του, κι έφαγε βιαστικά σα να 'θελε να ρυθμίσει λεπτομέρειες και ν' ανταλλάξει στερνές κουβέντες αποχαιρετισμού με τους κομματικούς υπευθύνους του χωριού μας, που στην εντέλεια είχαν κάνει το αγωνιστικό και συντροφικό τους καθήκον σε φροντίδα και περιποίησή τους. Δεν έκρυβε τον ενθουσιασμό του για την απροσδόκητη, ένθερμη φιλοξενία που είχε βρει. Ήταν για όλους προσιτός, εγκάρδιος, φιλικός κι αυθόρμητα κολακευτικός για την έκδηλη, ανυπόκριτη συμπάθεια των αν-

θρώπων του χωριού μας, επιβεβαιώνοντας όσα του είχε πει ο Ζδράβος φέρνοντάς τους εδώ, στα κράκουρα της Πίνδου, απ' τα πιο κατσάβραχα άγονης εσχατιάς της Κόνιτσας κι ανταρτομάνας του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα της Εθνικής μας Αντίστασης.

Άπλωσε τα χέρια του σα φτερούγες σε τρανό αγκάλιασμα τους και να μην παραστέκουνε άδικα και χασομεράνε άλλο, βαθεία συγκινημένος και με φωνή που πνίγονταν σαν από δαγκώματα καπμών και πίκρας, τους είπε: «Αιντε τώρα πηγαίνετε κι εσείς. Σας ευχαριστούμε πολύ για όλα και θα ξανάρθουμε! Σας το υπόσχομαι πως θα ξανάρθουμε για να δικαιώσουμε τον όρκο του .Ε.Λ.Α.Σ., για να συνεχίσουμε τον αγώνα για λεύθερη πατρίδα, για λεύθερο και κυρίαρχο το λαό μας!» Μιλούσε με σθένος κι αθωότητα ανιδιοτελούς αγωνιστή και με πεποίθηση ηγέτη που όλοι κατανοούσαν, συμμερίζονταν τις θέσεις του και ενδόμυχα επιχαίρονταν.

Ο Ζδράβος γυρόφερνε ανήσυχος μη βλέποντας ΕΛΑΣίτες μας να παρουσιάζονται για να τους ακολουθήσουν όπως του είχαν θεατρινικά υποσχεθεί κι αν δεν τον απέτρεπε ο Άρης, όπως μου είπε μετά τον επαναπατρισμό του απ' την Τασκένδη, θα πήγαινε να τους πάρει απ' τα σπίτια τους που δεν γνώριζε πως είχαν φύγει και κοιμόταν σε αχυρώνες και καλύβες. Αργότερα κι επιστρέφοντας ο Άρης απ' την Αλβανία τον αποχωρίστηκε κι ο Ζδράβος για να πρωταγωνιστήσει μετά στο Δ.Σ.Ε. στην περιοχή μας και με την ήττα να βρεθεί περισσότερα από 30 χρόνια στο Ουζμπεκιστάν.

Εγώ ως κολλητήρι του πατέρα μου κι απ' τους «αξιωματούχους» στα Αετόπουλα, που περίπου δέκα είχαμε γραφτεί να καταταγούμε και σε ειδικό τμήμα Αετόπουλων του Ε.Λ.Α.Σ., δεν ξεχνώ το απαλό χάιδεμα στο κεφάλι απ' τον Άρη, με όσα άλλα Αετόπουλα είχαμε μείνει σαν «κολώνες άλατος» θαυμασμού του και περιέργειάς μας. Τους μεγάλους και κομματικούς

υπεύθυνους τους έσφιξε δυνατά και εγκάρδια τα χέρια τους, τους σταυροφίλησε και η συγκίνηση όλων δεν κρύβονταν.

Σα δρασκελίσαμε το καλντερίμι και στρίψαμε στην αυλή μας είδα τον πατέρα μου να σκουπίζει δάκρυά του, σαν κάτι να ξέσπαγε μέσα του σαν κρυφό κι αφανέρωτο, φόβου και πόνου της τραγωδίας που θα ακολουθούσε, αφού είχαν πάρει το μήνυμα των καθοδηγητών τους και ξέρανε την τακτική του κόμματός τους «πως όποιος ξεκόβει απ' το κοπάδι τον τρώει ο λύκος». Και ο πρώτος λύκος για τον Άρη και τους συντρόφους να τους «φάει» ήταν το ίδιο τους το κόμμα με τις αποφάσεις του. Απέφυγα να ρωτήσω τον πατέρα μου τι του συνέβαινε και μέσα του έκλαιγε. Νόμισα πως ήταν μια πρόσκαιρη συγκίνηση συντροφικού αποχαιρετισμού!

Πολύ αργότερα μου είπε, σα να ήθελε να εμπλουτίσει και τις θεωρητικές μου γνώσεις, πως «πολύ διαφορετικά αισθάνεται και συνεκτιμάει κάποιος τις αποφάσεις του κόμματος που παίρνονται και αφορούν πρόσωπα οποιασδήποτε βαθμίδας αξιώματος και ηγετικής θέσης, που δεν έχει καμιά διαπροσωπική σχέση, δεσμό ή γνωριμία μαζί τους, και διαφορετικά όταν έστω και για λίγο τα γνώρισες και κουβέντιασες μαζί τους.

(συνεχίζεται στο επόμενο τεύχος)

Αιμοδοσία

Στις 13/08/2021 πραγματοποιήθηκε η καθιερωμένη πια από το 2003, ετήσια ομαδική αιμοδοσία σε κινητή μονάδα του Παν. Νοσ. Ιωαννίνων στο Συνεδριακό κέντρο του χωριού μας.

Αίμα έδωσαν οι:

Παρασκευόπουλος Πέτρος, Σπέλλας Θανάσης, Σούλιος Γιάννης, Κοτολούλης Χρήστος, Καρράς Θανάσης, Χανταρεάν Μικαέλα, Σιούτης Θωμάς, Σπέλλας Θωμάς, Κοτολούλης Λευτέρης, Κουτρομπίνα Σταυρούλα, Κουτρομπίνα Γιάννα και Σιούτης Άγγελος

Προσέλθαν αλλά κρίθηκε ότι δεν πρέπει να δώσουν αίμα, οι:

Κοτσίνα Ζωή, Λέκκα Ευτυχία

Αυτή η εκδήλωση αλληλεγγύης και ανθρωπιάς δεν είναι χρήσιμη μόνο στους συνανθρώπους μας αλλά και στους ίδιους τους συγχωριανούς μας.

Μέχρι σήμερα εξυπηρετήθηκαν όλοι οι συγχωριανοί μας που είχαν ανάγκη αίματος, χωρίς απολύτως καμία εξαίρεση.

Συχαίρουμε και ευχαριστούμε θερμά τις/τους αιμοδότες, γι' αυτή την υψηλής

ευαισθησίας και ανθρωπιάς εκδήλωση και ευχόμαστε αυτή η πρωτοβουλία τους να γίνει παράδειγμα προσφοράς και αλληλεγγύης σε όλους τους χωριανούς.

ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ
ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Υπενθυμίζουμε και πάλι στους απανταχού Καντσιώτες να συμβάλλουν στην προσπάθειά μας για την συγκέντρωση αρχειακού υλικού (φωτογραφίες, καρτ-ποστάλ, επιστολές, διαβατήρια, συμφωνητικά, προικοσύμφωνα, κιτάπια, τετράδια λογαριασμών μαστόρων, αποδείξεις πληρωμών κλπ.).

Το 2003 η “Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών” ξεκίνησε την έκδοση του περιοδικού “τα Καντσιώτικα”, έντυπο αφιερωμένο σε θέματα σχετικά με την Δροσοπηγή, αλλά και τα γύρω Μαστοροχώρια.

Ταυτόχρονα, ξεκινήσαμε την συλλογή Ιστορικού και Λαογραφικού υλικού, και την καταγραφή με συνεντεύξεις αφηγήσεων παλαιότερων συγχωριανών μας, φιλοδοξώντας να δημιουργήσουμε ένα τεκμηριωμένο αρχείο, πηγή για έρευνα και μελέτη, μια παρακαταθήκη μνήμης αλλά και αυτογνωσίας για τις νεώτερες και επερχόμενες γενεές.

Με περισσή αγάπη και φιλόκαλο μεράκι εργαζόμαστε για την διάσωση, συντήρηση και ανάδειξη του υλικού αυτού, εκφράζοντας την ευγνωμοσύνη μας σε όλους εκείνους που μας εμπιστεύονται τα οικογενειακά τους αρχεία.

Το ΔΣ.

Ύμνος στην "Κανταιώτικη"
μαστορική τέχνη: Ιερός
Ναός Αγίας Παρασκευής
Δροσπηγής (Κάντσικο).

ΧΡΗΣΙΜΑ ΤΗΛΕΦΩΝΑ

Δήμος Κόνιτσας: 26553 60326

Αστυνομικό Τμήμα Κόνιτσας: 26550 22202

Πυροσβεστική Υπηρεσία: 26550 22199

Κέντρο Υγείας Κόνιτσας: 26550 23111

ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ
ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Δροσοπηνή 441 00, τηλ.: 26550 81414, E-mail: info@drosopigi.gr

www.drosopigi.gr